

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Magisterská diplomová práce

Olomouc 2017

Tea Glizijan

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra Mediálních studií

**Diskurzivní konstrukce syrských uprchlíků a azylantů
v bosenských Nezávislých novinách**

Discursive Construction of Syrian Refugees and Asyl Seekers in Bosnian
Newspapers *Nezavisne noviny*

Magisterská diplomová práce

Autor Práce: Bc. Tea Glizijan

Vedoucí práce: PhDr. Petra Chvojková

Olomouc 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem uvedenou práci vypracovala samostatně pod vedením prof. PhDr. Petry Chvojkové s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne .....

.....
Tea Glizijan

OBSAH:

ÚVOD.....	6
I. JUGOSLÁVSKÝ KONTEXT	8
1. Mediální systém Bosny a Hercegoviny:	13
1.1. Nezávislé noviny.....	17
II. UPRCHLICKÁ KRIZE.....	18
1. Vymezení základních pojmů.....	19
2. Systém kvót:	22
3. Uprchlíci, migranti a azylanti na Balkánské trase.....	25
III. SYRSKÁ UPRCHLICKÁ KRIZE V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ.....	30
IV. KRITICKÁ ANALÝZA DISKURZU	37
1. Historicko-diskurzivní přístup Ruth Wodakové.....	38
2. Sociokognitivní přístup Teuna A. van Dijka.....	40
3. Sociokulturní přístup Normana Fairclougha	42
4. Tři roviny analýzy	44
4.1. Rovina textu	44
4.2. Rovina diskurzu	45
4.2.1. Porozumění pojmu diskurz v rámci analýzy.....	49
4.2.2. Pojetí mediálního diskurzu.....	49
4.2. Rovina sociokulturní praxe	51
4.3.1. Rasistická ideologie.....	53
5. Přístup v této práci.....	56
V. DOSAVADNÍ VÝZKUMY K TÉMATŮM.....	60
VI. DESIGN VÝZKUMU	63
1. Příprava výzkumu.....	63
1.1. Výzkumné otázky.....	63
1.2. Výběr vzorku a sběr dat:.....	63
1.3. Kvóty výběru:	64

2. Realizace výzkumu.....	65
2.1. Analýza diskurzivních praktik použitých pro reprezentaci konfliktů na hranicemi států Balkánské trasy.....	65
2.1.1. Uzavírání hranic mezi Slovinskem a Chorvatskem, Maďarskem a Chorvatskem a mezi Srbskem a Maďarskem	65
2.1.2. Konflikt Srbska a Chorvatska.....	68
2.2. Analýza diskurzivních praktik použitých pro reprezentaci zakopnutí syrského uprchlíka s pomocí ze strany Maďarské kameramanky	70
2.3. Analýza diskurzivních praktik použitých pro reprezentaci úmrtí syrského chlapce	71
3. Shrnutí analýzy	72
ZÁVĚR	76
BIBLIOGRAFIE	78
SEZNAM POUŽÍTÝCH ZKRATEK:	83
ANOTACE:.....	84
ANNOTATION:	85
Tabulka 1 system kvot I.....	23
Tabulka 2 system kvot II	24

ÚVOD

Hlavním cílem této práce je popsat diskurzivní praktiky¹, kterými bosenská *Nezávislé noviny*² formují mediální obraz syrských uprchlíků, azylantů a migrantů. K dosažení cíle práce poslouží odpovědi na hlavní či vedlejší výzkumné otázky. Vedlejším cílem je najít v textech konkrétní projevy argumentace, nominalizace, predikace, ideologického čtverce a aktivní či pasivní zobrazování aktérů v ději. Dosahování vedlejších cílů proběhne analýzou článků bosenských *Nezávislých novin* pomocí metody s názvem Kritická analýza diskurzu. Téma práce vychází z problémů uprchlické krize, se kterou se Evropa v posledních letech setkává. Toto téma jsem si vybrala z důvodu neexistence studií věnovaných diskurzivní analýze obrazů již zmíněných kategorií v bosenských novinách. Události vybrané pro analýzu odpovídají danému tématu.

Uprchlická krize je problém, se kterým bojuje svět už dlouho. V několika posledních desetiletích se Evropa setkala s řadou uprchlických migrací. V sedmdesátých letech proběhla velká migrace lidí z Libanonu kvůli lokální občanské válce. Poté, v devadesátých letech, se uprchlíci z Balkánu, opět kvůli válce, začali stěhovat do bohatších a bezpečnějších evropských zemí. Uprchlíci, kteří přicházejí do Evropy v tomto století, migrují většinou z Afriky nebo z Asie. Příčinou migrace z vlastních domovů je obvykle válka, konflikt nebo absence pocitu bezpečí ve vlastní zemi. Nejnovější vlna uprchlíků přichází ze Sýrie. Syrská uprchlická krize vyvolává politické, ekonomické a sociální otázky, na které Evropa musí najít odpověď. Občané se s těmito tématy seznamují především prostřednictvím médií. Média, v rámci dominantního paradigmatu a v rámci vlastní vnitřní politiky, musí dodržovat určitá pravidla informování. Výběr určitého textu, obrazu, zvuku, apod. může vést k formování určitého obrazu o určitém tématu. Média fungují v rámci diskurzu, který je spojován se sociálními praxemi a dominantní sociální strukturou dané společnosti a který ovlivňuje a je ovlivňován ostatními diskurzy. Proto se způsob informování jednotlivými médii o témze tématu může napříč různými společnostmi lišit. V případě, že je předmětem jednání důležité a citlivé téma, jako je uprchlická krize, informování veřejnosti o této záležitosti prostřednictvím médií může mít dobré nebo naopak špatné důsledky. V rámci této práce

---

¹Diskurzivní praktiky jsou určující komponenty sítě kontextuálních vztahů, které díky své konstitutivní roli určují smysl a význam symbolů diskurzu

²Originální název *Nezavisne Novine*

ukázu, jak se informuje o syrské uprchlické krizi v Bosně a Hercegovině. Tento stát má specifickou vnitřní politiku a mezinárodní politiku. Bosna a Hercegovina je stát rozdělený na dvě entity a jeden distrikt. Na území Bosny a Hercegoviny žijí tři národy. Otázka je, jestli média zrcadlí postoje národa týkající se syrské uprchlické krize, nebo jsou to naopak ona, kdo vytváří dominantní myšlenky v těchto společnostech. Jak jsem už zmiňovala, média mají řadu vlastních zdrojů. Jedním z nich je text. Za „text“ se od 60. let považuje všechno, jako např. hudba, film, kniha, video atd., proto je důležité specifikovat, že jsem se v rámci mojí analýzy soustředila na psaný text. Od období strukturalismu se za text považuje něco, co nese nějaký význam. Významů v rámci textu může být hodně, proto je důležité analyzovat každý text jako polysémický. Slovosled, velikost písma, používání rétorických figur, atd. může u čtenáře vyvolat určitý postoj k tématu a nutit ho vybrat si interpretační model určený ze strany producenta. Tímto způsobem média vytvářejí mediální obraz, a protože, jak jsem už zmiňovala, média fungují v rámci určitého diskurzu, tento obraz můžeme označit jako obraz diskurzivní. Jeden z cílů mojí práce je ukázat, jak média, konkrétně noviny, konstruují diskurzivní obraz syrských uprchlíků a azylantů, tj. jaké praktiky používají pro psaní o těchto dvou kategoriích. I když existuje internet, televize či rozhlas, noviny, jakožto první masové médium, stále hrají velmi důležitou roli v určitých společnostech. Výhoda novin je v tom, že nám nabízejí možnost neustále se vracet k napsanému textu. Máme možnost ho znova číst a odhalit všechny významy, které text nese. Noviny jsou masovým médiem dostupným téměř všem. Na rozdíl od internetu a televize, které vyžadují určitou znalost používání elektroniky, jako je např. počítač nebo televizní aparát, noviny vyžadují jenom gramotnost. Protože noviny používají psaný text jako hlavní zdroj pro informování mas, přišlo mi nejvhodnější se při analýze soustředit na toto médium. Pro analýzu jsem vybrala bosenské *Nezávislé noviny* jako soukromý, seriózní a na státu nezávislý deník.

I. JUGOSLÁVSKÝ KONTEXT

Bývalá Jugoslávie byla státem, po jehož rozpadu následovala válka, a Bosna a Hercegovina je státem, ve kterém tato válka trvala nejdéle a měla největší důsledky. Tyto důsledky jsou viditelné i dnes v rámci velkého stupně nacionalizmu, který se projevuje také v médiích. Tato válečná historie a nacionalismus mohou ovlivňovat, jaké strategie noviny volí při psaní o syrských uprchlících. Aby bylo jasnější, jak mediální systém bývalé Jugoslávie fungoval v období konfliktu, je nutné popsat vztah mediálního diskurzu bývalé Jugoslávie k tomuto konfliktu. Tento vztah je možné sledovat skrze dva body:

- Změny ve společnosti, které mají vliv na média
- Vliv médií na konflikt³

Existovalo několik proměn, které ovlivnily média v Jugoslávii, a jedny z nich byly politické změny. Konec komunismu zdůraznil rozdíly mezi republikami a mezi národy, které v nich žily. Společenský diskurz začíná už v 80. letech 20. století a byl ovlivňován politickými stranami. Jugoslávie začíná být decentralizovaným státem, který velmi rychle mění svůj politický systém a z komunistického státu se stává státem demokratickým. Vnitřní politika republik se orientovala především na šíření nacionálních idejí, zatímco současně byly vztahy mezi republikami oslabeny. Nemožnost stanovit konsenzus vedla ke krizi mezi republikami. Tato krize vyvolala násilí na území Bosny a Hercegoviny. V tomto státu žily tři národy: Bosňané, Chorvati a Srbové. Velký vliv na Srby mělo Srbsko, zatímco na Chorvaty silně působilo Chorvatsko.

Mediální systém bývalé Jugoslávie sestával ze šesti TV stanic (jedna v každé republice), které kontrolovali komunisté. Mimo těchto 6 televizních stanic existovala ještě spousta tištěných a rozhlasových médií, ale všechny byly pod kontrolou komunistické strany. Velký problém, který mediální systém v bývalé Jugoslávii měl a který pokračoval i po jejím rozpadu, je nedostatek společného média. Ačkoliv existovala jugoslávská rozhlasová a televizní stanice,

---

³ POL, Kolsto. *Media discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of self and other*. London: Ashgate Publishing Company, 2009.

vliv regionálních rozhlasových a televizních stanic byl velký. Decentralizace komunikačního systému vedla k tomu, že i v 50. letech byla většina zpráv regionálně orientovaná.⁴ Můžeme říct, že v tomto státě byla cenzura médií. Bývalá Jugoslávie přestala existovat v roce 1980. Jedenáct let poté začaly konflikty na těchto územích a v konfliktu měla jednu z největších rolí přímo média. Prvním krokem bylo převzít kontrolu nad médii. Začínaly se vysílat programy s etnickým charakterem, který podporovaly pravicově orientované politické strany. V každé republice se odehrávaly volby, kterými se volil prezident této republiky. V Srbsku vyhrál Slobodan Milošević, v Chorvatsku Franjo Tuđman a v Bosně Alija Izetbegović. V roce 1987 srbský prezident Slobodan Milošević převzal národní televizi a také periodikum *Komunista*, což symbolicky znamenalo konec komunisticky orientovaných médií v Jugoslávii. Na druhou stranu chorvatský pravicový kandidát na prezidenta Franjo Tuđman dostával až o 40 procent více času v televizi než jeho oponent. To jsou všechno náznaky začátku válečné propagandy na území bývalé Jugoslávie. V roce 1989 jediná dvě média z bývalé Jugoslávie, která ještě existovala, byla mediální agentura TANJUG⁵ a noviny Borba.

„Na začátku července v roce 1992 srbská TV hlásila o Srbech, kteří byli zavražděni ve městě Visokos (město v Bosně). Srbská TV hlásila následující věty: „Ustaská armáda vyhodila srbská těla z mostu ve Visoku do řeky Driny. Těla Srbů proudí po celé cestě do Iliáše!“⁶

Tady se musí poukázat na skutečnost, že řeka Drina v Bosně není ve městě Visoko, neboť tudy protéká řeka Bosna. Tento citát ilustruje, že pravda v médiích bývalé Jugoslávie v tomto období neexistovala.

Dalším příkladem toho, že média nejen lhala, ale také skrývala informace, je událost z roku 1991, když chorvatská média vysílala příběh o jejich knězi, který byl napaden ze strany Srbů. Zatímco v srbských médiích se takový příběh nenašel. Ve stejný den byl srbský kněz také napaden ze strany Chorvatů, taktéž se však v chorvatských médiích tento příběh neobjevil.

Tyto příklady ukazují na hlavní problém, který existoval v médiích v bývalé Jugoslávii, čili na ovlivnění médií ze strany pravicových politických stran. Média především používala dramatická epiteta, neboť cílem bylo vyvolat emoce u publika. Informace byly pouhé

---

⁴ Kolsto *Media discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of self and other*. 2009 str. 29

⁵ Telegrafská agencija nove Jugoslavije (telegrafní agentura nový Jugoslávii)

⁶ PEJIĆ Nenad. *Media's responsibility for the war in former Yugoslavia* [online]: Universitat Trier. Trevir, 1998. Str. 11 [cit. 2017-03-17]. [Přeloženo do češtiny.] Dostupné z: <https://www.unitrier.de/fileadmin/forschung/-ZES/Schriftenreihe/031.pdf>

předpoklady, nebyly ověřené a neměly žádný background, jediným zdrojem informací byli politici.

„Proces výběru informací zahrnuje žurnalistický záměr, který není na základě kritérií a norem profese, implikuje především manipulativní a propagandu, spíše než informace ve funkci určitého média“⁷.

Jedna ze studií, která analyzovala chorvatská a srbská tištěná média, je studie *Foreclosing the Other; Building the War: A Comparative Analysis of Croatian and Serbian Press Discourses During the Conflict in Croatia*,⁸ kterou představili Ivana Đurić a Vladimir Zorić. Tito autoři analyzovali chorvatské noviny *Večernji list* a *Novi list* a srbské noviny *Borba* a *Večernje novosti*. Noviny byly vybrány tak, aby bylo možné porovnat nacionálně orientovaný tisk (*Večernje novosti* a *Večernji list*) s více liberálnějšími novinami (*Borba* a *Novi list*). Při těchto komparacích autoři používali metodu kritické analýzy diskurzu a vybrali van Dijkův přístup ideologického čtverce. V následujícím odstavci představím tuto analýzu a data, která tito autoři dostali.

Analýza sestává z dvou kroků. Prvním krokem je popsat diskurzivní strategie psaní už zmíněných novin před konfliktem, druhým pak v období konfliktu v bývalé Jugoslávii. Události, které jsou analyzované v předválečném období: parlamentární volby v obou státech v roce 1990, etnické hlasování chorvatských Srbů pro získání autonomie (1990) a referendum Chorvatů pro získání nezávislosti (1991). Analyzované válečné události jsou: pád Vukovaru v roce 1991, Operace Maslenica (osvobození severní části Dalmácie) v roce 1993 a operace Oluja (Bouřka), která se odehrála v roce 1995, kterou chorvatská armáda osvobodila svoje území.⁹ Binární opozice „my vs. oni“ se na začátku projevovala mezi „my“ jako demokraté a „oni“ jako komunisté, aby tato diferenciací postupně směřovala k „my“ jako Chorvatů a „oni“ jako Srbů a obráceně. V období chorvatských parlamentních voleb byli Srbové, kteří nesouhlasili s politikou HDZ-a (Hrvatska Demokratska Zajednica - pravicově orientovaná politická strana), označeni v chorvatských novinách jako „oni“. Srbské noviny tuto situaci srovnávaly s druhou světovou válkou a Ustaši. Co se týče srbského referenda, to bylo v chorvatských novinách označeno jako počátek „Velkého Srbska“ a bylo popisováno

---

⁷Viz Kolsto *Media discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of self and other*, 2009, str 28 (cit. 12. 12. 2016.) [Přeloženo do češtiny]

⁸DJURIĆ Ivana i ZORIĆ Vladimir (2009), „Foreclosing the other, building the war: a comparative analysis Croatian and Serbian press discourses during the conflict in Croatia“ in KOLSTO Pol, *Media discourse and the Yugoslav conflicts: Representations of self and other*, London, Ashgate Publishing company, str. 61-75

⁹viz Kolsto *Media discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of self and other*, 2009, str 63

negativně. Srbové jsou označeni jako „oni“ a jako „lháři.“ V srbských novinách nestálo ani slovo o tom, že někteří Srbové byli proti referendu, zatímco Chorvati byli označováni jako „Ustaše.“ Největší dichotomie „my vs. oni“ je patrná z dat, která byla analyzovaná při zkoumání chorvatského referenda. Už neexistovaly rovnoprávné zprávy a noviny psaly jenom z úhlů národů, z jejichž republiky pocházely. Srbské noviny velmi málo psaly o těchto tématech a Srbové, kteří byli loajální politické straně HDZ byli označeni jako kolaboranti¹⁰

„Dominantní diskurz v chorvatských deníků označoval Srbové jako arogantní, tradičně iracionální a lháři, kteří používají zpětnou rétoriku a snaží se označit Chorvaty jako „škůdce, nacionalisté a dokonce Ustashe“ „¹¹

Válečné období vedlo k tomu, že politici převzali úplnou kontrolu nad médii. Noviny hodně informovaly o konfliktu. Pád Vukovaře byl v chorvatských novinách označen jako útok genocidního nepřítele na chudé chorvatské vojáky, kteří jenom chtějí zachránit svůj stát. Epiteton „agresor“ pro označení Srbů se začal masově používat v novinách spolu s přídavnými jmény „kanibal“ a „extrémista.“ O Srbech, kteří byli neutrální a loajální

k Chorvatům, se psalo neutrálním stylem. Takoví Srbové byli označeni jako „oni“, a velmi často se, když se o nich psalo, používala třetí osoba plurálu. Data ukázala, že se o pádu Vukovaře v chorvatských novinách nejdříve vůbec nepsalo, a pak se psalo velmi málo a informace, které listy objevily, byly neověřené a nepravdivé. I když prohrála, chorvatská armáda byla označena jako velmi statečná. Vina padla na cizí státy, které musely pomoci Chorvatům zachránit se před Srby. Srbské noviny o svojí armádě psaly jako o osvoboditelích, zatímco pro popisování chorvatské armády se používala epiteta „Ustaša“, „crnokošuljaši“¹² (překlad „černokošiláři“). Tato armáda byla velmi často označena jako démonická, zdůrazňoval se jejich „animální charakter“.¹³

Operace *Maslenica* v Chorvatských novinách byla pozitivně označena a vysvětlena tím, že se to muselo stát, aby se Chorvatsko zachránilo před Srby. Termín, kterým se vysvětlovala tato operace v chorvatských novinách, byl „obnovení pořádku“. Srbské noviny se pokoušely představit porážku jejich vojáků co nejpozitivněji. Nejdříve psaly, že to nebyla vůbec porážka, a pak pokoušely představit to, že obě strany (my i oni) měly ztráty. Operace Oluja byla prezentovaná velmi podobně. Chorvatsko to vysvětlovalo tím, že oni to museli udělat, protože

¹⁰ Viz Kolsto *Media discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of self and other*, 2009 str. 71

¹¹ Ibidem, str. 71 (cit. 12. 12. 2016.) [Přeloženo do češtiny]

¹² Chorvatská armáda v tomto období nosila černé košile

¹³ Viz *Media discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of self and other*, Kolsto, 2009, str. 75

neměli pomoc od Organizace spojených národů a dalších mezinárodních organizací. V chorvatských novinách se objevovaly obrazy vojáků, kteří pomáhají srbským uprchlíkům, což bylo důležité pro prezentaci chorvatské armády jako humanitní. Dichotomie „my vs. oni“ se v tomto případě ukázala srovnáním toho, jak chorvatská armáda dobře zachází se srbskými uprchlíky, a jak naopak Srbové špatně zachází s uprchlíky chorvatskými. Srbské noviny neustále psaly o tom, jak chorvatská armáda špatně zachází se srbskými uprchlíky, a tak teď „oni“ nebyli jenom Chorvati, avšak byly to i Spojené Státy, které se podle srbských listů staly novým nepřítelem tohoto státu. Začalo se psát o velkém spiknutí proti Srbům.

Tato analýza je důležitá z toho důvodu, že poukazuje na to, jaké diskurzivní strategie psaní používaly noviny států bývalé Jugoslávie. Už v tomhle období se naznačuje, že politika měla velkou roli v mediálním systému. Tato studie není jediná, která tento problém analyzovala. Data z projektu „Média a válka“¹⁴ ukázala, jakou pozici měla média v konfliktu mezi národy bývalé Jugoslávie. Skupina autorů analyzovala dvě největší periodika, chorvatský *Vjesnik* a srbskou *Politiku*, spolu s největšími nacionálními televizními programy. Pozornost byla upřena na slovo „válka“ a pro analýzu byla použita kombinace metod Kritické diskurzivní analýzy. Data, která výzkumníci dostali, jsou velmi podobná datům už zmíněné studie a ukazují, že média v tomto období projevovale především národní jednotu a solidaritu. Texty z novin také ukázaly, že média ve velké míře používala ideologický čtverec Teuna A. van Dijka. Média zdůrazňovala rozdíl mezi národy, což vedlo k rozdělení na „my“ a „oni.“ Média také obětovala jednu stranu konfliktu v době, kdy druhou označovala jako agresivní.

Členem Jugoslávie byl i stát Bosna a Hercegovina, na jehož území se odehrávaly největší konflikty, proto je nutné představit i analýzu jejich médií. Tyto studie sloužily jako historické pozadí pro analyzování diskurzivních strategií dnešních novin v Bosně a Hercegovině. Tyto dvě studie se týkají právě jiných dvou států, proto bylo nutné udělat podobnou studii, která se bude týkat Bosny a Hercegoviny. Všechny studie, které se vztahují k tomu státu, jsou už staré a zabývají se především diskurzivními strategiemi, které média používala ve válečném období, když psala o jednom ze třech národů žijících na území Bosny a Hercegoviny. Proto je nutné to rozšířit časově a prostorově.

---

¹⁴Zdroj: SKOPLJANAC, Brunner, Nena et al, *Media and War*, Centre for Transition and Civil Society Research: Zagreb, 2000

1. Mediální systém Bosny a Hercegoviny:

Bosna a Hercegovina je stát rozdělený na tři části: Republika Srpska, distrikt Brčko a Federace Bosny a Hercegoviny. Mediální systém tohoto státu je příliš složitý. Jedním z důsledků války je rozdělení tohoto systému na tři podsystémy. Každý z těchto podsystémů byl několik let po válce pod kontrolou tří největších politických stran. Každá ze stran patřila k jednomu ze třech národů a byla pravicově orientována. Daytonská mírová dohoda snížila úroveň „válkychtivého“ žurnalismu, ale vykořenila ho. Několik let po válce platilo pravidlo, že pokud se zpráva neztotožňuje s idejemi „naší“ pozitivní strany, ani se o tom neinformuje. Pokud je událost velmi důležitá a musí se o ní informovat, tak se jako zdroj informací musí vzít „náš“ zdroj. Po roce 2000 se mediální systém Bosny a Hercegoviny rozšířil. Vznikl velký počet alternativních listů, které se pokoušely dodržovat aspoň minimální kritéria novinářské objektivit. V tomto období je důležitý nárůst počtu mezinárodních organizací, hlavním cílem bylo zřídít kontrolu nad médii.

„V polovině roku 1998 Memorandum o porozumění v restrukturalizaci RTV BiH, které předpokládá vytvoření RTV Federace Bosny a Hercegoviny a Veřejné korporace pro vyrábění a vysílání programů v celé zemi“¹⁵.

Rok poté přinesl Vysoký představitel tzv. Rozhodnutí o restrukturalizaci systému veřejnoprávního vysílání v Bosně a Hercegovině, kterým se zavedl nový systém veřejnoprávního vysílání. V roce 2005 přinesl Vysoký představitel ve spolupráci s Evropskou komisí rozhodnutí o tom, že se veřejnoprávní systém Bosny a Hercegoviny rozdělí na tři části.

Veřejnoprávní systém se skládá ze tří televizí. „Radio televizija Republike Srpske“, která je hlavním prostředkem pro informování lidí žijících na území Republiky Srpska. „Federativna televizija“ má „hlavní roli“ na území Federace Bosny a Hercegoviny, zatímco Televizija Bosny i Hercegoviny vysílá na úrovni celého státu. Každá z těchto tří televizí má svoji rozhlasovou stanici: Radio Republike Srpske, BiH Radio1 a Radio FbiH.

„V říjnu 2005 přijal parlament Zákon o systému veřejného vysílání a Zákon o službách veřejnoprávního vysílání v Bosně a Hercegovině a v polovině roku 2006 Národní

---

¹⁵ Zdroj: KUKIĆ, Slavo, *Mediji u BiH-stanje i mogućí pravci razvoja*. In (ed.) Ivan Markešić *Hrvati u BiH: ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet, Pravni fakultet i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo*: Zagreb, 2010, str. 73 (cit. 12. 12. 2016.) [Přeloženo do češtiny]

shromáždění RS přijalo zákon RTV RS. Federální parlament však stejný zákon, který by reguloval provoz federálního rozhlasového a televizního vysílání přijal až v červnu 2009¹⁶.

Orgánem kontroly televizních a rozhlasových stanic je Regulatorna agencija za komunikacije (RAK – Agentura pro regulaci komunikování).

Co se týče tištěných médií, jsou pod kontrolou Rady tisku. Existuje devět deníků, jedná se o celoplošné noviny:

- *Dnevni Avaz*
- *Oslobodjenje*
- *Dnevni list*
- ***Nezavisne novine***
- *Glas Srpske*
- *Euro Blic*
- *Večernji list*
- *Večernje novosti*
- *Faktor*¹⁷

Ve válečném období byla tištěná média Bosny a Hercegoviny pod kontrolou politických stran. Když válka skončila, bylo nutné udělat reformy tištěného mediálního systému. Cílem byla samoregulace tištěných médií. Hlavní roli v tomto procesu hrály Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Evropská komise. Prvním krokem bylo propojit mezi sebou pět již existujících nezávislých novinářských organizací. Těchto pět organizací pak založilo „Kodeks za štampu“ (Kodex pro tisk). Toto veřejnoprávní těleso mělo za úkol přinést zákony a pravidla pro objektivní žurnalistickou praxi v tištěných médiích. Jedním z pravidel je i to, že tištěná média nesmí propagovat náboženskou, rasovou, či nacionální nenávist mezi občany BaH. Pak bylo založeno Vijeće za štampu (Rada tisku), jehož cíl je analyzovat a reagovat na stížnosti, které se týkají tištěných médií. Rada tisku navrhla osm novinářských zákonů, z toho čtyři jsou proti pomluvám v novinářství. V roce 1999 OHR (Office of High Representative – Kanceláře

---

¹⁶ Ibidem, str. 77 (cit. 12. 12. 2016.)

¹⁷ Zdroj: <http://www.vzs.ba/>

Vysokého představitele) přinesla tzv. Rozhodnutí o dekriminalizaci urážky na cti v tištěných médiích, a to na základě toho, že od roku 1995 do roku 1999 bylo až 50 trestů proti novinářům z Bosny a Hercegoviny. Podle tohoto zákona mohou jen soukromé osoby žalovat média, veřejné instituce na to právo nemají. Tímto způsobem se chtělo ochránit tištěná média v BaH a umožnit jim svobodu projevu¹⁸.

Stát s takovými dějinami, který prošel cestou od komunismu k demokracii, se najednou dostal znovu do centra pozornosti. Důvodem je syrská uprchlická krize. Politický systém ve společnosti může hrát velkou roli, pokud je společnost nestabilní, což platí pro BaH. Příčiny pro neorganizovaný mediální systém je třeba hledat v neorganizovaném politickém systému. Od státu, který má tři prezidenty, který je rozdělen na dvě entity, z toho každá entita má svého prezidenta, nemůžeme očekávat ideální mediální systém. Veřejnoprávní mediální instituce musí zahrnout postoje ne jednoho národu, ale tří (a to jenom, když mluvíme o většině). Každé veřejné médium zrcadlí postoje národu, na jehož území působí. Takové rozdíly se stávají očividnými v momentě, kdy se stát setkává s nějakým velkým politickým problémem, a jedním z takových problémů je určitě i syrská uprchlická krize. I když Bosna a Hercegovina nebyla přímo zemí, skrze kterou měli syrští uprchlíci a azylanti projít, je právě Bosna a Hercegovina sousedem Srbska a Chorvatska, na kterýchžto územích žijí islamisté. Z tohoto důvodu jsou její média zajímavá pro analýzu. Otázka je, jaký pokrok může mediální systém BaH vůbec mít, a zda-li může dodržovat zodpovědnost a objektivitu, kterou by měl splňovat. Odpovědnost v novinářství hraje klíčovou roli v budování demokratické společnosti. Nemůže se jasně definovat. Jedním z kritérií novinářské odpovědnosti je představit politické události a politické otázky z různých úhlů, zastupovat veřejný zájem a odkrývat pravdy či nepravdy a chránit publikum před zneužíváním moci. Předchozí studie, kterou jsem tady zmiňovala, ukázala, že odpovědnost je v médiích BaH mýtus. Profesionální novinář musí být schopen představit událost z několika úhlů a zahrnout všechny strany konfliktu. On je odpovědný ke svému publiku, musí ověřit zdroj informací a musí hledat pravdu. Problém, se kterým se média v BaH setkávají, jsou především špatná spolupráce s PR službou, která je ve většině případů neprofesionální, ale i s velkým zastoupením „senzačního“ stylu psaní. Při informování např. o nějakém konfliktu, který má rasové či nacionální pozadí, je důležitá spolupráce mezi médii a policií. V jednom rozhovoru s novinářem, který na toto téma udělal

---

¹⁸Viz Kukić *Mediji u BiH-stanje i mogući pravci razvoja*, 2010, str. 80

kulturolog doktor Velibor Lalic¹⁹, se ukázalo, že policie nemá čas nebo ve většině případů ani nechce komentovat trestný čin z nenávisti. Tím pádem novinář zůstává bez základních informací a pak o tom píše příliš subjektivně. Ve většině případů média nějakou událost označí jako rasový či nacionální konflikt, i když o takový druh konfliktu vůbec nejde. Tím se mediální diskurz mění. Místo toho, aby zahrnoval objektivitu, odpovědnost a pravdu, je plný nepravdy, senzačních zpráv a jednostranného žurnalismu. Tištěná média nespolehají na rychlost jako například televize nebo internetové portály, proto jsou nejlepší pro analýzu mediálního diskurzu. Očekává se od nich, že nejlehčím způsobem zvládnou dodržovat kritéria odpovědného novinářství. Mediální systém BaH není jenom pod vlivem politického systému. Tato země je ekonomicky chudá, a proto trh a inzerenti někdy limitují nezávislost média. V průběhu válečných let média v Bosně a Hercegovině propagovala jednostrannou, válečnou žurnalistiku, s malou mírou objektivitu a rovnoprávnosti vůči jiným národům. Válka v tomto státě nebyla jenom nacionální, byla i náboženská. Nenávist vůči jiné víře se projevovala mezi katolickými Chorvaty, pravoslavnými Srby a Muslimy. Studie Ratka Kuburica²⁰ z roku 2002 ukazuje, jaké diskurzivní strategie dva listy *Glas Srpske*²¹ (Hlás Srbské) a *Dnevni Avaz*²² (Denní Avaz) používají při psaní o třech různých vírách v BaH. Studie analyzovala to, jestli média v tomto státě změnila svoje funkce v poválečném období, tj. jestli média dnes hrají roli míru. Data ukázala, že *Glas Srpske* ve většině případů psal docela negativně o islámské víře (v dubnu a květnu 2001 až 55 procent analyzovaných textů mělo negativní konotace²³). Co se týče textů o katolické víře, konotace se mění podle měsíců vydání (v dubnu a květnu z 13 analyzovaných textů mělo 7 textů pozitivní konotaci, v červnu z 16 textů mělo 7 konotaci negativní). Podobná situace je i v *Dnevni Avaze*. Více než polovina analyzovaných textů (62%) má negativní konotaci, když se píše o pravoslavném náboženství. O katolické víře se píše pozitivně. Ze 134 analyzovaných textů v novinách *Glas Srpske* jenom tři texty měly výraz náboženská tolerance, zatímco v *Dnevni Avaze* můžeme najít jenom pár rozhovorů, které volají po náboženské toleranci, což vede k závěru, že se situace v médiích v poválečném období moc nezlepšila.

---

¹⁹Zdroj: LALIĆ Velibor a ĐURIĆ Slađana: „Policing hate crimes in Bosnia and Herzegovina, Policing and Society“, *Policing and society*, 2017(online) dostupno z <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10439463.2017.1281275>

²⁰Zdroj: KUBURIĆ Ratko, „Uloga medija u formiranju identiteta religijski drugog u Bosni i Hercegovini“, *Diskurzi*, 2003, http://www.diskursi.com/uploads/2011/10/202_pdfsam_001_CASOPIS+DISKURSI.pdf

²¹celoplošné noviny, tištěné na území Republiky Srbska

²²celoplošné noviny, tištěné na území Federace Bosne a Hercegoviny

²³Viz Kuburic Uloga medija u formiranju identiteta religijski drugog u Bosni i Hercegovini, 2003, str. 205

1.1. Nezávislé noviny

*Nezávislé noviny*²⁴ byly založeny v roce 1995 jako součást firmy „Dnevni nezavisne novine.“ (Denní Nezávislé noviny). Tato firma dnes zahrnuje denní noviny, portál novin, tiskárnu a dva rozhlasové kanály. Iniciátorem a spoluzakladatelem novin byl Željko Kopanja, který zemřel v roce 2016. Jedná se o bosensko-hercegovinského novináře, jenž psal pro listy *Telegraf* a *Glas Srpske*. Byl protivníkem politiky srbského prezidenta Slobodana Miloševiče. Po ukončení bosenské občanské války Kopanja spolu s agenturou USAID (United States Agency For International Development) založil noviny, které měly zajišťovat nestrannost a objektivitu novinářům v Bosně a Hercegovině. Jedná se o denní noviny, které vycházejí každý den. Portál *Nezávislých novin* denně publikuje 250 zpráv z oblasti ekonomie, sportu, kultury, zábavy, a politiky.

---

²⁴Data získaná přes e-mail.

II. UPRCHLICKÁ KRIZE

Sýrie je stát, na jehož území se už několik let vyskytuje velký počet uprchlíků. Důvodem je špatná ekonomická a politická situace, se kterou se tento stát potýká. Už v 50. letech musel velký počet měšťanů odejít kvůli nestabilní politické situaci. V 80. letech pak kvůli vojenské intervenci na islamistické povstání muselo několik tisíc Syřanů emigrovat. V 70. a 80. letech 20. století byl nejatraktivnější destinací pro Syřany Libanon. V roce 2011 vypukla v Sýrii občanská válka. Lidé vyšli do ulic a protestovali proti Basharu al Assadovi. Protesty byly podporovány USA, EU, Tureckem atd. Z protestů se rychle stala občanská válka mezi těmi, kteří podporovali vládní režim a těmi, kteří proti němu protestovali. Konflikt vzrostl v roce 2012, kdy se do války zapojili rebelové džihádu, kteří do roku 2013 převzali většinu teritorií Sýrie. Výsledkem konfliktu byla velká migrace, 400 000 Syřanů muselo opustit stát. Čtyři hlavní státy, do kterých emigrovali syrští uprchlíci, byly Libanon, Irák, Turecko a Jordánsko. Libanon, Irák a Jordánsko nebyly signatáři Ženevské konvence z roku 1951, což znamenalo, že Syřané v těchto státech působí ne jako uprchlíci, ale jako hosté. To znamená, že tyto tři státy nemají povinnost se o ně starat. V Jordánsku syrští uprchlíci bydlí především v uprchlickém táboře Zaatar, což je největší uprchlický tábor v této zemi. V Libanonu jsou syrští uprchlíci nastěhovaní v oblasti Beka zálivu a v severní části státu. Největší počet uprchlíků byl v Turecku, které mělo do roku 2015 1,6 milionů syrských uprchlíků. Situace se v roce 2015 začala měnit, a to z několika důvodů. V roce 2013 Evropská Unie vytvořila dohodu o tom, že každý člověk, který vstoupil ilegálně do jakéhokoliv státu, musí být deportován zpátky. Turecko v roce 2014 podepsalo dohodu, což znamenalo, že velký počet uprchlíků musel odejít. Také situace v táborech byla špatná. Nedostatek vody, jídla a zdravotních potřeb nutilo Syřany odejít. Velký počet uprchlíků zhoršil ekonomickou situaci státu, protože uprchlíci neměli problém pracovat i za méně peněz. V Jordánsku se počet nezaměstnaných Jordánců od roku 2011 do roku 2014 zvýšil z 19 na 35 procent pro skupinu od 19-25 let, což znamenalo, že i pro Jordánce bylo těžké najít práci. V Libanonu nezaměstnanost do roku 2015 vyrostla na 20 procent. Tato situace ve státech, které jako první podpořily syrské uprchlíky, vedla k šíření migrace do Evropy.²⁵

V roce 2013 přijela první větší vlna syrských uprchlíků do Evropy. Bulharsko mělo už v tomto roce tábor pro přicházející uprchlíky a migranty. Švédsko bylo prvním státem, který

---

²⁵ Zdroj: UPADHYAY K. Dinoj, „Special Report on Migrant Crisis in Europe: Causes, Responses and Complexities“, *Indian council of world affairs*, New Delhi, 2016 (online) dostupné z <http://www.icwa.in/pdfs/guestcolumn/2014/MigrantCrisisinEurope26042016.pdf>

v tomto roce vydal Syřanům povolení o pobytu. Tři hlavní cesty, kterými uprchlíci přicházeli do Evropy:

- „Skrze Řecko a Bulharsko - uprchlíci a migranti se z Turecka dostávají do Řecka, které je prvním státem Evropské Unie na této cestě.“
- Jako turisté přímou cestou do Evropské Unie
- Mediteránská cesta - cesta mořem do Španělska, Řecka, Itálie a na Maltu²⁶.

Mimo tyto hlavních tras, syrský uprchlíci, migranti a azylanti do Evropy přicházejí skrze Balkán.

Syřané, kteří mají někoho známého v Evropě, mají možnost požádat o turistické vízum ve svém státě, a pak, když se dostanou do Evropy, mají možnost požádat o dlouhodobý pobyt. Ti, kteří nikoho v Evropě nemají, používají Turecko jako stát, skrze který se dostávají do Evropy. Když se tam dostanou, mají možnost požádat o azyl a jsou zahrnuti Ženevskou dohodou. Rok 2015 byl rokem, kdy přijel do Evropy největší počet uprchlíků a azylantů. Jako řešení pro tak velký problém Evropská Unie (dále EU) představila tzv. systém kvót. Podle tohoto systému každý stát, člen EU, musí na svém území přijmout určitý počet uprchlíků. Poslední data z roku 2015 ukazují, že do Evropy přijelo 437 887 uprchlíků, z čehož je 182 000 Syřanů.²⁷ Podle Eurostatu státy, ze kterých přichází největší počet azylantů, jsou Sýrie, Afghánistán a Irák. Největší počet v roce 2015 měla Sýrie s 362 800 azylanty, z čeho jich 158 700 hledalo azyl v Německu. Sýrie je na prvním místě i v roce 2016 s 90 500 azylanty, 80 procent, z nichž hledalo azyl v Německu²⁸.

1. Vymezení základních pojmů

Krize je obecně definována jako rozhodující bod, či jako nouzová situace, která vyžaduje urgentní reakci.²⁹ Produkování diskurzu krize znamená vytvořit takovou situaci, která je opakem té, která je považována za normální. Krize je pak vlastně konstrukce. Jedním ze způsobů, jak vytvořit uprchlickou krizi, je jasně definovat pojem uprchlík a azylant. Uprchlík

---

²⁶Ibidem str. 5 cit (10. 2. 2017.)

²⁷Data převzata z <http://www.iom.int/news/iom-latest-data-europe-migrant-emergency>

²⁸data jsou pro rok 2016 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf>

²⁹ Zdroj: JEFFERS, Alison, *Refugees, Theatre and Crisis: Performing Global Identities*: University of Manchester, Manchester, 2002 str. 29

je velmi konkrétně definován v úvodním ustanovení Ženevské úmluvy jako státní příslušník třetí země, jemuž bylo přiznáno právní posavení uprchlíka, a který je oprávněn pobývat na území členského státu³⁰. V ČR je osoba, které bylo přiznáno postavení uprchlíka, označována jako azylant. Ten musí dokázat, že utekl před určitým nebezpečím ze země svého původu a je neschopen přijmout, nebo vzhledem ke svým obavám, odmítá ochranu své vlasti.

Definování uprchlíka, azylanta a migranta:

Vymezení pojmů uprchlík, migrant a azylant mezi jednotlivými státy a Bosnou a Hercegovinou:

Definování uprchlíka, azylanta a migranta podle UK Refugee council:

Uprchlík je osoba, která v důsledku oprávněných obav před pronásledováním z důvodu rasy, náboženství, národnosti nebo příslušnosti k určité sociální skupině či politickému přesvědčení, je mimo zemi své státní příslušnosti a která také není schopna, nebo, vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá využít ochranu této země.³¹

Definice migranta neexistuje.

Často se setkáváme s rozdělením uprchlíků na ty, kteří jsou zahrnuti Ženevskou úmluvou a na ty, kteří v ní zahrnuti nejsou.³² Tato skupina lidí se nazývá „Internally Displaced people“.³³ Na rozdíl od Úmluvou uznaných uprchlíků, odcházejí ze svého státu z důvodu nebezpečí, ale neprocházejí mezinárodní hranice. Aby byli uznáni jako „ženevští uprchlíci“, musí dokázat, že z důvodu nebezpečí museli opustit svoji zemi původu, že prošli mezinárodně uznanými hranicemi a že se do svého domova již nemohou vrátit. Mezi tři nejdůležitější aspekty, které oddělují uprchlíka od migranta, patří: plánování, návrat a výběr.³⁴ Vystěhovalec má na výběr jestli se chce stěhovat nebo ne, může plánovat cestu, rozhodovat o tom jestli bude cestovat sám, má svobodu plánovat návrat do své původní země. Uprchlík však tuto svobodu nemá, cestuje, protože musí a nemá možnost plánovat ani cestu ani návrat.³⁵

---

³⁰ Ibidem str. 30

³¹ *Glossary of terminology relating to asylum seekers and refugees in UK*. Refugee council . [cit. 04.2.2017.]. Dostupné z: <http://www.refugeecouncil.org.uk/glossary> [Přeložila Bc. Tea Glizijan]

³² Jeffers *Refugees, Theatre and Crisis: Performing Global Identities* str. 17

³³ Ibidem

³⁴ Ibidem str. 18

³⁵ Ibidem

Azylant: Aby se stal uprchlíkem azylantem, musí požádat o azyl, tj. podat žádost o ochranu na základě Úmluvy o právním postavení uprchlíků.³⁶ Zároveň však musí dokázat, že je „ženevským uprchlíkem“, a že je pro něj nebezpečné vrátit se do své původní země.

Definování uprchlíka a azylanta ze strany UNHCR-³⁷u:

„Uprchlík je někdo, kdo musí opustit svoje bydliště kvůli nebezpečí, konfliktu či válce“³⁸.

Když lidé odcházejí ze své vlasti a hledají útočiště v jiné zemi, ve které požádají o azyl – právo být uznán za uprchlíka a obdržet právní ochranu a materiální pomoc³⁹

Na rozdíl od UK Refugee council, UNHCR má jasně rozlišené definování pojmu uprchlík od pojmu migrant.

„Migranti se obvykle stěhují ne proto, že jsou přímo ohroženi pronásledováním nebo smrtí, ale především s cílem zlepšit svůj život tím, že najdou práci, nebo v některých případech kvůli vzdělávání, slučování rodin či z jiných důvodů. Na rozdíl od uprchlíků, kteří se nemohou bezpečně vrátit domů, přistěhovalci možnost návratu mají“⁴⁰.

Uprchlíci jsou chráněni Ženevskou úmluvou⁴¹ z roku 1951, která jasně definuje, kdo je uprchlík, jaká práva uprchlík má a jaké jsou povinnosti pro státy, které tuto konvenci podepsali. Konvence se týká především uprchlíků v Evropě. Konvenci podepsalo 144 států. V roce 1967 byl podepsán Protokol jako doplněk ke Konvenci a týká se práv uprchlíků.

Slovo uprchlík se velmi často zaměňuje se slovem migrant. Často v médiích najdeme výraz migrantská krize pro označení uprchlické krize, proto je nutné tyto dva pojmy odlišit. Uprchlík je ten, který je nucen odejít ze svého bydliště, migrant je ten, který se z určitého důvodu rozhodl odejít. Uprchlík má určitá práva, jedním z práv je právo na ochranu. Tyto práva nejsou určena pro migranty. Pro migranty jsou určena práva státu, do kterého se přistěhovali a také, jestli se rozhodnou vrátit. Migrant je obvykle chráněn vládou vlastního

---

³⁶Zdroj: Glossary of terminology relating to asylum seekers and refugees in UK. Refugee council .(online) [cit. 04.2.2017.]. Dostupné z: <http://www.refugeecouncil.org.uk/glossary> [Přeloženo do češtiny.]

³⁷V této práci bude použita oficiální zkratka v angličtině

³⁸ Zdroj: *What is a Refugee*. UNHCR: The UN refugee agency. [cit. 04. 2. 2017.]. Dostupné z: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/> [Přeloženo do češtiny]

³⁹ Zdroj: *What is a Refugee*. UNHCR: The UN refugee agency . [cit. 04. 2. 2017.]. Dostupné z: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/> [Přeloženo do češtiny]

⁴⁰ Zdroj: *UNHCR view point: „Refugee“ or „Migrant“-which is right?* [cit. 04. 3. 2017.] dostupné z <http://www.unhcr.org/55df0e556.html> Přeloženo do češtiny]

⁴¹ Zdroj: Úmluva o právním postavení uprchlíků dostupné z <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/uprchlici.pdf>

státu. Azylant opustí vlastní stát z určitého důvodu (může to být kvůli válce nebo kvůli špatné ekonomické situaci) a hledá přístřeší v jiném státě.

„Když lidé prchají ze své vlastní zemi a hledají útočiště v jiné zemi, oni žádají o azyl, tím mají právo být uznáni za uprchlíky a obdržet právní ochranu a materiální pomoc⁴².

V roce 2009 Evropská Komise podpořila vznik European Asylum Support Office (EASO), který aktivně působí od roku 2011 a jehož cílem je pomáhat státům Evropské Unie vyřešit otázku azylantů. Oficiální organizace pro pomoc uprchlíkům se jmenuje *The UN refugee agency* (zkratka UNHCR). Cílem této organizace je poskytovat pomoc uprchlíkům, azylantům, migrantům nebo lidem, kteří byli z určitého důvodu nuceni odejít z vlastního státu a kteří potřebují pomoc. UNHCR poskytuje zdravotní vyšetření, organizuje edukační kurzy, pomáhá postavit přístřeší atd. Organizace existuje od roku 1950 a byla vytvořena především pro pomoc uprchlíkům po druhé světové válce. UNHCR také funguje jako ochránce Ženevské konvence. Organizace zahrnuje 128 států spolu s Bosnou a Hercegovinou.

2. Systém kvót:

První reakce EU na uprchlickou krizi přišla 20. dubna roku 2015, po úmrtí cca 800 uprchlíků ve Středozemním moři. Lídři zemí Evropské unie se pokusili tuto neudržitelnou situaci změnit přijetím desetibodového plánu s jasným cílem, a to zamezit tragédiím uprchlíků na moři. Prvním krokem bylo vyřešení problému úmrtí, včetně pašování uprchlíků ve Středozemním moři. Dalšími kroky byla pomoc Itálii a Řecku s žádostmi o azyl, zlepšení podmínek pro uprchlíky a vyřešení válečného konfliktu v Sýrii. Měsíc poté přijala EU další plán, ve kterém se hlavně soustředila na zabezpečování vnějších hranic a zastavování ilegálních migrantů. V září roku 2015 Parlament EU souhlasil s návrhem Evropské Komise pro zavedení systému kvót, který by měl pomoci vyřešit migrační krizi. Podle tohoto systému by každý stát, který je členem EU, musel přijmout určitou část uprchlíků či azylantů. Při zavádění kvót se brala v úvahu jednak velikost populace hostitelské země, jednak velikost hrubého národního příjmu, míra nezaměstnanosti a aktuální počet registrovaných žadatelů o azyl. Komise EU nejdříve představila kvóty pro umístění uprchlíků či azylantů, přicházejících ze zemí zasazených válkou, kteří tak nutně potřebují pomoc. Každý ze členských států měl povinnost umístit na svém území určité procento uprchlíků či azylantů (viz tabulka číslo 1). Dalším

---

⁴² Zdroj: *What is a Refugee*. UNHCR: The UN refugee agency [online]. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/> [Přeloženo do češtiny]

bodem pak bylo řešení situace, se kterou se potýkalo Srbsko, Řecko či Itálie, na jejichž územích již bylo umístěno několik stovek tisíc uprchlíků. I tyto země byly zavázány k přijetí určitého množství uprchlíků (viz tabulka číslo 2). Nicméně, ne všechny členské státy tento návrh přijali. Proti rozhodnutí EU byla například Velká Británie, Česká republika, Polsko, Španělsko či Portugalsko. V Maďarsku bylo dokonce vyhlášeno referendum proti přijímání uprchlíků.

Členské státy EU	Kvóty
Rakousko	2,62%
Belgie	2,91%
Bulharsko	1,25%
Chorvatsko	1,73%
Kypr	0,39%
Česká republika	2,98%
Estonsko	1,76%
Finsko	1,72%
Francie	14,17%
Německo	18,42%
Řecko	1,90%
Maďarsko	1,79%
Itálie	11,84%
Lotyšsko	1,21%
Litva	1,16%
Lucembursko	0,85%
Malta	0,69%
Holandsko	4,35%
Polsko	5,64%
Portugalsko	3,89%
Rumunsko	3,75%
Slovensko	1,78%
Slovinsko	1,15%
Španělsko	9,10%
Švédsko	2,92%

Tabulka 1 system kvot I.

Tabulka číslo 1⁴³, příklad tabulky

⁴³Zdroj: ANNEX, *European schemes for relocation and resettlement*, (online) dostupné z https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_annex_en.pdf

Členské státy EU	Kvóty	Celková alokace na základě 20.000 osob
Rakousko	2,22%	444
Belgie	2,45%	490
Bulharsko	1,08%	216
Chorvatsko	1,58%	315
Kypr	0,34%	69
Česká republika	2,63%	525
Dánsko	1,73%	345
Estonsko	1,63%	326
Finsko	1,46%	293
Francie	11,87%	2375
Německo	15,43%	3086
Řecko	1,61%	323
Maďarsko	1,53%	307
Irsko	1,36%	272
Itálie	9,94%	1989
Lotyšsko	1,10%	220
Litva	1,03%	207
Lucembursko	0,74%	147
Malta	0,60%	121
Holandsko	3,66%	732
Polsko	4,81%	962
Portugalsko	3,52%	704
Rumunsko	3,29%	657
Slovensko	1,60%	319
Slovinsko	1,03%	207
Španělsko	7,75%	1549
Švédsko	2,46%	491
Velká Británie	11,54%	2309

Tabulka 2 system kvot II

Tabulka číslo 2, příklad tabulky⁴⁴

---

⁴⁴ibidem

3. Uprchlíci, migranti a azylanti na Balkánské trase

V roce 1992 muselo na dva a půl milionů lidí opustit svůj domov na území bývalé Jugoslávie⁴⁵. Obyvatelé států, jež byli součástí Jugoslávie, tak již v minulosti poznali, jaké to je být uprchlíkem a mnozí z nich do dnes žijí jako azylanti v některých státech Evropy. Na rozdíl od uprchlické krize, se kterou se Evropa potýká dnes, nejsou státy Balkánu primárním cílem syrských uprchlíků, azylantů a migrantů, nýbrž jen státy skrze které uprchlíci prochází na cestě do západní Evropy. Balkánská trasa je nejkratší cestou vedoucí do Evropy, a proto tak vyhledávanou uprchlíky, migranty a azylanty. Syřané z Turecka putují lodí do Řecka, odtud do Srbska nebo Chorvatska a dále do Maďarska či Slovinska až do Německa, které je pro ně hlavním cílem. Hlavní koridor, který migranti hojně využívají při své cestě do cílové země, byl koridor vedoucí přes údolí řeky Moravy a Vardar až do Bělehradu. Velký příliv syřanů a ostatních migrantů vyvolal konflikt mezi státy Balkánské trasy. Členské země EU jako Chorvatsko, Maďarsko a Slovinsko měli jiné povinnosti v souvislosti s přijetím uprchlíků, na rozdíl od Srbska nebo Makedonie, který nejsou členy evropského spolku. Z důvodu toho, že se tato studie zaměřuje na analýzu reprezentace syrských uprchlíků, migrantů a azylantů v bosenských médiích a že analyzované události jsou problémem na hranicích mezi státy Balkánské trasy, konkrétně uzavírání hranic mezi nimi, nebude situace v Makedonii dále popisována, jelikož tento stát své hranice neuzavíral.

Srbsko a Chorvatsko jsou největšími sousedskými státy Bosny a Hercegoviny. Mimo to, žije v Bosně a Hercegovině 31.21 % Srbů a 17.38 Chorvatů.⁴⁶ Ačkoli mají tyto státy odlišnou vnitřní a mezinárodní politiku (Chorvatsko je členem Evropské Unie, zatímco Srbsko není), oba tvoří část tzv. Balkánské trasy, což znamená, že syřští uprchlíci, migranti a azylanti musí na své cestě na západ projít přes hranice těchto dvou zemí. I přesto, že Srbsko není členem EU, podepsalo *Dohodu o stabilizaci a přidružení*⁴⁷ a tím je zavázané dodržovat určité zákony a pravidla, vyplývající z této dohody. Kromě toho bylo Srbsko v minulosti státem, který byl součástí již zmíněné migrace národů bývalé Jugoslávie. Do Srbska jen v období od 1992-1995 emigrovalo na 617.728⁴⁸ uprchlíků z Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a ostatních států,

---

⁴⁵Zdroj: ZLATKOVIC Jelena, *IZBJEGLICE IZ BOSNE I HERCEGOVINE U HRVATSKOJ: Uzrok dolaska, regulacija i organizacija prihvata*, Institut za migracija i narodnosti: Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1992

⁴⁶Data jsou z roku 1991 kdy je naposled popsán počet obyvatelů BaH

⁴⁷Dohoda o stabilizaci a přidružení je smlouva upravující práva a povinnosti státu, který zahájil proces vstupu do EU.

⁴⁸Data převzata z *Komeserijat za izbjeglice i migracije Srbije*, dostupne z <http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=SER>

členů bývalé Jugoslávie. Přes území Srbska prošlo víc než 600 000 uprchlíků⁴⁹. Cílem srbské vlády bylo rozmístit všechny uprchlíky, migranty a azylanty do měst Sjenica a Tutin, kde se shromažďuje největší počet muslimského obyvatelstva. Denně Srbsko přijalo více než 7000 uprchlíků, migrantů a azylantů, což dokazuje i připravenost tohoto státu řešit problém uprchlické krize. Azylantů nebylo mnoho, jelikož většina z uprchlíků a migrantů pokračovala dále do Německa, kvůli lepšímu životnímu standardu. Problém uprchlické krize byl v médiích, především v jeho počínající fázi, představován skrze emotivní příspěvky syrských a ostatních uprchlíků, migrantů a azylantů. Časem se v médiích začali objevovat zprávy, které měly negativní kontext. Velmi často se v novinách psalo o tom, že se mezi syrskými uprchlíky a migranty nacházejí teroristé, a také o tom, jak srbští občané ilegálně pomáhají syřanům projít hranice. Senzacionalistické titulky jako „*Dramatické upozornění z vrchu, milion uprchlíků je na cestě do Srbska*“ vyvolávaly mediální paniku mezi občany tohoto státu.⁵⁰ Mediální panika dosáhla svého vrcholu, když se objevily problémy na hranicích mezi Srbskem a jeho sousedními státy. Jedním z nich bylo Chorvatsko, dále pak Maďarsko. Když Maďarsko uzavřelo hranice se Srbskem, Srbsko nemělo jinou možnost než směřovat uprchlíky k Chorvatsku. Tento stát dlouho nevěnoval pozornost problému uprchlické krize, jednak proto, že muselo řešit vlastní problémy v rámci státu, jednak proto, že Chorvatsko nebylo dlouho součástí trasy uprchlíků, migrantů a azylantů. Když Maďarsko 14. září v roce 2015 uzavřelo hranice se Srbskem, byla pozornost chorvatských médií směřována k problému uprchlické krize.⁵¹ Po uzavření maďarsko-srbských hranic byla jedinou možnou cestou do západní Evropy ta, která vede přes Chorvatsko. Od tohoto momentu cca 5500 uprchlíků, migrantů či azylantů denně procházelo přes chorvatské území⁵². Chorvatsko je státem, který byl již v historii centrem migrace (v období Rakousko-Uherska, po druhé světové válce, v období komunismu atd.) Největší migrace byla v 90. letech, když přes Chorvatsko prošlo více než 500 000 lidí ze států bývalé Jugoslávie.⁵³ Tak se začaly objevovat prvotní problémy mezi Chorvatskem a Srbskem. Chorvatsko obviňovalo Srbsko, že cíleně směřuje uprchlíky na území tohoto státu. 20. září 2015 Chorvatsko uzavřelo hranice se Srbskem a zakázalo vstup vozidlům se srbskými registračními značky. Odpovědí Srbska byl zákaz dovozu chorvatského zboží do země. Pod vlivem EU, byly oba státy nakonec donuceny hranice znovu otevřít.

---

⁴⁹ Zdroj: JEVTOVIC Zoran, ARACKI Z, Serbia between humanity and (UN) security, in *The migrant crisis: European perspective and national discourse*, autor Christina Griessler, Vienna, 2017

⁵⁰ Ibidem str. 262

⁵¹ Zdroj: ŠABIC, Senada, Humanitarianism and its limits: The refugee crisis response in Croatia, in *The migrant crisis: European perspective and national discourse*, autor Christina Griessler, Vienna 2017

⁵² Ibidem str. 95

⁵³ Ibidem str. 94

Nedlouho potom se objevil nový problém. Tentorát to byl spor mezi Maďarskem a Chorvatskem. 20. října Maďarsko uzavřelo hranice s Chorvatskem, což vedlo ke směřování uprchlíků, azylantů a migrantů do Slovinska. Chorvatsko, jako stát EU, mělo povinnost přijmout 1,73 % uprchlíků, migrantů a azylantů ze Sýrie, Afgánistánu a Iráku. Mělo také povinnost přijmout 1,53 %, tj. cca 315 uprchlíků, kteří se v tento moment nacházeli na území Srbska, Řecka či Itálie (viz tabulky číslo 1 a 2). Chorvatsko tak mělo za dva roky (od 2015 do 2017) přijmout na 550 uprchlíků. V říjnu chorvatská vláda odeslala delegace do Řecka, které dle určitých kritérií vybírali, které z uprchlíků vzít sebou. Těmito kritérii byly:

- Existující vztah s chorvatským státem (být narozen v Chorvatsku či mít tam nějaké příbuzné),
- rodiny s malými dětmi,
- mít vzdělávání z oblastí, které se v chorvatské společnosti jeví jako potřebné.⁵⁴

Situace ve Slovinsku byla odlišná než tomu bylo v ostatních státech Balkánské trasy. Pro tento stát bylo důležité udržovat dobré vztahy z Německem a Rakouskem, což byl také důvod, proč slovinská vláda přijala systém kvót. Podle tohoto systému, mělo Slovinsko přijmout 1,01 % uprchlíků ze Srbska a Řecka a 1,10 % uprchlíků, kteří přicházejí přímo ze Sýrie (viz tabulky číslo 1 a 2). Slovinsko sužovala labilní vnitřní politika, a proto byla rozhodnutí tamní vlády velmi často ovlivněna situací v ostatních Evropských státech⁵⁵. I proto se v říjnu v roce 2015 slovinský ministr zahraničí ostře ohradil proti maďarské vládě kvůli postavení drátěného plotu na hranici se Srbskem. Jenom o měsíc později, však postavilo také Slovinsko drátový plot na hranici s Chorvatskem. Důvodem byl obecný strach panující po teroristickém útoku v Paříži. Slovinsko jako hlavní důvod pro postavení drátěných plotů uvedlo nedostatek vojenských sil, které by zabezpečovaly kontrolu syrských uprchlíků, migrantů a azylantů. Na hranici s Chorvatskem nechala slovinská vláda postavit kempy, ve kterých byli umístěni především syrští uprchlíci. Maďarsko byl první stát, který reagoval na příliv uprchlíků, migrantů a azylantů. V září v této zemi požádalo o azyl až 40 000 azylantů.⁵⁶ Kvůli tomu Maďarsko, i přes to, že je členem EU, požadovalo po Unii, aby bylo systému kvót vynecháno.⁵⁷ Problém uprchlíků, migrantů a azylantů se stal prioritou pro Maďarskou vládu. Zvýšil se stupeň

---

⁵⁴ Zdroj: TOWNSEND, Riley *The European Migrant Crisis* Lulu.com, London 2015, str. 6

⁵⁵ Zdroj: ZUPANČIČ Jernej, *The european refugee and migrant crisis and Slovenian*, European Journal of geopolitics, 2016 str. 120-122

⁵⁶ Zdroj: Böll-Stiftung, Heinrich- *Focus on Hungary: Refugees, Asylum and Migration*, Political Capital, Budapešť, 2015 str. 11

⁵⁷ *Ibidem* str. 15

xenofobie. Azylantí se stali hlavním nepřítelem státu a byli spojováni s terorismem a kriminalitou v zemi⁵⁸. Xenofobie dosahla svého vrcholu, když premiér Orbán zorganizoval chůzi pro oběti útoku na Charlie Ebdo. Nedlouho potom, v dubnu roku 2015 maďarská vláda přijala zákon „*Národní konzultace o přistěhovalectví a terorismu*“, který se týkal zastavení přílivu ekonomických migrantů, azylantů a uprchlíků z Asie⁵⁹. Důsledkem toho se začaly objevovat plakáty a vyobrazení, na nichž je zachyceno skopnutí syrského uprchlíka ze strany maďarské kameramanky a uzavírání hranic se Srbskem a Chorvatskem. Plakáty se publikovaly jako propaganda maďarské vlády. Na plakátech byly v maďarštině napsané zprávy o vážení maďarských zákonů. 8. září 2015 na hranici mezi Srbskem a Maďarskem, maďarská kameramanka, Petra Laszlo, podkopla nohy běžícímu syrskému uprchlíkovi Osamu Abdul Mohsenovi. Tato událost byla publikovaná ve všech světových médiích. Nakonec kameramanka od soudu vyvázla jen s podmínkou, a Osama se stal fotbalovým trenérem. Tato událost ukazovala na vztah Maďarska vůči syrským uprchlíkům. Především se jednalo o událost, která rozdělila Evropu. Jedni byly na straně kameramanky, zatímco druzí litovali syrského uprchlíka. Tento incident dal také poprvé uprchlické krizi lidskou tvář. O uprchlících se už nadále nepsalo jako o masách. Po této události se vztah Maďarska k uprchlíkům ještě více vyhrotil. Její vláda přijala zákon, podle kterého se všichni ilegální přestěhovalci na 8 km od hranice se Srbskem museli vrátit zpátky do Srbska. Maďarský premiér Viktor Orbán se stal hlavním odpůrcem a protivníkem Angely Merkelové, která byla pro to, aby se zrušili dratěné ploty. Další událost, která přitáhla pozornost médií i celé Evropy, bylo utopení syrského chlapce Aylana Kurdího. Jeho mrtvé tělo bylo nalezeno na pláži ve známém tureckém letovisku Bodrum 4. září 2015. I přesto, že se nejednalo o incident na tzv. Balkánské trase, byla tato událost velmi důležitá a hojně propíraná v médiích. Byla to událost, která sjednotila Evropu, a přitáhla ještě větší pozornost na problém uprchlické krize. Média k této události přistupovali opatrně, některá z nich nechtěla publikovat fotografie chlapce, zatímco některá ano. A dělala to. Z etického hlediska bylo sice publikování této fotografie velkým problémem, ale konečně poukázala na reálný obraz syrské uprchlické krize.

Situace na Balkánské trase byla částečně vyřešena v únoru 2016, když představitelé Slovinska, Chorvatska, Srbska, Makedonie a Rakouska podepsali společnou dohodu o tom, že hranice těchto států mohou přejít jen ty osoby, které mají vízum či jiné doklady o pobytu. Také problém v souvislosti s žádostmi o azyl byl částečně odstraněn. O azyl mohli nově

---

⁵⁸ Ibidem str. 16

⁵⁹ Ibidem str. 25

zažádat jen lidé určité národnosti, lidem jiné národnosti byla tato možnost odepřena. Čímž se však státy dostali do konfliktu se základními lidskými právy. Problém uprchlické krize vedl k dvěma zásadním otázkám: Nakolik silná je Evropská Unie, její práva a zákony, přijaté po 2. světové válce?, Proč EU dovolila uzavírání hranic mezi státy a požadavek na ochranu lidských práv nechala stranou?

Přístupování k problému uprchlické krize jako k něčemu, co ohrožuje svobodu státu, mělo za následek to, že se na uzavírání hranic dívalo jako na normální věc. Tím se používání mimořádných opatření ospravedlňuje. V článku⁶⁰ Ruth Wodakové, poukazuje jeho autorka na to, že přístupování k uprchlíkům, azylantům a migrantům ze strany politiků evropských států, je vždy ideologické. Vždy se k nim určitým způsobem odkazuje, ale nikdy se k nim nepřístupuje jako něčemu, co prostě existuje. Podle ní, byl útok v Paříži 13. listopadu klíčovým pro evropeizaci uprchlické krize. Evropa po této tragické události hledala společné řešení přílivu uprchlíků. Toto společné řešení však obsahovalo i uzavírání a zpřísněnou kontrolu hranic. Wodaková zmiňuje, že hranice nejen že slouží k tomu, aby zajišťovaly kontrolu, nýbrž se skrze hranice legitimizuje ochrana proti uprchlíkům. Tato legitimizace probíhá skrz authority či některé společenské systémy, např. ekonomické či politické. Hranice se, podle autorky, přestaly vnímat jako pomyslné linie, které oddělují státy mezi sebou, a naopak se začali vnímat jako hlavní centrum boje pro ochranu státu.

---

⁶⁰WODAK, Ruth a RHEINDORF Markus a, *Borders, Fences, and Limits, Protecting Austria From Refugees: Metadiscursive Negotiation of Meaning in the Current Refugee Crisis*, Journal of immigrant and refugee studies, 2017 (online) dostupné z <http://dx.doi.org/10.1080/15562948.2017.1302032>

III. SYRSKÁ UPRCHLICKÁ KRIZE V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Článek 3⁶¹, odstavec 1, tečka f, z Ústavy Bosny a Hercegoviny ukazuje, že je politika a regulace přistěhovalectví, uprchlíků a azylu pod kontrolou orgánů Bosny a Hercegoviny. Právo na udělení mezinárodní ochrany (azylu) v Bosně a Hercegovině je zaručené Mezinárodní úmluvou o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a Protokolem o právním postavení uprchlíků z roku 1967, které jsou nedílnou součástí ústavy Bosny a Hercegoviny. Právní rámec pro udělení mezinárodní ochrany (azylu) v Bosně a Hercegovině je definován Zákonem o pohybu a pobytu cizinců, který vstoupil v platnost dne 14. 05. 2008. Podle tohoto zákona existují dvě definice uprchlíků. V rámci tohoto zákona, v kapitole 7 pod názvem Mezinárodní a dočasná ochrany (azyl), se upravují otázky týkající se mezinárodní právní ochrany cizinců, kterým příslušný orgán Bosny a Hercegoviny uznal status uprchlíka nebo doplňkové ochrany v Bosně a Hercegovině. Tento odstavec se vztahuje na mezinárodní ochranu pro osoby, které mají status azylanta či uprchlíka, anebo na osoby používající doplňkové ochrany, pro které je v procesu žádosti o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že existují závažné důvody se domnívat, že ta osoba byla vystavena reálnému riziku expozice k trestu smrti nebo zastřelení, mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu, v zemi původu nebo v zemi, kde osoba bydlí. Tato ochrana je platná také v případě existence vážného individuálního ohrožení života nebo nedotknutelnosti civilisty (fyzické integrity civilistů), v důsledku svévolného násilí, v případě mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu. Tím je azylant a uprchlík definován stejně, tj. jako osoba, která z ekonomického důvodu opustila své bydliště. Dosud existují i osoby s doplňkovou ochranou, které odpovídají evropské definici uprchlíků. Odstavec „E“, článek 126⁶² tohoto zákona se týká masového přílivu cizinců na území Bosny a Hercegoviny. V tomto případě se orgánem kontroly masového přílivu stává Vláda Bosny a Hercegoviny, která má v rámci spolupráce s Úřadem vysokého komisaře OSN pro uprchlíky právo schválit nová pravidla pro řešení takového problému. Podle článku 127,⁶³ odstavce 1, osoby, které opouštějí svá bydliště z důvodu války či konfliktu a nebezpečí, mají právo na ochranu na území Bosny a Hercegoviny. Ochrana trvá 6 měsíců s možností prodloužení. Osoba může ztratit právo na ochranu v případě, že odejde

⁶¹Zdroj: *Ústava Bosny a Hercegoviny*, člen 3, dostupný z <http://msb.gov.ba/Zakoni/zakoni/?id=3400>

⁶²Ibidem člen 126

⁶³Ibidem, člen 127

z Bosny a Hercegoviny, nebo v případě, že dostane ochranu v jiné zemi. Osoba, která má právo na ochranu podle článku 131 stejného zákona má právo na:

a) pobyt,

b) základní životní podmínky a ubytování,

c) zdravotní péči,

d) primární a sekundární vzdělávání,

e) právní pomoc,

f) svobodu vyznání,

g) právo na práci.⁶⁴

Státní orgány pro vyřešení problémů týkajících se uprchlíků a azylantů v Bosně a Hercegovině:

Ministerstvo bezpečnosti kontroluje údržbu a implementaci přistěhovalectví a azylu v Bosně a Hercegovině, dále schvaluje regulační postupy a způsob zavedení služby v souvislosti s pohybem a pobytem cizinců v Bosně a Hercegovině. Ministerstvo bezpečnosti má ve své organizační struktuře sektory, které se zabývají problematikou migrace: sektor pro imigraci, azylový sektor a sektor pro hranice a obecné bezpečnosti.

Ministerstvo pro lidská práva a uprchlíky se skládá z odboru pro uprchlíky, vysídlené osoby a odboru pro koordinaci bydlení. Sektor pro uprchlíky, vysídlené osoby a odbor pro bydlení připravuje návrhy na zřízení a zlepšení politiky v oblasti uprchlíků z Bosny a Hercegoviny, vysídlených osob v Bosně a Hercegovině, jakož i práva uprchlíků v Bosně a Hercegovině, rezidenční politiku. Sleduje jejich provádění, připravuje právní předpisy týkající se uprchlíků a vysídlených osob i přijímání a práva uprchlíků a rezidenční politiku. Sektor poskytuje odbornou pomoc uprchlíkům, vysídleným osobám a navrátilcům při výkonu a ochraně jejich práv v Bosně a Hercegovině v souladu s mezinárodními úmluvami o ochraně lidských práv a svobod a vnitrostátními právními předpisy.

Zpravodajská agentura pro bezpečnost Bosny a Hercegoviny je zodpovědná za shromažďování zpravodajských informací, pokud jde o ohrožení bezpečnosti v Bosně a Hercegovině, a to jak uvnitř, tak i vně země.

---

⁶⁴Ibidem člen 131 [cit. 2017-03-17]

Ministerstvo zahraničních věcí Bosny a Hercegoviny koordinuje imigrační politiku prostřednictvím vydávání víz v diplomatických a konzulárních misích v Bosně a Hercegovině.

Koordinační orgán pro migraci v Bosně a Hercegovině reguluje situaci v oblasti migrace a azylu, podporuje a zajišťuje meziresortní spolupráci mezi příslušným orgánem zabývajícím se migrací a azylem a příslušnými institucemi, činí odhady budoucích migračních toků, navrhuje postupy pro zlepšení migrační politiky⁶⁵.

„Bosna a Hercegovina má 1270 míst pro umístění uprchlíků a momentálně má kapacitu umístit 5000 uprchlíků či azylantů“⁶⁶.

Na Balkáně existuje organizace s názvem Migration, Asylum, Refugees Regional initiative (zkratka MARRI, česky: Regionální iniciativa pro migraci, azyl a uprchlíky). Organizace se skládá ze tří orgánů: Fórum ministrů, Komise a Regionální centrum. Členy této organizace, která byla založená v roce 2004, jsou:

- ***Albánie***
- ***Srbsko***
- ***Bosna a Hercegovina***
- ***Makedonie***
- ***Kosovo***
- ***Černá Hora***

Hlavním úkolem této organizace je umožnit spolupráci mezi jejími členy a najít společný přístup k problémům:

- **Migrace**
- **Azylu**
- **Kontroly hranic**

---

⁶⁵ Zdroj: MIČIĆ, Aleksandar a MAŠAL Goran (online) Bosna i Hercegovina i izbjeglička kriza u regionu i Evropskoj Uniji, *Parlament Bosne i Hercegovine*, 2015, Dostupné z: <https://www.parlament.ba/Publication/Read/4727?title=bosna-i-hercegovina-i-izbjeglička-kriza-u-regionu-i-evropskoj-uniji-&pageId=0> [Přeloženo do češtiny.]

⁶⁶ Ibidem, [cit. 2017-03-17] [Přeloženo do češtiny.]

➤ **Vízového režimu**

➤ **Integrace a návratu uprchlíků⁶⁷**

Syrští uprchlíci a azylanti v Bosně a Hercegovině jsou koordinováni prostřednictvím Ministerstva pro práva lidu a uprchlíků. Tímto státem nevede trasa, kterou prochází syrští uprchlíci a azylanti, jelikož je jejich cílem dorazit do Německa či jiných zemí, které jsou rozvinutější než Bosna a Hercegovina. Syřané proto obvykle volí trasu vedoucí skrze Řecko, Srbsko, Maďarsko. Navzdory tomuto faktu se stát připravuje na to, že se může stát domovem několika procent syrských uprchlíků a azylantů. Vojenské kasárny jsou místa, která jsou pro ně připravená. Tento stát má několik důvodů, proč se musí zabývat otázkou syrských uprchlíků a azylantů. Jedním z nich je podobná historie, kterou sdílí se syrským národem. Během občanské války probíhající v letech 1992–1995 více než 2 miliony Bosňanů, Srbů a Chorvatů emigrovalo z teritorií BaH. Mnozí z nich získali azyl v různých evropských a amerických zemích. Tato emigrace byla velice podobná dnešní emigraci Syřanů. Národ Bosny a Hercegoviny už velmi dobře ví, jaké je to být bezdomovcem a hostem na území jiného státu. Jak bude sílit syrská uprchlická krize, očekává se návrat bosenských uprchlíků zpátky do BaH, protože už není místo pro všechny v rozvinutých zemích. Pro občany BaH je proto zásadnější otázkou, co bude s ekonomickými uprchlíky a azylanty v této zemi. Mohli by využít této situace a také požádat o azyl v některých bohatších státech, nebo se budou muset vrátit zpátky, jako důsledek zpřísnění podmínek pro žádání o azyl.

Dalším důvodem, proč se zabývat otázkou uprchlické krize, je pomoc, kterou Muslimové v Bosně dostávali od tzv. Mudžahedínů v období už zmíněné občanské války. Mudžahedíni jsou tzv. bojovníci pro shariat, kteří během války přicházeli z různých muslimských států a bojovali na straně Muslimů. Někteří z nich i dále bydlí na tomto území. Právě proto teď mnozí muslimové z tohoto státu odhází do Sýrie bojovat. Z toho vyplývá, že se BaH bojí nárůstu terorismu a v médiích je právě tato země označována jako jedno z teritorií, na jehož území teroristé praktikují svoje dovednosti. Tento stát má velmi nestabilní vnitřní strukturu a velmi vysokou úroveň nacionalismu. Vztahy mezi třemi hlavními národy jsou konfliktní ještě z období války. K další destabilizaci a prohloubení propasti mezi nimi může vést nejnovější uprchlická krize. Očekává se, že muslimové budou pomáhat uprchlíkům a azylantům, což by mohlo vadit Srbům a Chorvatům a vést k dalším konfliktům mezi nimi.

---

⁶⁷ Zdroj: Webová stránka org. MARRI: http://marri-rc.org.mk/download/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA/MIGRATION-PROFILE/MIGRATION-PROFILE_2015_-ENG.pdf

Rada ministrů na jejich setkání 8. 9. 2015 v Bosně a Hercegovině přijala *informace o odhadovaných počtech a možnostech Bosny a Hercegoviny řešit otázku uprchlické krize v regionu a v Evropské Unii*⁶⁸. Ministerstvo bezpečnosti a ostatní agentury a orgány by musely fungovat koordinovaným způsobem v případě, že dojde k nárůstu počtů syrských uprchlíků a azylantů. Orgány na státní úrovni BaH, které jednají s uprchlíky a azylanty, jsou: Ministerstvo bezpečnosti, Ministerstvo pro lidská práva a uprchlíky, zpravodajské a bezpečnostní agentury Bosny a Hercegoviny, Ministerstvo zahraničních věcí Bosny a Hercegoviny a koordinační těleso pro otázky migrace.

Data týkající se uprchlíků a azylantů z roku 2015 (rok, ve kterém uprchlická krize dosáhla vrcholu) pro Bosnu a Hercegovinu:

- vydání 12 633 povolení k přechodnému pobytu, což je o 14,62 % více než v roce 2014.
- 133 nezákonných vstupů na území BaH, což je o 5,29 % více než v roce 2014
- 2 432 lidem byl zakázán vstup do Bosny a Hercegoviny, což je až o 22,40 % více než v roce 2014
- celkem 193 cizinců bylo v roce 2015 umístěno pod dohledem do imigračního střediska, což představuje snížení o 11,47 % ve srovnání s rokem 2014
- v roce 2015 46 se osob snažilo o mezinárodní ochranu (azyl) v Bosně a Hercegovině⁶⁹

Uprchlická krize už vyvolala nesouhlas mezi Srbským a Chorvatským státem. Mezi nimi stojí Bosna a Hercegovina, která musí balancovat a udržovat stabilitu. Nesouhlas mezi Srbskem a Chorvatskem vedl k ekonomické nestabilitě v BaH, kvůli prostožům a vracení produktů z hranic. Reakce politiků BaH na problémy vzniklé na Balkánské trase byli odlišné. Politika Republiké Srpské, jako jednoho z entit v BaH je odlišná od politiky druhé entity. Prezident této entity jasně ukázal, že syrští uprchlíci nebudou vítáni na tomto území dokud Evropská Unie nevypracuje zákon, který by garantoval jejich co nejrychlejší odjezd z BaH. Prezident Federace Bosny a Hercegoviny tuto situaci nekomentoval. Ministr obchodu a ekonomických

---

⁶⁸MIČIĆ, Mašal Bosna i Hercegovina i izbjeglička kriza u regionu i Evropskoj Uniji , 2015

⁶⁹Bosnia and Herzegovina migration profile for year 2015, Ministry of security, 2016 [cit. 12.2.2017.] dostupné z http://marri-rc.org.mk/download/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA/MIGRATION-PROFILE/MIGRATION-PROFILE_2015_-ENG.pdf

vztahů, Mirko Šarović, jasně naznačil, že BaH trpěla kvůli zavírání hranic mezi Chorvatskem a Srbskem a že tato země pomáhá oběma stranám řešit konflikt.⁷⁰

Závěr toho je, že Bosna a Hercegovina v tento moment není stát, který je prioritou syrských uprchlíků a azylantů, ale tato situace se může změnit, pokud se Evropská Unie rozhodne zavřít hranice mezi státy, který jsou jejími členy. V tomto případě by BaH mohla být jediný stát, který by otevřel hranice a přivítal uprchlíky. Důvod toho je 48 procent muslimů, kteří žijí na tomto území. BaH patří do ekonomicky chudších států a nemá tolik možností pomoci uprchlíkům. Jejich přivítání by znamenalo spolupráci mezi vrcholnými orgány, mezi entitami a mezi národy, což je velmi těžké uvést do chodu. Vnitřní politika státu by v tomto případě byla narušena a to by mohlo vést k dalšímu konfliktu mezi národy, které na tomto území bydlí.

Podle Amely Delic je reprezentance syrských uprchlíků, azylantů či migrantů v bosenských médiích dichotomická. Na jednu stranu jsou prezentováni jako skupina, která potřebuje pomoc a podporu, na druhou stranu je jejich reprezentace často spojována s negativním kontextem. Tento negativní kontext vzniká především označením uprchlíků, azylantů a migrantů jako nebezpečných pro společnost⁷¹. Autorka dále uvádí, že tyto sociální kategorie jsou v bosenských médiích prezentovány nejčastěji jako masa a objevují se na titulní straně novin. Mezi čtyři hlavní témata, na které se média BaH soustředí při informování o syrských uprchlících, migrantech a azylantech, patří:

- 1. poukazování na nevinost dětí syrských uprchlíků,*
- 2. zodpovědnost, kterou společnost má vůči syrským uprchlíkům, azylantům či migrantům,*
- 3. ukazování na rozdíly mezi ekonomickými a válečnými uprchlíky,*
- 4. reprezentování problémů skrze osobní příklady⁷².*

Amela Delic ve své analýze představuje problém, se kterým se média v BaH setkávají při reprezentaci syrských uprchlíků, azylantů a migrantů. Poukazuje na to, že všechna média v této zemi postupují při informování o uprchlické krizi stejným způsobem. Schéma

---

⁷⁰ Zdroj: Helsinški Parlament gradjana Tuzla, *Migranti i izbjeglice BiH*, Hronika, 2015, (online) dostupné z <http://www.omladina-bih.net/download/hronika%2010%20-%20BiH%20i%20migranti.pdf>

⁷¹ Zdroj: DELIC, Amela, *predstavlanje izbjeglica na informativnim web portalima u Bosni i Hercegovini*, Društvene i humanističke studije, Tuzla 2016, str. 330

⁷² Ibidem

zobrazování začíná spojováním syrských uprchlíků, azylantů a migrantů se slovy nebezpeční, kriminál, terorismus, chudoba atd. Depersonalizace těchto kategorií je spojována se slovy masa, vlna, dav atd. Jedno z nejčastějších témat, dominující v bosenských médiích, které je spojováno s uprchlickou krizí, je islamizace Evropy. Tento fakt není nikterak překvapivý, vezmeme-li v úvahu to, že v Bosně a Hercegovině je Islám nejrozšířenějším náboženstvím. Média se dále věnují především osobním příběhům lidí, kteří dostali do nějakého konfliktu s uprchlíky, migranty či azylanty. V těchto zprávách převažují emoce, často však jen jedné strany, zatímco druhá strana, v tomto případě strana uprchlíků, je vynechávána. O životě uprchlíků, migrantů či azylantů a jejich každodenních problémech, osobních příbězích se v Bosně a Hercegovině píše velmi málo⁷³.

---

⁷³ Ibidem str 333

IV. KRITICKÁ ANALÝZA DISKURZU

Metoda, kterou jsem používala při svojí analýze, se jmenuje Kritická analýza diskurzu (dále KAD). Tady se jedná o metodologický přístup, který je součástí výzkumné oblasti pod názvem Analýza diskurzu⁷⁴. Vznikla z „Kritické lingvistiky“, metody, která se poprvé použila v 70. letech 20. století. Na rozdíl od kritické lingvistiky, která se věnovala jenom analýze jazyka a jazykových problémů, KAD analyzovala vztah jazyka s ideologií diskurzu. Historický background kritické analýzy diskurzu začíná rokem 1990^{75*} V tomto roce vznikla skupina učenců věnující se tomuto teoreticko-metodologickému přístupu. Už následující rok v Amsterdamu probíhalo setkání, na kterém se diskutovalo o různých principech a teoriích KAD a taky o tom, jak se KAD liší od ostatních metod v rámci diskurzivní analýzy⁷⁶. I když se každý z těchto principů od sebe liší, to, co mají společné je, že se metoda KAD vztahuje k odhalování projevu moci a ideologie skrze analýzu sémiotických projevů vizuálních nebo psaných. Počátek KAD se vztahuje k časopisu *Discourse and society*⁷⁷, který představil Teun van Dijk. Od tohoto období až do současnosti vznikl větší počet přístupů a teorií v rámci KAD. Tato metoda je kvalitativní a zaměřuje se na jednotlivé texty, ke kterým přistupuje systémem „zdola nahoru“, tj. soustředí se na významy, kterých texty nabývají v určitých sociálních kontextech. Znamená to, že nevychází z předem definovaných kategorií. KAD nepracuje s velkým množstvím textu, ale soustřeďuje se na analýzu menšího vzorku, a to do hloubky. Pokud se jedná o větší počet analyzovaných textů, v těchto případech KAD obvykle používá kombinaci více metod (např. kombinuje metodu korpusové analýzy). Jeden z hlavních záměrů této metody je rozplést vztah mezi analýzou a analytickou praxí. V tomto vztahu KAD „hledá“ ideologické efekty užívání jazyka, a nerovnosti ve společnosti, které tyto efekty vyvolávají. Základními východisky pro KAD jsou západní marxismus a Foucaultovo dílo. Západní marxismus se zaměřoval na kulturu a na sociální vztahy, který jsou v kultuře ustavovány. Foucault ovlivnil KAD především svým definováním diskurzu⁷⁸. Další jméno, které se v odborné literatuře často pojí s KAD je Michail Bachtin, známý svojí teorií žánru.

---

⁷⁴ Analýza diskurzu představuje souhrn postupů používání pro analýzu diskurzu

⁷⁵ Prvky principu KAD už mohou být vidět v práci badatelů Frankfurtské školy, ale tohle období je nevýzkumné, v tom případě se nejednálo se o metodu.

⁷⁶ Zdroj: REISIGL, Martin a WODAK Ruth. *Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism*. Druhé. New York: Routledge, 2001, str. 3.

⁷⁷ ibidem

⁷⁸ Viz odstavec „Rovina diskurzu“

Podle této teorie je text ovlivňován repertoárem žánrů. Různé přístupy k této metodě se liší v mnoha bodech:

- do jaké míry se analýza zaměřuje na historický kontext zkoumaného textu,
- zda badatelé rozumí textům jako multifunkčním, nebo se při jejich analýze zaměřují jenom na jednu jejich funkci,
- zda se badatelé zaměřují na reprodukční nebo na kreativní funkci diskurzivní praxe,
- porozumění interpretace textů⁷⁹.

V této práci budou představeny tři základní přístupy či kombinace použité pro analýzu mediálního obrazu syrských uprchlíků, azylantů a migrantů. Jedná se tady o přístupy autorů: Ruth Wodakové, Normana Fairclougha a Teuna van Dijka. Jeden z hlavních aspektů, na základě kterého se přístupy těchto autorů liší, je diskurz. Fairclough k diskurzu přistupuje objektivisticky, tj. skrze jeho vztah s textem. Na rozdíl od něj, Wodaková a van Dijk se soustředí na to, jak je diskurz vnímán. Z toho vyplývá, že KAD může přistupovat k diskurzu jako k praxi, nebo jako k souboru významů.

1. Historicko-diskurzivní přístup Ruth Wodakové

Historicko-diskurzivní přístup - Ruth Wodaková má jako background kritickou teorii a symbolický interakcionismus. Kritická teorie umožňuje tomuto přístupu kritické zkoumání problému. Autorka rozděluje kritickou část svého přístupu na tři postupy: První z nich je *diskurzivně imanentní kritika*⁸⁰. Ta pomáhá kriticky analyzovat textuální čili diskurzivní strukturu. To znamená, že uvnitř těchto struktur musíme hledat nesrovnalosti, paradoxy či dilemata. Druhá je *socio-diagnostická kritika*⁸¹, která se zaměřuje na odhalování latentních manipulačních projevů diskurzivních praxí. Poslední druh kritiky je prospektivní kritika, jejíž úkol je analýza komunikačních projevů. Symbolický interakcionismus není nic jiného než interakce pomocí symbolů. Před samotným postupem analyzování musí výzkumník brát v úvahu několik prvků. Nejdříve analýza jakéhokoliv problému pomocí tohoto přístupu předpokládá hledání interdiskurzivních a intertextuálních⁸² vztahů mezi texty, diskurzy

---

⁷⁹ Zdroj: FAIRCLOUGH, N. a WODAK, R.: „Critical Discourse Analysis.“ In: T. A. Van Dijk (ed). *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction 2.*, 1997

⁸⁰Ibidem str. 88

⁸¹ibidem

⁸²Ibidem str. 89, 90 [cit. 10. 1. 2017.]

a žánry a pozorování jejich fungování uvnitř sociálního systému. Mimo to je nutné znát kontext situace a její historické pozadí. Historická část tohoto přístupu KAD se projevuje v rámci intertextuality a interkontextuality. To první znamená vztah mezi různými typy textu. Tento vztah může mít historický charakter, tj. spojovat texty z minulosti s přítomnými. Interkontextualizace znamená vyřazování určitého prvku z jednoho kontextu a jeho vložení do druhého kontextu. Tímto tento prvek ztrácí původní význam. Diskurz je otevřené pole, lze ho propojit s jinými diskurzy. Vztah mezi více různými diskurzy se nazývá interdiskurzivita. Rámec diskurzu je dán „akčním polem.“ To je místo, jež definuje diskurz. Historicko-diskurzivní přístup používá princip triangulace. Triangulace žádá, aby naše analýza obsahovala všechny teorie, metody a historické informace, které se vztahují k danému problému. Pomocí triangulace tento přístup zahrnuje všechny zmíněné body a uspořádá je do třech fází analýzy.

„První fáze představuje identifikaci obsahu diskurzu. Potom ve druhé fázi probíhá výběr diskurzivních strategií. Na konci ve třetí fázi probíhá analýza lingvistických významů a kontextu“⁸³.

Autorka zahrnuje 10 principů, jež charakterizují historicko-diskurzivní přístup.

*„Nejdříve se jedná o **interdisciplinární přístup**, jež je **orientován na problémy**. Obsahuje **hodně metod** či kombinací, které používá pro detailnější analýzu problému. Používá **etnografický přístup** zkoumání. Kombinuje **kvalitativní a empirická data**. Analyzuje spoustu **žánrů, diskurzů, spolu s intertextuálními a interdisciplinárními vztahy**. Bere v úvahu **historický background**. **Kombinace nástrojů zkoumání závisí na problému zkoumání**. Používá **teoretický background**. **Data získaná touto metodou musí být uplatněná pro další výzkumy a srozumitelná pro publikum“⁸⁴.***

Historicko-diskurzivní přístup se poprvé použil v roce 1986 v rámci rakouské prezidentské volební kampaně⁸⁵. Tato metoda sloužila pro analyzování stereotypních obrazů tykajících se tajemníka Organizace spojených národů, Kurta Waldheima a jeho vztahu s Nacionálně-socialistickou politickou stranou. Historický přístup může dát smysl analyzované události, právě proto jsem se při mojí analýze částečně inspirovala tímto metodologickým přístupem. Při zkoumání problému syrské uprchlické krize jsem musela brát v úvahu dva historické

---

⁸³Parafráze: Ibidem str. 94

⁸⁴Ibidem str. 95 cit. 10.1.2017.]

⁸⁵Viz WODAK, Ruth a MEYER Michael. *Methods of critical discourse analysis*. Druhé. Thousand Oaks [Calif.]: SAGE, 2001.

backgroundy. První je historie syrského národa, jenž může dát důvod stěhování Syřanů do Evropy a druhým jsou dějiny Bosny a Hercegoviny. Jak jsem už psala předtím, BaH se Sýrií má společné to, že v 90. letech sama byla centrem migrace. Ale pouhé soustředění se na historické pozadí by nebylo dostatečné pro zkoumání mého problému, proto jsem se inspirovala i dalším přístupem k KAD, a to je socio-kognitivní přístup Teuna van Dijka.

2. Sociokognitivní přístup Teuna A. van Dijka

Sám autor píše o tom, že neexistuje něco, co by mohlo být nazváno van Dijkův přístup k KAD. To především proto, že tato metoda má multidisciplinární charakter a její používání záleží na problému, jenž chceme analyzovat. Prakticky není možné udělat základní schéma, které by bylo modelem pro její použití. Přístupy všech autorů se rozlišují na základě toho, jak oni rozumí pojmu diskurz. Van Dijk vidí přínos KAD v tom, že má moc odhalovat projevy sociální moci a dominance v textu⁸⁶. Mít sociální moc znamená mít přístup k nejdůležitějším sociálním prvkům, jako jsou např. vzdělávací systém, armáda či bohatství. Ten, jenž má moc, formuluje dominantní myšlenky, které se pak uplatňují v rámci ostatních skupin ve společnosti. Tímto způsobem se moc projevuje a ten, kdo tuto moc má, se stává dominantní figurou nebo skupinou. Pomocí moci se dodržuje řád uvnitř společnosti a zároveň se kontrolují ti, kteří této moci odporují. KAD se proto musí soustředit na analyzování nerovných projevů moci a na definování diskurzivních strategií, jež legitimizují kontrolu. Projevy dominance se mohou objevit v rovině lexikálního či syntaktického stylu nebo při používání lexikálních figur. Úkol KAD je odhalit diskurzivní reprodukce dominance a moci na úrovni produkce a recepce. Produkce jako úroveň, ve které se moc legitimizuje skrze texty. Recepce pak úroveň, ve které se tato moc převádí do myšlenek recipienta. Sociální poznání spojuje diskurz a dominanci - jeho sociokognitivní přístup se zaměřuje na studium mentálních reprezentací a procesů uživatelů jazyka při produkování a porozumění diskurzu. Podle něho se záměr KAD představuje skrze vztah diskurzu-kognice⁸⁷ a společenským trojúhelníkem. Diskurz se tady chápe jako komunikační událost, která obsahuje texty, obrazy, gesta a ostatní sémiotické aspekty významu. Jeden z přístupů, kterým se tyto projevy moci, dominance a kontroly analyzují, je ideologický čtverec. Van Dijk ideologickým čtvercem zkoumá ideologický vztah „my versus oni.“ My v tomto případě představuje „nás“ a „naši“ skupinu,

---

⁸⁶Viz Van DIJK, Teun. *Principles of Critical Discourse Analysis*.:SAGE Journal. 1993, (2).(online) Dostupné z: <http://discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf>

⁸⁷Kognice představuje osobní či sociální poznání, cíle, emoce a jakékoli ostatní mentální obrazy, jež jsou v naší hlavě produkovány diskurzem. Společenský trojúhelník zahrnuje všechny úrovně interakce, lokální a globální.

jejíž pozitiva se v rámci diskurzu ztotožňují, zatímco se negativní prvky ignorují. „Oni“ obvykle představují skupinu označenou jako „ostatní“ nebo „jiní“, jejíž pozitiva se potlačují a negativa zdůrazňují. Ideologickým čtvercem se formuluje strategie psaní, která umožňuje vybudování „*preferovaného modelu*“⁸⁸ pro porozumění. V případě menšin se obvykle tato skupina spojuje s problémy ve společnosti. Tento model směřuje především k politickému diskurzu, protože se v rámci tohoto diskurzu produkuje moc. Čtyři strategie, jak reprezentujeme „nás“ a „je“ jsou:

- *zdůraznění NAŠICH dobrých vlastností / činů*
- *zdůraznění / vyzdvižení JEJICH špatných vlastností / činů*
- *potlačení / zmírnění NAŠICH špatných vlastností / činů*
- *potlačení / marginalizace / zmírnění JEJICH dobrých vlastností / činů*⁸⁹

KAD se podle van Dijka má zaměřovat na makro a mikro dimenze diskurzu. Tyto dvě dimenze propojeny v KAD se musí nejdříve soustředit na mikro dimenzi. To znamená analyzovat sociální situace, aktéry, akce a sociální strukturu. Analýzou těchto elementů se KAD dostává do makro dimenze, v rámci které se analyzují projevy moci a dominance.

Protože se v této práci budou analyzovat novinové články, je třeba krátce představit přístup Teuna van Dijka a jeho metodu analyzování. Autor zmiňuje dva přístupy k analýze novinových článků: analýzu na mikro-strukturní úrovni a na makro-strukturní úrovni⁹⁰. Mikrostrukturní úroveň představuje lingvistický aspekt (morfologie, syntax, lexikologickou a sémantickou část atd.) Podle tohoto přístupu, text není sestaven z izolovaných vět, tj. že mezi nimi musí existovat určitý vztah. Příroda tohoto vztahu velmi často záleží na charakteristikách dalších vět v textu. Vytváření vztahu mezi větami a samotnými texty se odehrává pomocí koherence a koheze. Koheze se omezuje na gramatické projevy v textu, zatímco koherence jde o krok dál, zajímá se o diskurz, tj. např. jak čtenář rozumí textům, jak pochopí kontext textu apod. Makro-strukturní úroveň přístupu k analyzování novinových článků obsahuje tematickou a organizační strukturu textu, tj. výběr téma textu, výběr vět v textu, organizace těchto vět apod. Důvodem toho, že novinové články často obsahují více témat najednou,

---

⁸⁸VanDijk *Principles of Critical Discourse Analysis*, 1993, str. 264

⁸⁹Zdroj: VanDIJK, Teun. *Politics, ideology and discourse. Discourse in society* Barcelona: Elsevier, 2006 str. 734, (online) Dostupné z: <http://discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf> (cit 12.2.2017.)

[Přeloženo do češtiny.]

⁹⁰ Zdroj: Van DIJK Teun. *News Analysis*: Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, London, 1988, str. 12

slouží makro-strukturní úroveň zejména pro sumarizaci těchto témat. Sumarizace probíhá na základě eliminování irelevantních částí textu, generalizováním a konstruováním⁹¹. Makrostruktura se nakonec projevuje skrze schematickou strukturu textu⁹². Tato schematická struktura představuje soubor částí textu, a v případě novinového článku se podobá struktuře narativního textu.

3. Sociokulturní přístup Normana Fairclougha

Norman Fairclough vidí KAD jako transdisciplinární metodu, která skrze dialog s ostatními disciplínami formuluje svoji vlastní teorii a pravidla. Přínos této metody je v tom, že má moc definovat vztahy mezi změnami v diskurzu se sociálními změnami. Proto je jeho přístup označen jako socio-kulturní (někdy jako sociálně-ontologický). Sociální realita je sestavená ze sociálních struktur a sociálních událostí. Ty jsou mezi sebou vztahovány prostřednictvím sociálních praktik. Tyto sociální praktiky představují opakující se prvky v rámci společnosti (např. různé instituce či organizace) a obsahují: produkce, produktivní významy, **sociální vztahy**, **sociální identity**, **kulturní hodnoty**, **vědomí a sémiózu**⁹³. Jeho pojetí KAD je trojdimenzionální. První dimenze je sémiotická a zahrnuje text⁹⁴, jazyk, významy a jiné sémiotické prvky. Druhá dimenze je diskurzivní a k třetí rovině patří sociální struktura. KAD začíná lingvistickou analýzou textu, která se rozlišuje na pole diskurzu a sociální strukturu. Analytický rámec KAD je definován její možností analyzovat dialektický vztah mezi sémiózou a ostatními elementy sociálních praktik. Sémióza ovlivňuje sociální praxi třemi způsoby. První je to, že je **uvnitř ní zakotvená**⁹⁵. Člověk každodenně používá jazyk jako nástroj komunikace. Velmi často je jazyk nezbytný prvek jeho práce. Tím se sémióza stává nezbytnou částí sociální praxe. Druhý způsob, kterým sémióza ovlivňuje sociální praxi je **rekontextualizace**.⁹⁶ Jinými slovy začleňování sociální praxe do nových kontextů. Poslední způsob ovlivňování se vyznačuje **performancí**⁹⁷. Lidé uvnitř sociálních praxí mají různé identity, které jsou vyjadřované skrze jejich performance. Sémióza v rámci sociálních praxí konstruuje žánry. **Žánry jsou způsobem produkování sociálního života pomocí sémiózy**⁹⁸. Žánr pomáhá interpretovat text. Možná nejlepší definici žánru dal John Fiske, který žánrem

---

⁹¹ Ibidem str. 32

⁹² Ibidem str. 52

⁹³ Wodak, Meyer *Methods of critical discourse analysis*, 2001, str. 122

⁹⁴ Více o pojmu „text“ v odstavci *Rovina textu*

⁹⁵ Wodak, Meyer *Methods of critical discourse analysis*, 2001, str. 123

⁹⁶ ibidem

⁹⁷ ibidem

⁹⁸ ibidem

rozumí kulturní praxi, která dává širší rámec textům a významům, které cirkulují v naší kultuře⁹⁹. Ten spolu s diskurzem a stylem tvoří diskurzivní řád.

„Přijal jsem koncept řádu diskursu od Foucaulte, a koncept odkazuje na objednané sady diskurzivních praktik spojených s určitou sociální oblastí či institucí“¹⁰⁰

„Diskurs a praxe nejsou omezeny různými nezávislými typy diskursu a praxe, ale, sítí, které můžeme označit jako řád ,tj. řád‘ diskursu a společenských řád“¹⁰¹.

Jinými slovy sociálním řádem představuje strukturování určité společenské sféry pomocí sociálních praxí. Zatímco diskurzivní řád spojuje diskurzivní praxe se sociokulturními praxemi. Diskurzivní praxe zahrnuje aspekty produkce a recepce textu. Je ve své podstatě zprostředkovatelem mezi textem a sociokulturní praxí. Na této úrovni probíhá tzv. intertextuální analýza, která se zaměřuje na analýzu projevů diskurzivní praxe v textu. Intertextuální analýza je interpretativní a projevuje se tím, že se snaží najít prvky určitých žánrů v textu. S tím je spojován i diskurzivní typ, který představuje konfiguraci diskursu a žánru uvnitř diskurzivního řádu. Podle Fairclougha existuje více diskurzivních řádů, které jsou spojovány distribucí textu. Např. diskurzivní řád celé společnosti je úzce propojen s diskurzivním řádem institucí, které v této společnosti existují. Diskurzivní řád je sestaven z žánru, stylu a diskursu, které jsou mezi sebou propojeny. V jeho rámci existují interní či externí vztahy. V externích vztazích jde o to pochopit, jak jeden řád diskursu vybírá z jiných diskurzů a žánrů přilehlých řádu diskursu, zatímco u interních vztahů se zaměřujeme na to, jakými pravidly jsou vybírané diskurzivní praxe v rámci jednoho diskurzivního řádu. Spojování mezi diskurzivní a sociokulturními praxemi probíhá v třetí fázi, pro kterou je důležitá sociální analýza. Fairclough strukturuje a rozděluje více typů diskurzů. Úkol kritické diskurzivní analýzy je analyzovat dialektický vztah mezi diskurzivními a sociokulturními praxemi a tento vztah, jak jsem už zmiňovala, je výtvořem diskurzivního řádu. Poslední dimenze trojdimenzionálního modelu Normana Fairclougha jsou sociokulturní praxe. V rámci této dimenze dochází k odhalování hegemonických a ideologických projevů dominantních elit. Sociální praxe tvoří sociální řád uvnitř společností a zároveň jsou ovlivněné diskurzivním řádem. Diskurz, sémióza a žánr tvoří různé významy uvnitř sociálních

---

⁹⁹Viz: FISKE, John. *Television culture*. Druhé. New York: Routledge, 2011.

¹⁰⁰Zdroj: FAIRCLOUGH, Norman. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. New York: Longman, 1995 str. 12 cit (23. 2. 2017.) [Přeloženo do češtiny.]

¹⁰¹FAIRCLOUGH, Norman. *Language and power*. Druhé. New York: Longman, 1989. str. 29 (cit 23. 2. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

praxí. Některé z těchto významů jsou označeny jako dominantní a některé jako alternativní, tím se stávají nástrojem dominance. Úkol KAD je odhalit projevy dominance v diskurzivním řádu a zároveň analyzovat sémiotické významy, které vznikají textem a interakcí.

4. Tři roviny analýzy

Kritická diskurzivní analýza začíná analýzou textu, který se poté spojuje s diskurzem události a to vše se pak ještě srovnává s prvky sociokulturní praxe, které výzkumníkovi umožňují odhalovat prvky dominantní ideologie v textu, v dalších odstavci budu poblíže vysvětlovat co to je text, diskurz a co jsou sociokulturní praxe o kterým Fairclough píše.

4.1. Rovina textu

Jádrem KAD je jazyk. Jazyk není jenom médium pro komunikaci, je také nástrojem pro porozumění světa kolem nás. Porozumění jazyku jako systému znaků, který produkuje významy, vzniklo na začátku dvacátého století. Širší chápání pojmu znak a jeho funkce přichází se strukturalismem. Norman Fairclough přichází s definováním jazyka jako sociální praxe, v čemž se liší od lingvistického pojetí jazyka, podle kterého je jazyk jev, který se nachází vně společnosti. Dále se Fairclough na rozdíl od lingvistů neomezuje jenom na psaný text, ale také ho spojuje s diskurzem. Jazyk je část psaného textu. Text představuje první rovinu analýzy.

Až do 60. let byl text chápán jako psaný projev. Později se pojetí „textu“ začíná rozšiřovat. Není již vztahován pouze k psanému diskurzu, ale také k mluvenému. Film, hudba, obrazy, to všechno je možno vnímat jako text. Text se stal nejzásadnějším aspektem pro lingvisty, strukturalisty, poststrukturalisty, kulturalisty a zájemce o kritickou diskurzivní analýzu. Kritickou diskurzivní analýzou se text začíná vztahovat k sociálním praxím.

„Text jsou společenské prostory, v nichž se vyskytují současně dva základní společenské procesy: poznávání a reprezentace světa a sociální interakce¹⁰².“

Jinými slovy text spojuje subjekty, pomáhá jim interagovat a reprezentuje těmto subjektům svět kolem nich. Text je podle Faircloughe způsob sociální změny. Změny v našem vědění, charakteru, hodnotách atd. Kromě těchto „menších“ změn, text může mít taky větší a dlouhodobé změny ve společenském systému. Má moc vytvářet lidské identity a stát se

---

¹⁰²Fairclough *Critical discourse analysis: the critical study of language*, 1995, str. 6 (cit. 13. 2. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

modelem jejích chování. Text vytváří významy. Významy se vytvářejí v rámci textu, a v jeho produkci a recepci. V procesu produkce je text produktem a pro jeho zkoumání stačí použít sémiotickou analýzu. V procesu interpretace text už není jenom produktem, je teď taky zdrojem, přičemž je pro jeho analýzu nutné propojit ho s diskurzem. Hlavní roli v produkci textu hraje autor. On je tvůrcem modelu pro interpretaci a porozumění textům. Texty jsou propojeny mezi sebou a tato propojenost se nazývá intertextualita. Intertextualita je, podle Fiskeho, způsob čtení jednoho textu ve vztahu s texty dalšími¹⁰³. Pro tento způsob čtení je dobré mít předchozí znalosti dalších textů, ale ve většině případů čtenář takové znalosti nepotřebuje. Čtenář totiž není ten, kteří tvoří intertextualitu, nýbrž autor. Fairclough intertextualitu chápe jako text před a po analýze. Kombinace intertextuality, interdiskurzivity a hegemonii dávají rámec pro analýzu textu. Tato analýza má tři fáze, deskripční fázi, interpretační fázi a explanační fázi. Tyto analýzy nám slouží, abychom porozuměli, jak funguje diskurz a diskurzivní praxe. Abychom porozuměli diskurzivní praxi, musíme analyzovat text od jeho produkce, skrze distribuci, až k jeho používání. Začínáme lingvistickou analýzou, pak se v dalších fázích projevuje interpretace, aby nakonec přišla explanační fáze, která se vztahuje k porozumění textu a porozumění fungování sociokulturních procesů. Z toho vyplývá, že text je základní dimenzí diskurzu, která se projevuje i v dalších dvou dimenzích. Lingvistická analýza představuje například analýzu lexika či gramatiky, ale zároveň zahrnuje také analýzu textové organizace, při které se zjišťuje koherence textu. Podle Fairclougha vede změna ve formě textu nezbytně ke změně ve významu. Z toho vyplývá, že se význam neustále mění a že neexistují plně významové formy. Každý text má tři funkce: ideacionální, interpersonální a textovou¹⁰⁴. Textová funkce je základní, pomocí níž se jednotlivé texty spojují do větších celků. Interpersonální funkce vytváří vztahy mezi subjekty komunikační události, a ideacioní funkce vytváří reprezentaci sociálních praxí.

4.2. Rovina diskurzu

Dva základní pojmy, bez kterých není možné rozumět, jak tato metoda funguje. První je slovo *kritická*, které se vztahuje k Frankfurtské škole¹⁰⁵. Ruth Wodaková o pojmu „kritická“ píše:

---

¹⁰³ Fiske, *Television Culture*, 1987

¹⁰⁴ Fairclough *Critical discourse analysis: the critical study of language*, 1995

¹⁰⁵ Frankfurtská škola označuje skupinu autorů, jejichž práce se zaměřovala především na kritické vnímání projevu ideologie ve společnosti a v médiích. Toto slovo kritická vychází z pojmu „kritická teorie“, kterou poprvé použil Marx Horkheimer v roce 1937 jako protiklad tradiční teorie. Horkheimer kritizuje tradiční teorii,

- „Kritická teorie by měla být zaměřena na celek společnosti v její historické specifčnosti“
- „Kritická teorie by měla zlepšit porozumění společnosti tím, že integruje všechny významné společenské vědy, včetně ekonomie, sociologie, historie, politologie, antropologie a psychologie¹⁰⁶.“

Druhý pojem, *diskurz*, je složitější i neexistuje jeho přesná definice. Velmi často je tento pojem spjat s pojmy ideologie, dominance a moc. Jeden z autorů, který se pokusil tento pojem definovat a omezit byl Michel Foucault. Tento autor nejdříve chápe diskurz jako text, ale taková definice byla docela široká, a proto později Foucault omezil diskurz na skrytá pravidla textu, tj. určité schéma textu. Podle něho je nutné pochopit pravidla, která regulují text či promluvu v danou dobu v dané společnosti. Autor pak svoje pojetí diskurzu rozšiřuje na soubor sociálních praktik, které slouží pro vytváření objektů ve společnosti. Ve své knize „Archeologie vědění“ se autor zabývá, vypovědí jako součástí diskurzu a zákonitosti a výskyt této výpovědi **nazývá diskurzivní formace**¹⁰⁷. Jinými slovy výpověď je regulovaná pravidly určité diskurzivní formace. Kromě diskurzivních formací existují ještě i **nediskurzivní formace**¹⁰⁸. Ovlivňují to, jak je určitý obsah prezentován, jinými slovy jsou modelem jeho reprezentace. Podstata jeho archeologického vědění je v tom, že existují vztahy sloužící pro vytvoření modelu užití jazyka. Ve své knize „Rada diskurzu¹⁰⁹“ autor píše, že diskurz produkují a konstruují ti stejní, kteří pak tento diskurz kontrolují a zneužívají jeho moc. Diskurz je moc, je to moc proti nadvládě. Je historickým produktem a jeho historický charakter mu dává moc, která se projevuje uvnitř diskurzu. Moc je neoddělitelná od vědění. Vědění má reálnou a symbolickou moc. Symbolická moc vědění spočívá v modelování promluv o konkrétním fenoménu. Reálná moc vědění ukazuje na to, co v určitou dobu bude začleněné a co vyloučené. Pomocí moci diskurz zasahuje do vědění, ovlivňuje ho a tím způsobem ovlivňuje i subjekty a vztahy mezi subjekty. Ten, kdo kontroluje diskurz, v podstatě kontroluje taky subjekt. Proto se diskurz nemůže vztahovat jenom k textům, ale je více než text, má sociální roli. Moc se uvnitř diskurzu může projevovat represivní a stimulační. Ta první představuje používání moci pro utlačování a ta druhá představuje situace, kdy se

---

kteřá je podle něho naivní, vytržená z ekonomických a kulturních kontextů a která nebere v úvahu historický vývoj. Kritická je pak podezřívavá ke všemu, co se tváří jak přirozené.

¹⁰⁶Zdroj: Wodak, Meyer *Methods of critical discourse analysis*, 2001, str 6 (cit.13.2.2017.) [Přeloženo do češtiny]

¹⁰⁷Zdroj: FOUCAULT, Michel, *Archeologie vědění*, Hermann & synové, Praha, 2002, str. 244

¹⁰⁸ibidem

¹⁰⁹Zdroj: FOUCAULT Michel, *Řad diskurzu* (ed) Lubica Vychovalá: Agora, 2006

projevování moci bere jako normální. Další autoři, kteří se zabývají pojmem diskurz, jsou Norman Fairclough, Teun van Dijk a Ruth Wodaková. Fairclough diskurz definuje jako kategorii, která určitým způsobem reprezentuje určité aspekty sociálního života¹¹⁰. Autor označuje diskurz jako pojem, který je velmi složitý. Jeho diskurz je trojdimenzionální. Je komplexem třech elementů: textu, diskurzivních a sociálních praxí. Lingvistický diskurz, jenž je charakteristický pro text a sémiotické významy, Fairclough označuje jako sémiózu. Diskurz jako část diskurzivních a sociálních praxí spojený s ideologií, hegemonií a moci¹¹¹. Jak jsem, už zmiňovala, spojení diskurzu s těmito třemi pojmy se projevuje v rámci sociálních praxí. Podle Fairclouge je diskurz konstitutivní a konstituovaný. Konstitutivní, protože konstituuje určitou reprezentaci reality a konstituovaný, protože je částečné touto reprezentaci reality konstruován. Pojetí diskurzu Normana Fairclouge je docela podobné ostatním autorům, o kterých bude řeč později. Autor nelimituje diskurz jenom na lingvistickou část, ale zároveň taky tuto část neignoruje. Abychom podle něho porozuměli pojmu diskurz, musíme ho chápat jako iniciátora většiny sociálních procesů ve společnosti. Další autor, který se zabýval pojmem diskurz je Teun van Dijk. Autor chápe diskurz jako formu aktuálního používání jazyka, to jsou všechny lingvistické metody, které stojí v centru zájmu analýzy textů a vypovědí. Podle něho čtenář musí při analýze textu překonat hranici gramatiky a brát v úvahu i kontext, do kterého je text zařazen. Vzhledem k tomu, že diskurz není jenom lingvistickým předmětem, ale je taky formou sociální interakce, kromě strukturální interakce zahrnuje a i sociálně psychologickou a kognitivní dimenzi. Proto je při analýze nutné odhalit tyto dimenze a zařadit diskurz do sociálního, kulturního a kognitivního kontextu. Sám autor se přiznává, že diskurz není lehké definovat. Pokoušel zahrnout všechny definice diskurzu, z čehož vyplývá, že tomuto pojmu můžeme rozumět jako:

- *„Sociální interakce - interakce mezi subjekty (mluvená či psaná, verbální či neverbální), která uspořádá společenský řád.*
- *Diskurz jako moc a dominance - projevy a uspořádání moci ze strany vládnoucí třídy, pomocí kterých kontroluje ostatní členy ve společnosti.*
- *Diskurz jako komunikace - jedná se o kognitivní dimenzi, ve které se diskurz chápe jako komunikace mezi členy, kteří mluví stejným jazykem.*
- *Diskurz jako kontext - diskurz pomáhá zařadit určitou situaci do kontextu.*

---

¹¹⁰Viz Fairclough *Critical discourse analysis: the critical study of language*, 1995

¹¹¹Viz odstavec rovina sociokulturní praxe.

- *Diskurz jako sociální sémióza - jedná se o nejazykové diskurzy, jako jsou zvuk, tanec nebo neverbální gesta, které taky slouží pro komunikaci nebo jí dávají určitý význam.*
- *Diskurz jako přirozené použití jazyka - schopnost člověka mluvit, poslouchat a rozumět.*
- *Diskurz jako složitý konstrukt - diskurz je sestaven z formy, významu a akce.*
- *Diskurz jako kontinuita - kontinuita výrazů, slov, vět, forem, které jsou mezi sebou propojeny.*
- *Diskurz jako abstraktní nebo dynamická struktura.*
- *Diskurzivní typy žánrů - diskurz se může objevit u různých typů žánrů¹¹².“*

Van Dijk z mnoha úhlů prezentuje svoje pojetí diskurzu. Jako autor sám píše, že celá lidská společnost není ani zdaleka blízko tomu porozumět tomuto pojmu. Diskurz se podle něho projevuje skrze tři dimenze. První dimenze je **dimenze jazyka**, druhá je **kognitivní dimenze** a třetí **dimenze interakce**.¹¹³ Tyto tři dimenze jsou mezi sebou propojené a vytvářejí trojúhelník diskurz-poznání-společnost. Pro van Dijka je nezbytným elementem diskurzu kontext. Kontext je mentálním modelem konkrétní situace a právě tyto mentální modely hrají nejdůležitější roli v pochopení jeho sociokognitivního přístupu k KAD. Kontext je především subjektivním mentálním modelem, který odpovídá subjektivním myšlenkám. Subjektové myšlenky, tj. jejich mentální definování situace, se projevuje dvěma modely. Prvním je kontextový model¹¹⁴ odpovídající danému diskurzu a hodící se dané situaci. Říká subjektu, jak má o něčem přemýšlet. Druhý typ modelu je událostní model, který je více subjektivní a subjektům říká, o čem mají přemýšlet. Autor také rozlišuje lokální a globální kontexty. První jsou definovány sociálními, politickými, kulturními a historickými strukturami společnosti, ve které se komunikace projevuje. Lokální kontexty jsou determinovány elementy, kterými je určitá komunikace definovaná. Van Dijk spojuje diskurz s ideologií. Ideologie má tři funkce¹¹⁵. První z nich je **sociální funkce**, v rámci které ideologie slouží jako rámec pro vytváření sociálních skupin. Druhá funkce je **kognitivní**. Ta je nejdůležitější ideologickou funkcí - ideologie tady slouží jako rámec pro vznik přesvědčení, názorů a postojů určitých

¹¹²Zdroj: Van DIJK Teun, (ed.) *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*: SAGE, London 2011, str. 3-5 (cit. 4. 1. 2017.) [Přeloženo do češtiny.]

¹¹³Zdroj: Van DIJK, Teun, *Ideology a multidisciplinary approach*: SAGE, London, 1998, str. 200-201

¹¹⁴Ibidem 78-90

¹¹⁵Ibidem 135-140

sociálních skupin. V rámci této funkce se projevuje dichotomie my vs oni, protože se obvyklé názory mezi skupinami liší. Třetí funkce je **sociální**, která představuje sociálně sdílené významy. (Van Dijk 2005:24,25,28) Podle něho se projevování ideologie skrze diskurz nejlépe odráží v prezentaci těch „druhých“ a v dichotomiích „my“ versus „oni“ (viz odstavec o ideologickém čtverci). Národ, který je většinou uvnitř určitého státu, vytváří ideologii, aby tak zachránil svoje tradice, zvyky, a zájmy a současně chce, aby si ostatní na jejich území těchto tradic vážili. Na druhou stranu menšina taky může vytvořit svoji ideologii, aby se zachránila před dominancí většiny. Přínos Teuna van Dijka v chápání diskurzu je v tomto kognitivním aspektu, jenž se u ostatních autorů objevuje pouze zřídka nebo vůbec. Poslední autorka, jejíž pojetí diskurzu představím, je Ruth Wodaková, kterou jsem již předtím zmiňovala. A dále pak napíšu několik slov o jejím přístupu k KAD. Autorka při definování diskurzu bere v úvahu ještě jeden aspekt, a to je historie. Její přístup se tak nazývá historickým. Autorka diskurz „vidí“ jako formu sémiotické praxe závislé na kontextu, která je sociálně konstruktivní, orientovaná k makro tématům a úzce vázaná na pravdu. Diskurz je podle ní „sémiotická entita otevřená pro interpretaci“.

„Porozumění diskurzu je subjektivní a záleží na samotném výzkumníkovi. Diskurz se musí oddělit od pojmu text a hlavní rozdíl je v kontextu. Diskurz vždy má kontext, proto ho můžeme označit jako „text v kontextu“¹¹⁶.“

Wodaková chápe diskurz podobně jako předchozí autoři.

4.2.1. Porozumění pojmu diskurz v rámci analýzy

Když zahrnu všechny přístupy, které jsem zde již zmiňovala, je jasné, že diskurz není lehké definovat. Nelze ho omezit jenom na text, jeho struktura je složitá a neustále se mění, je vcelku subjektivní a jeho konotace záleží na tom, jak ho subjekty budou používat. Nelze ho oddělit od kontextu a backgroundu, protože ty slouží pro jeho analýzu. V rámci této analýzy syrských uprchlíků či azylantů je diskurz chápán jako forma diskurzivní praxe, pomocí které jsou konstruováni syrští uprchlíci či azylanti.

4.2.2. Pojetí mediálního diskurzu

Mediální diskurz představuje jediné pole, které funguje samostatně a oddělitelně od ostatních pólů v rámci společenského systému. Jinak tento diskurz každodenně interaguje s politickým,

---

¹¹⁶WODAK Ruth, (ed.) *Gender and discourse*: SAGE, London, 1997, str. 5 (cit. 03. 02. 2017.) [Přeloženo do češtiny.]

ekonomickým, kulturním a dalšími subsystemy společenského systému. Jeho hlavní charakteristika spočívá v tom, že konstantě cirkuluje kolem různých institucí a je součástí každodenního života. Nezbytnou částí mediálního diskurzu je médium jako jeden z hlavních zprostředkovatelů komunikace. Média velmi rychle převzala roli hlavního „vůdce“ společnosti a hlavního zdroje pro porozumění realitě. Média, tištěná nebo elektronická, neovlivňují jenom komunikaci mezi jednotlivci, ale i jejich chování. Podle Fairclougha se tady jedná o chování konzumní, které je příčinnou **marketizace**¹¹⁷ dnešního mediálního diskurzu. Komunikace je dnes závislá na technologii, samotná produkce a komunikace textu nemusí probíhat ve stejném čase. Dokonce mizí i hranice mezi konzumentem a producentem¹¹⁸. Norman Fairclough navrhuje termín **řetězec komunikačních událostí**¹¹⁹, kterým popisuje rekontextualizace zdrojových textů v médiích, které se pak stávají tématem rozhovorů mezi publikem. Při popisování mediálního diskurzu Fairclough odkazuje především na Habermase a jeho problematiku veřejné sféry¹²⁰. Podle něho mizí hranice mezi soukromým a veřejným, a to tak, že se do médií, která jsou veřejným zdrojem, dostávají soukromé zprávy. Tento problém vychází podle autora z populární kultury, tj. z odporu vůči tradici. Sféra mediálního diskurzu je komplikovaná a uvnitř rozdělená na více jednotlivých částí, které mají vliv na diskurz. Celý mediální diskurz tak reprezentuje pravidla, která působí na jednotlivce každodenně a z více uhlů. Pravidla mediálního diskurzu se neustále mění a jsou závislá na vnitřní či vnější politice určitých médií. Média přistupují k událostem tak, že vybírají fakta, která upřednostňují určitý úhel pohledu. Tím se příjemcům přenáší určitá představa o události, o které se informuje. Publikum se skrze každodenní interpersonální komunikaci stává součástí mediálního diskurzu. Tím je mediální diskurz propojen s diskurzem kulturním. Umožňuje tak cirkulaci významů, které spolu s kulturními normami ovlivňují život jednotlivce. Mediální diskurz tak „spolupracuje“ i s politickým diskurzem, tj. musí reprodukovat informace, které podporují politický systém dané společnosti. Mediální diskurz se tím přizpůsobuje politickému systému. Zároveň politický systém používá moc mediálního diskurzu pro ovlivňování jednotlivce. Hlavní odlišností mediálního diskurzu je interakce. Interakce mezi producenty, producentem a konzumentem a mezi samotnými konzumenty. To, co spojuje producenty s konzumenty, je mediální text. Stuart Hall ve svém

---

¹¹⁷Fairclough *Critical discourse analysis: the critical study of language*, 1995 Recipient je konzumentem.

¹¹⁸Prosumer- termín Alane Toflera pro označení konzumenta, který je ve stejném čase i producent mediálního obsahu

¹¹⁹Fairclough *Critical discourse analysis: the critical study of language*, 1995

¹²⁰ Viz HABERMAS Jürgen *The Structural Transformation of the Public Sphere*: Polity Press, London, 1989

modelu „Kódování a Dekódování“¹²¹ vysvětluje, že tento text nemusí mít stejný význam ve fázi produkce a ve fázi interpretace, a to ze dvou důvodů: Nejdříve konzument a producent „nevidí“ text stejně a za druhé sociální procesy zapojené do produkce mediálního textu nejsou stejné jako ty, které ovlivňují jeho reprodukci či interpretaci. To znamená, že se mediální diskurz nemůže definovat jenom na základě lingvistické analýzy textu (i když by někteří lingvisté možná mínili jinak). Nutné je jít o krok dál a zapojit do této analýzy i sociální praktiky, žánry, styly a konečně i celou sociální formaci. Konečně mediální diskurz není těžké jenom vysvětlit, je těžké ho i analyzovat. Kritická analýza diskurzu nabízí možnost soustředit se na jednu část mediálního diskurzu, jeden diskurz uvnitř něho, jehož analýza by nám umožnila porozumět, jak tento diskurz funguje.

4.2. Rovina sociokulturní praxe

Fairclough rozlišuje tři stupně sociokulturní praxe:

- situace, v rámci které se formuluje kontext,
- instituce, v rámci které je komunikační událost ukotvená a jejíž pravidly se řídí a
- kultura jako kontext události¹²².

V třetím stupně se objevují problémy spojování s projevy ideologie či hegemonie. Pro pochopení fungování KAD je nutné porozumění pojmu ideologie a hegemonie. Ideologie představuje myšlenky vládnoucí třídy, které jsou v rámci určité společnosti představené jako jediné správně. Ideologií se zabýval Luis Althusser, který je významný tím, že rozdělil ideologické aparáty na státní a represivní¹²³. Oba aparáty mají za cíl zajistit dodržování pravidel a norem, které dominují v rámci určité kultury. Státní ideologický aparát jsou instituce, které dodržování norem zajišťují pomocí určitých pravidel či zákonů. Do nich patří škola, soud, média atd. Represivní státní aparáty pro regulaci používají sílu. Sem patří armáda, policie atd. Ideologie podle Althusseře oslovuje jednotlivce a staví ho do pozice subjektu. Toto oslovování autor nazývá interpelací. Takové subjekty jsou automaticky zařazeny do určitých pozic a každý z nich dostává určitou roli, kterou musí splňovat. Ideologie sama vytváří problémy, které pak není schopná řešit. Tyto problémy jsou především latentní a projevují se jako myšlenky nebo záměry uvnitř určitých textů. Úkolem KAD je tyto myšlenky odhalit.

---

¹²¹Viz HALL, „*Stuart Coding and Encoding in the Television Discourse.*“ In Hall et al. (ed.) *Culture, Media, Language*, Hutchinson, London, 1980

¹²²Fairclough *Critical discourse analysis: the critical study of language*, 1995

¹²³Zdroj: ALTHUSER Luis, *On the reproduction of capitalism, Ideology and ideological state apparatuses*, Verso, London, 2014

Fairclough zmiňuje, že se ideologie produkuje na úrovni interpretace textu. Tyto interpretace spolu interagují v rámci diskurzivního řádu a zároveň ovlivňují sociální řád. Jeden ze způsobů vzniku ideologie je definování významů. Významy, jež jsou připisovány objektům, mohou mít ideologický charakter. Kromě toho, prvky ideologie se mohou najít i ve formě a stylu psaní. Ideologie se podle něho projevuje v rámci diskurzu. Projevování ideologie probíhá dvěma způsoby: *Donucováním a souhlasem*¹²⁴. Diskurz je ten, který hraje důležitou roli ve vztahu ideologie se souhlasem. Krize ideologií přišla se založením Birminghamské školy, jejíž badatelé si uvědomili, že publikum má moc odmítnout projevy dominantní ideologie. Tito badatelé se spíše věnují hegemonii, která na rozdíl od ideologie vzniká na základě souhlasu a má za cíl ustanovit konsenzus. Autorem, který se zabýval hegemonií, je Antonin Gramsci (inspiroval se Leninem). Podle něho se hegemonie projevuje jako morální vůdcovství intelektuální elity. Na rozdíl od ideologie nepotřebuje sílu, aby „vládla.“ Naopak spočívá v souhlasu. Každý rezistentní projev řeší hegemonie tak, že rezistentní myšlenky začlení do dominantního řádu. V podstatě jejím úkolem je udržovat status quo. Na rozdíl od ideologie je dynamická, protože aktivně zajišťuje udržování statusu quo. Začleňování rezistentních proudů do dominantních myšlenek se zajišťuje metodou inkorporace samotného udržování statusu quo pomocí hegemonie, což Gramsci nazývá kompromisní ekvilibrium¹²⁵. Fairclough hegemonii vidí jako ekonomickou, politickou, kulturní a ideologickou nadvládu¹²⁶. Hegemonie funguje na sociální úrovni, zatímco diskurz je více orientován na lokální aspekty společnosti. Hegemonie proto potřebuje diskurz. Využívá ho, aby se dostala dovnitř lokálních sociálních procesů a vztahů. Otázka je však, jak se na text díváme. Jestli mu rozumíme jako dominantnímu a publikum je pasivní, nebo naopak publikum je ten, kdo má moc. Tyto dva autory jsem zmínila, protože mají obtíže s kritickým paradigmatem. Podle nich je toto paradigma zastaralé z důvodu toho, že publikum má více zkušeností při používání médií. Díky novým mediím se publikum velmi často stává i tvůrcem mediálních obsahů. Taky už nemůžeme mluvit o komunikaci „one to many“, která byla dominantní v rámci tradičních masových médií. Nová média úplně změnila proces komunikace a vztahu konzumenta s producentem. Zpátky k Fairclouge a jeho třetí dimenzi, v rámci které také mluví o krizi „kritické ideologie“, což představuje z několika úhlů. Jako jeden z viníků je Baudliard a jeho hyperrealita, podle které hranice mezi obrazem a realitou mizí. Tímto způsobem se ideologie, která předpokládá existenci jasných hranic mezi zobrazením a realitou, stává nahrazenou.

---

¹²⁴ Fairclough *Language and power*. 1989 str. 33

¹²⁵ Viz GRAMSCI, Antoni *Selection from the prison notebooks*, The electric book company, London 1999

¹²⁶ Viz Fairclough *Critical discourse analysis: the critical study of language*, 1995

Ještě jeden pojem, jenž je úzce spjat s pojmem diskurz, je moc. Už jsem psala o tom, že Foucault chápe moc jako produkt diskurzu a vědění. Fairclough rozlišuje mezi mocí, která se projevuje uvnitř diskurzu a tou, která je v jeho pozadí. Tu první autor definuje jako **kontrolu, kterou provádí mocenská skupina nad nemocenskou**¹²⁷. Při tom se kontroluje **obsah, subjektivní pozice a vztahy**.¹²⁸ Moc, která se projevuje uvnitř diskurzu, je lehce rozpoznatelná a projevuje se především v komunikaci face-to-face. Proto participanti v rámci tohoto diskurzu mají moc na tyto projevy moci reagovat. Projevy této moci mohou být direktní nebo indirektní. Skrytá moc se projevuje mezi skupinami, které nejsou v přímém kontaktu. Potřebuje instituce či organizace, které by tuto moc šířily. Takové instituce či organizace jsou média. Role mediálního diskurzu ve společnosti není jasně definovaná. V rámci mediálního diskurzu se moc projevuje jednostranně. Média obvyklé neví, kdo je jejich publikum a proto svoji moc musí přizpůsobit ideálnímu subjektu. Jako forma moci taky existuje moc v pozadí diskurzu. Tato moc se vyznačuje standardizací politického, ekonomického a kulturního systému. To jsou normy vzniklé na základě konvencí, které vedou k unifikaci společenského systému, a které se nám zdají přirozené. Tato standardizace nám přidává role a staví nás do určitých pozic.

4.3.1. Rasistická ideologie

Autoři, jejichž chápání diskurzu jsem popisovala, jsou vybráni na základě toho, že pojem diskurz spojuje s pojmem rasismus a rasistický diskurz je hlavním bodem moje analýzy. Na konci to může vést k diskriminaci menšin nebo jakékoliv subkulturní skupiny a v podstatě i k vzniku rasistické ideologie. Ta je pro moji analýzu důležitá, a proto jí budu věnovat více pozornosti.

„Vzhledem k tomu, že je rasismus často vyměňován za pojem rasistická ideologie, ona je zde chápána jako komplex společenského systému, etnický nebo „rasově“ dominance, a její výsledné nerovnosti^{129c}

Van Dijk přichází s pojmem nový rasismus. Podle něho je starý rasismus, jenž se projevovat systematickou diskriminací, lynčováním a explicitními náhražkami vyměněn za nový rasismus, jenž se tváří jako demokratický a na první pohled popírá, že se jedná o rasismus.

---

¹²⁷Parafraze: Fairclough *Language and power.*, 1989, str. 46

¹²⁸ibidem

¹²⁹Zdroj: Van DIJK Teun, *Discourse and power:* Pgrave MacMillan, New York, 2008, str. 103 (cit. 12. 3. 2017.) [Přeloženo do češtiny.]

Nová forma rasismu příslušníky jiné kultury neoznačuje jako nižší, ale jako **jiné**¹³⁰. Tato forma rasismu se zdá jako konkrétnější a nenápadná, především protože místo fyzických projevů, používá symbolické. Operuje na diskurzivní úrovni a odráží se tak v mediálních textech, parlamentárních debatách, každodenních interakcích, setkáních atd. Množství významů jsou vytvořena na latentní obsahové rovině, jimiž se menšiny marginalizují a systematizují. Tyto formy se časem naturalizují a jednotlivcům se zdají přirozené. Rasistická ideologie, především vzniká v diskurzu politických elit. Politické elity jsou ti, kteří tvoří politiku vůči národu jiné rasy, náboženství či národnosti. Oni jsou velmi často jedním z hlavních zdrojů informací pro média a ne jenom to, mohou rovněž produkovat předsudky vůči menšinám. Kromě politického systému, rasistická ideologie vzniká i v rámci dvou dalších systémů. Jeden z nich je samotný společenský systém, v rámci kterého se rasismus projevuje na úrovni určitých skupin. Nejedná se tady jenom o „boj“ většina versus menšina, ale o konfliktu, jenž může vzniknout mezi dominantními a méně dominantními skupinami. Další systém je kognitivní. Už jsem zmiňovala, že se diskurz může chápat jako komunikace. Pomocí komunikace se občané v rámci společnosti učí různým normám, pravidlům a samozřejmě i předsudkům. Toto učení vyvolává mentální obrazy a ovlivňuje jejich chování a postoje. Každodenní rozhovory mezi lidmi velmi často nesou rasistické body. Takové rozhovory se projevují např. tak, že ztotožňují rozdíly mezi námi a nimi. Tyto rozdíly mohou být chápány jako pozitivní a zajímavé, ale velmi často jsou označeny jako negativní. Člověk se narodí v určité společnosti, žije podle určitých norem, chová se podle určitých konvencí, všechno co je jiné, než to, na co je on zvyklý, v něm vyvolává nepokoj a strach. Van Dijk poukazuje na to, jak se může projevit rasistická ideologie prostřednictvím komunikace:

- *„Zdánlivé popření - nemáme nic proti nim, ale ...*
- *Zdánlivý ústupek -někteří z nich jsou dobří, ale...*
- *Zdánlivá empatie - Jasně, že oni mají problémy, ale...*
- *Zdánlivá nevědomost - Já nevím o tom, ale...*
- *Zdánlivé výmluvy - Je mi líto, ale...*
- *Obrácení - my jsme tady obětmi...*

---

¹³⁰Viz Van DIJK, Teun „*New(s) Racism: a Discourse Analytical Approach*“: In: Simon Cottle (Ed.), *Ethnic Minorities and the Media*, Milton Keynes: UK: Open University Press., 2000 (online) dostupne z <https://pdfs.semanticscholar.org/dc0e/d424307e8c84360bac6d031d6bc299d92c19.pdf>

- *Přenesení - mně to nevadí, ale jim...* ¹³¹

Podle Ruth Wodakové se rasismus projevuje jako diskurzivistický. Rasistické myšlenky se produkují uvnitř diskurzu a pak se pomocí něho distribuují. Nicméně diskurz může sloužit i jako obrana proti rasismu. Jak bude používán, záleží jenom na subjektu. Podobně jako van Dijk i ona zmiňuje, že systém, ve kterém musíme hledat začátek rasistických myšlenek, je politický. Změny rasistického diskurzu musíme podle ní hledat v historii. Např. pro koloniální období je důležitá bělošská převaha, a tak jsou odcizování všichni, kteří neměli bílou kůži. Období před druhou světovou válkou taky můžeme označit jako rasistické především vůči Židům. Holocaust přinesl změny. Jeho důsledky označily začátek antirasistického diskurzu. Rasismus znovu získává hlavní roli v 90. letech, když vlna migrantů emigrovala z Balkánu. Dneska je podobná situace se syrskými migranty a azylanty. Společnost Bosny a Hercegoviny je příklad každého z rasistických diskurzů. Poválečné generace se učí nacionalismu, učí se cítit nenávisť vůči ostatním národům žijícím na území BaH. Dneska je v této zemi větší úroveň nacionalismu, než byla několik let před válkou. Diskurz se změnil právě proto, že je dnešní generace prostřednictvím politických a mediálních institucí ovlivňována rasistickou ideologií. Diskurz tím přestává být jenom formou sociální praxe a stává se tak i producentem významů. Struktura diskurzu je velmi složitá a záleží na situaci a jejím kontextu. Tato struktura může ovlivnit vznik rasistické ideologie. Například používání velkých titulků v tištěných médiích může ukazovat na senzaci. Nominalizace, tj. způsob, jak pojmenováváme věci, může mít negativní konotaci a obsahovat prvky rasistické ideologie. Syntax, střídání pasivních a aktivních vět, oslovení, výběr modálních sloves, vyvolání emocí atd., to jsou všechno části diskurzu, které má k dispozici novinář, když píše. Jejich použití vytváří mediální diskurz, ovlivňuje publikum a jeho chování. To znamená, že média jsou zodpovědná za informace, které odesílají a jsou jedním z hlavních zdrojů dodržování kulturních norem (proto jsou média ideologickým státním aparátem). Ale při analyzování rasistické ideologie nemůžeme brát v úvahu jenom mediální diskurz. Musíme taky zahrnout už zmiňovaný politický diskurz a kontext. Kontext je to, co nám může vysvětlit, proč se o něčem píše tak, jak se píše. Jak je kontext důležitý pro projev rasistické ideologie ukazuje i příklad znovu otevírání mešity v Banja Luce ¹³². Jedná se o Ferhadiji (Ferhat Pasha Mosque), která byla zrušená v roce 1993 a jejíž obnovení začalo v roce 2001 a bylo ukončeno v roce 2016. V den, když začalo obnovení, vznikla povstání v Banja Luce. Média obou stran představila tuto

---

¹³¹Van Dijk *Discourse and power*, 2008 str. 110 (cit. 17. 01. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

¹³²největší město v entity Republika Srpska

událost docela negativně. Glas Srpske o tom psal tři dny, publikoval rozhovory s představiteli srbské pravoslavné církve a pokusil se minimalizovat vinu srbské strany. Dnevni Avaz na druhou stranu maximalizovat vinu srbského národa na tomto povstání.¹³³ Kdyby čtenář neznal toto historické pozadí nebo kontext události, o které čte, tak by nemohl rozumět tomuto diskurzu psaní. Cíl takového psaní je vyvolat uvnitř čtenáře nacionalistické myšlenky, které pak vedou k násilí a konfliktnímu chování. Právě na to chce poukázat van Dijk, když píše o tom, jak je kontext důležitý pro pochopení diskurzu. Tento příklad poukazuje na ještě jeden diskurz, v rámci kterého vzniká rasistická ideologie, a to je zpravodajský diskurz. Oboje výše uvedené noviny jsou jedním z hlavních zpravodajských zdrojů v BaH. Jedná se o seriózní deníky, které by při psaní měly brát v úvahu zpravodajské hodnoty. Zpravodajské hodnoty jsou charakteristikami, které událost musí mít, aby se stála zprávou. Kritická diskurzivní analýza se v rámci zpravodajského diskurzu zaměřuje na informace, které se tam objevují. Jedná se o každodenní informace, které cirkulují kolem nás a jejichž přítomnost není možné ignorovat. Právě proto mají velký vliv na to, jak budeme o určité skupině nebo národu přemýšlet. Informace představují proměnlivou stránku zpravodajského diskurzu. Ale tady existuje ještě jedna část zpravodajského diskurzu, která se nemění. V těchto opakovatelných prvcích taky můžeme hledat charakteristiky mediálního diskurzu. Pro tištěná media to je titulek, lead, struktura zprávy, styl psaní, místní a časové ukotvení, tranzitivita, modalita a jiné. Rasistická témata jsou v zpravodajství většinou explicitně zobrazená, a proto už z titulku můžeme poznat diskurz určitého média. Na příkladu rasistické ideologie se jasně může ukázat, že diskurz funguje různými způsoby, a proto je definování tohoto pojmu velmi těžké.

5. Přístup v této práci

Pro analýzu reprezentace syrských uprchlíků a azylantů v tištěných médiích mi mezi jinými pomohlo i Faircloughovo schéma¹³⁴ pro analyzování reprezentace sociálních aktérů v textu. Sociální aktéři mohou být **zahrnuti** v textu nebo z něho **vyloučeni**. Z toho vyplývá, že mohou být **úplně vyloučeni** z textu nebo být představeni v jeho **pozadí**. To se stává v případě, když existence sociálních aktérů v textu není důležitá. Jejich vyloučení nemění význam textu. Ale v některých případech se vyloučení dělá záměrně s určitým cílem. Jeden z těchto cílů může být dávání přednosti jedné straně konfliktu před druhou.

---

¹³³Viz Kuburić *Uloga medija u formiranju identiteta religijski drugog u Bosni i Hercegovini*, 2009

¹³⁴Zdroj: FAIRCLOUGH Norman, *Analysing discourse, textual analysis for social research*: Taylor and Francis elibrary, Ney York, 2004 str. 140-145

Další otázkou je, zda-li jsou sociální aktéři prezentováni jako **zájmena** nebo jako **podstatná jména**? Zájmena jsou velmi důležitá, a to se vidí i v dichotomii „my versus oni.“ Používáním zájmen se skupiny sociálních aktérů mezi sebou rozdělují. Zájmeno „my“ může vyvolat pocit blízkosti se subjekty označenými tímto zájmenem. Zatímco skupina označená zájmenem „oni“ nám může připadat jako vzdálená. Jestli je sociální aktér prezentován jako **aktivní účastník děje** nebo jako **pasivní, sekundární subjekt**. Jestli je subjekt označen jako aktivní, **jeho** způsob děláni něčeho, iniciování aktivit a kontrolování druhých se zvýrazňuje, zatímco u těch, kteří jsou zobrazeni jako pasivní, se zvýrazňuje jejich pasivita a trpění dějem. Sociální aktér může být zobrazen jako iniciátor děje nebo jako ten, jenž dějem trpí. Jeho reprezentace může být **osobní** či **neosobní** (tady jde o to, jestli je aktér reprezentován jako „on sám“ nebo se o něm referuje prostřednictvím přídavného jména či metafory). Tím se subjekty generalizují. Příkladem toho je reprezentace všech islamistů skrze podstatné jméno islám. Subjekty mohou být představeny **jménem** nebo **titulem** (jestli je v textu napsané jméno aktéra nebo např. jenom jeho titul). Poslední aspekt reprezentace spočívá v tom, zda-li jsou sociální aktéři zobrazeni **konkrétně** či **obecně**. Např. Muslimové jako národ nebo muslimové jako určitá skupina na určitém místě.

Další metodologický přístup, který jsem použila pro analýzu diskurzivních konstrukcí syrských uprchlíků a azylantů, je *schéma*,¹³⁵ které představila Ruth Wodaková ve své, už zmíněné, studii tykající se rakouského tajemníka Organizace spojených národů. Autorka pro analyzování použila několika rétorických obrátů. Prvním je *nominalizace*, což na rozdíl od předchozí nominalizace, o které jsem už psala, představuje způsob pojmenování věcí. V textu se projevuje prostřednictvím metafor, metonymií a synekdoch. To jsou rétorické literární konstrukce, které přenášejí význam z jednoho předmětu na druhý na základě podobností. Metafora¹³⁶ obvykle nahrazuje slovo výrazem z jiného diskurzu. Funguje v rámci pragmatické osy. Metonymie¹³⁷ funguje v rámci syntagmatické osy a význam přenáší na skutečnost, která je spjata s prostorem či časem. Synekdocha funguje jako druh metonymie, s tím že používá název části, aby označila celek a obráceně.

Dalším rétorickým obratem jsou predikace, které se především vyznačují používáním stereotypů. Predikace¹³⁸ se vyznačují určitým používáním slov pro označení aktérů ve větě.

---

¹³⁵Wodak, Meyer *Methods of critical discourse analysis*, 2001, str. 73

¹³⁶Zdroj: SEDLÁKOVÁ Renata, *Výzkum médií, nejužívanější metody a techniky*: Grada Publishing, Praha, 2014 str. 357

¹³⁷Ibidem str 358

¹³⁸Wodak Meyer *Methods of critical discourse analysis*, 2001, str. 73

Predikativní strategie jsou obvykle prezentované denotativním či konativním odkazováním, ale taky mohou být reprezentované i pomocí atributů, zájmen, podstatných jmen atd. Stereotypy mohou být používány pro označování negativních či pozitivních vlastností „těch druhých.“ Argumentace¹³⁹, jako třetí bod, se v textu vyznačuje zdůvodněním výběru pozitivních či negativních atributů pro označování subjektu či objektu. Rámcování¹⁴⁰, jako poslední rétorický obrat, představuje hledisko autora.

Další významotvorný proces, který jsem vybrala pro svoji analýzu, je tranzitivita. Tranzitivita¹⁴¹ má schopnost analyzovat určitou událost několika různými způsoby. Je důležitá z toho důvodu, že nabízí několik způsobů přístupu k určitému problému. Výběr přístupu je subjektivní, to znamená, že záleží jenom na novináři, který přístup si zvolí. Analýzou zvoleného přístupu se může odhalit, jestli byl novinář při výběru ideologicky ovlivňován. Tranzitivita nám umožňuje položit otázku, proč novinář použil tento způsob reprezentování události? Odhalování přístupu novináře umožňuje analýza způsobu reprezentace významů ve větě.

Ideologický čtverec¹⁴² spjatý s emocemi se vyznačuje analyzováním několika bodů v textu. Jeden z nich je kvantitativní vyčíslení. To představuje používání čísel a dalších kvantitativních výrazů v textu. Posledním bodem je princip intenzity zobrazování, která se projevuje bohatými detaily a kontrastem. Opozice¹⁴³ se v textu vyznačuje dichotomií jako je např. černé-bíle, život-smrt atd.

Přístup KAD použitý pro analyzování syrských uprchlíků a azylantů představený v bodech:

- Nominalizace jako způsob pojmenovávání věci, predikace, argumentace, rámcování
- Reprezentace sociálních aktérů
- Ideologický čtverec, v rámci kterého se analyzují
- Opozice jako způsob, jak přemýšlíme o světě kolem nás, který se zaměřuje na binární opozice v textu
- Tranzitivita – způsob, jak jsou významy reprezentovány ve větě

---

¹³⁹ibidem

¹⁴⁰ibidem

¹⁴¹Zdroj: FOWLER Roger, *Language in the news, discourse and ideology of the press*: Routledge, Ney York, 1991 str 71

¹⁴²Zdroj: FRIEDRICH, Ungerer Emotions and emotional language in English and German nes stories, in *The language of emotions*, Susan Niemeir and Rene Driven (ed.), Bejamins, Amsterdam 1997, str. 345

¹⁴³Wodak, Meyer *Methods of critical discourse analysis*, 2001, str. 73

- Ideologický čtverec spjatý s emocemi

Před tím, než představím konkrétní data získaná mojí analýzou, je důležité upozornit na jednu věc. Jak jsem už vysvětlovala, velmi často se různé diskurzy mohou mezi sebou projevovat. Ten pojem, jak už bylo řečeno, se nazývá interdiskurzivita. Při analýze problému na Balkáně se ukázalo, že novináři se u některých vět pokoušeli spojit to, co se děje teď, s tím, co se stalo v Jugoslávské válce. Proto bylo nutné brát v úvahu historické pozadí, abychom mohli spojit tyto dva diskurzy.

V. DOSAVADNÍ VÝZKUMY K TÉMATŮM

Metodologickou inspirací pro moji analýzu byla studie, kterou prováděla skupina autorů na Univerzitě v Lancasteru v rámci oboru „Lingvistika a anglický jazyk.“¹⁴⁴ Studie¹⁴⁵ představená ze strany této skupiny z Lancasteru je dobrým příkladem analýzy diskurzivní konstrukce uprchlíků, azylantů a migrantů. V průběhu 10 let výzkumníci zkoumali 12 národních a 4 regionální noviny. Při zkoumání použili kombinaci korpusové metody spolu s kritickou diskurzivní metodou. Korpusovou metodou, jako kvantitativní částí výzkumu, se analyzovaly kolokace 140 milionů slov vztahujících se ke slovům uprchlík, azylant, migrant a imigrant. Analýza ukázala, že tyto kategorie se nejvíce spojují se slovem utéct. Metodou korpusové analýzy autoři nakonec zhodnotili, že ve zkoumaných článcích se v 59 procentech případů k sobě vztahují slova migrant a imigrant, zatímco uprchlík se vztahuje ke slovu azylant v 40,5 procentech případů. Co se týče přístupu KAD, který tato skupina autorů vybrala pro svoji analýzu, zaměřoval se především na hledání projevů nominalizace, predikace, a stereotypů. Jako příklad je použit rozhovor Michaela Howarda - lídra Konzervativní strany ve Velké Británii z roku 2005. V tomto rozhovoru Howard docela negativně hovoří o azylantech. Autoři se zaměřují na článek z britských novin Daily Mail, které kritizují Howarda a současně při psaní o azylantech používají negativní praktiky. Studie ukázala, že noviny Daily Mail skrze svoji diskurzivní konstrukci azylantů souhlasí s názorem Michaela Howarda, ačkoli ho před tím kritizovaly. Další inspirací byla studie pod názvem „*The representation of refugees, asylum seekers and immigrants in British newspapers A critical discourse analysis*“ Majide Khosravnikova provedená taky na Univerzitě v Lancasteru v roce

---

¹⁴⁴Skupina se nazývá LIP-Language, Ideology and Power Group a jejich cílem je zkoumat způsob, kterým jsou jazyk a jiné sémiotické prostředky používány při komunikaci, legitimizaci a konkretizaci sociální identity a taky zkoumat vztahy v různých kontextech uvnitř diskurzu. Jejich práce spadá zhruba do oblasti kritického diskurzu studií (CDS), což je přístup k diskurzu a diskurzivní analýzy, která se zaměřuje na to, jak jsou sociální otázky konstruovány prostřednictvím textu a diskuse.

¹⁴⁵Zdroj: BAKER Paul, GABRIELATOS Costas et al, „A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press“, *Discourse and Society*: SAGE 2008 (online) Dostupné z http://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/corpus/ZJU/xpapers/Baker_2008_CDA.pdf

2010. Autor se zabýval analýzou použitých diskurzivních strategií pro reprezentaci azylantů a uprchlíků v britských médiích. Autor rovněž přehledně shrnuje dosavadní výzkumy na toto téma, jako je studie Teuna van Dijka z roku 1984, která zkoumala projevy diskriminace v Holandsku nebo studie Ruth Wodakové, ve které se autorka věnovala analýze antisemitistických projevů v Rakousku a dalších zemích. Khosravnik použil data, která skupina z Lancasteru sbírala během deseti let (od roku 1996 do roku 2006) a pro svoji analýzu vybral metodu Kritické analýzy diskurzu, konkrétně historicko-diskurzivní přístup Ruth Wodakové, socio-kognitivní přístup Teuna van Dijka a van Leeuwenův socio-semiotický přístup spolu s korpusovou analýzou, která sloužila pro kvantitativní analýzu velkého korpusu dat. Korpusovou analýzou autor nejdříve dostal data o tom, v jakém období se nejčastěji v Britském tisku psalo o uprchlících, azylantech a imigrantech. Pomocí těchto dat dále vyloučil ten tisk, který o tom vůbec nepsal nebo psal málo. Dále se soustředil jenom na ty články, ve kterých je téma uprchlíků, azylantů a imigrantů hlavní, nebo ve kterých je toto téma spjaté s nějakou událostí. Články, ve kterých je toto téma jenom okrajově zmíněné, byly vyloučeny z analýzy. Kategorie KAD použité pro analýzu: nominalizace, predikce, argumentace, perspektivní dimenze, zmírňování a intenzifikace. V textech autor hledal prvky: pasivace a aktivace, funkcionalizace, přizpůsobení, asimilace a zobrazení aktérů v pozadí děje, taky se soustředil na témata, pořady témat, citační vzory, pojmenování účastníků a distribuci gramatické agentury. Pro analýzu autor vybral několika událostí: Situace v Kosovu v roce 1999, zavraždění Pim Fortuyn a druhé kolo francouzských prezidentských voleb Le Pen vs. Chirac v roce 2002, východoevropská imigrace, bombové útoky v Madridu a rozšíření EU v roce 2004 a poslední analyzovanou událostí byly britské volební kampaně v roce 2005. Data ukázala, že slova **migrant**, **imigrant** a **emigrant**¹⁴⁶ mají různé konotace. V anglickém jazyce se slova migrant a imigrant liší v tom, že migrant je někdo, kdo se obvykle stěhuje z jednoho většího území na druhé, taky je to slovo, které se většinou vztahuje k větší skupině lidí, jako jsou např. syrští migranti. Slovo imigrant se vztahuje k někomu, kdo se obvykle stěhuje uvnitř jednoho kontinentu a používá se pro označení individua či rodiny¹⁴⁷.

---

¹⁴⁶Zdroj: KHOSRAVNIK Majid, The representation of refugees, asylum seekers and immigrants in British newspapers A critical discourse analysis, *Journal of Language and Politics*: John Benjamins Publishing Company, 2010, str. 11-12 (online) dostupné z https://www.researchgate.net/profile/Majid_Khosravnik/publication/233639465_The_Representation_of_Refugees_Asylum_Seekers_and_Immigrants_in_British_Newspapers_A_Critical_Discourse_Analysis/links/562f536708ae4742240abf0f.pdf

¹⁴⁷V anglickém jazyce se slova migrant a imigrant liší v tom, že migrant je někdo, kdo se obvykle stěhuje z jednoho většího území na druhé, taky je to slovo, které se většinou vztahuje k větší skupině lidí, jako jsou např. syrští migranti. Slovo imigrant se vztahuje k někomu, kdo se obvykle stěhuje uvnitř jednoho kontinentu a používá se pro označení individua či rodiny.

Data ukázala, že slovo imigrant má negativní konotaci a v největším počtu případů se spojuje se slovy ilegální, zločin a problémy. Potom je slovo migrant, které má ve většině případů neutrální konotaci, ale je někdy použito jako záměna pro slovo imigrant. Slovo emigrant má pozitivní konotace. Data dále ukázala, že noviny analyzovaným kategoriím připisují stejné vlastnosti. Dominují projevy agregace, kolektivizace a funkcionalizace a číslování ¹⁴⁸. Analýza ukazuje na rozdíl mezi reprezentací uprchlíků, azylantů a migrantů před a v období volební kampaně. V období volební kampaně jsou zdůrazňovány negativní vlastnosti analyzovaných kategorií, zatímco jejich pozitivní vlastnosti jsou zdůrazňovány minimálně. Co se týče témat, data ukázala, že se slova uprchlík, azylant, a migrant nejčastěji objevují v článcích o ekonomických tématech či v článcích o nějakých přicházejících hrozbách. Pozitivní vlastnosti jsou připisovány analyzovaným kategoriím ze strany liberálních novin, a to skrze jejich spojování s pojmy pravdy a humanitářství. ¹⁴⁹ Humanizace se nejčastěji objevovala v článcích z Daily Mailu, a to tak, že uprchlíci, migranti a azylanti byli představeni jako oběti a jejich životní situace jako strašná. ¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ viz Khosravnik The representation of refugees, asylum seekers and immigrants in British newspapers A critical discourse analysis, 2010 str. 14

¹⁴⁹ Ibidem str. 18

¹⁵⁰ Ibidem str. 19

VI. DESIGN VÝZKUMU

1. Příprava výzkumu

1.1. Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké diskurzivní praktiky jsou používány bosenskými Nezávislými novinami a jaké diskurzivní konstrukce syrských uprchlíků se objevují v textech?

Vedlejší výzkumné otázky

Tyto diskurzivní praktiky jsou dále rozděleny do těchto otázek:

- *Jak jsou jazykově pojmenovány osoby, události, procesy, jednání, objekty?*
- *Jaké charakteristiky, vlastnosti a rysy jsou jim přisuzovány?*
- *Z jaké perspektivy jsou tyto nominalizace a atribuce vyjádřeny ¹⁵¹?*
- *Jaké diskurzivní praktiky používají bosenské Nezávislé Noviny pro diskurzivní konstrukce konfliktů mezi hranicemi na Balkáně?*
- *Jaké diskurzivní praktiky jsou použité pro informování o smrti syrského chlapce?*
- *Jaké diskurzivní praktiky používají bosenské Nezávislé Noviny pro popisování zakopnutí syrského uprchlíka v Maďarsku?*

1.2. Výběr vzorku a sběr dat:

Data jsou sbírána nevtíravými technikami.

---

¹⁵¹Reisigl, Wodak *Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism*. 2009, str. 13

„Nevtíravé techniky jsou souhrnně označovány postupy sběru dat, které umožňují získat data, aniž bychom museli intervenovat do zkoumaného prostředí a vznik dat iniciovat¹⁵²“

Jinými slovy, tady se jedná o techniky, kterými výzkumník prohlíží dokumenty či archivy a hledá tam data, která by mohl použít pro svoji analýzu. Na to obvyklé navazuje metoda analýzy dokumentů. Výběr vzorku šel postupně. V rámci výběrového souboru, pomocí klíčových slov jsem prohlížela všechny články Nezávislých novin, tykající se syrské uprchlické krize. Výběrový soubor zahrnoval všechny články vydané v tištěné a elektronické podobě Nezávislých novin a tykajících se syrské uprchlické krize. Zahrnovaly časové období od srpna 2015 až do února 2017. Časové omezení zkoumaných článků bylo provedeno na základě výzkumných otázek. Uprchlická krize dosáhla svého vrcholu v období září, října, listopadu a prosince 2015. V období od září do konce listopadu kvůli uprchlíkům postupně vznikaly problémy na hranicích mezi státy Balkánu. Z důvodu toho se jedna z mých výzkumných otázek týká právě těchto problémů, začlenila jsem do mého výběrového vzorku články publikované ve zmíněném období. Z tohoto výběrového vzorku jsem metodou kvótního výběru vzorku vybrala svůj základní soubor zkoumaných jednotek. Kvóty jsou základními charakteristikami výzkumných jednotek sloužící pro výběr vzorku. Politika médií, nejenom tištěných, v BaH je bohužel taková, že se většinou novináři nesnaží sami napsat zprávy, ale prostě je berou z jiných novin nebo z mediálních agentur, aniž by ty zprávy vůbec editovali. Z tohoto důvodu bylo nutné zahrnout jenom ty zprávy psané ze strany novinářů pracujících pro tyto noviny. Do archivu tištěného vydání Nezávislých novin se nebylo možné dostat přes internet, ani prostřednictvím mediální firmy „Dnevne Nezavisne novine¹⁵³“, proto jsou do výzkumu zahrnuté zprávy publikované na portálu Nezávislých novin. Většina zpráv publikovaných na portálu novin se nachází také v tištěných vydáních.¹⁵⁴

1.3. Kvóty výběru:

- Článek o syrských uprchlících a azylantech publikované v období od 1. 9. 2015 do 1. 12. 2015.
- Články tykající se zakopnutí syrského uprchlíka v Maďarsku
- Články tykající se konfliktu na Balkáně kvůli uprchlické krizi.

---

¹⁵²Sedláková *Výzkum médií, neužívanější metody a techniky* 2014, str. 153

¹⁵³Denní Nezávislé noviny

¹⁵⁴Portál je dostupný na webové stránce <http://www.nezavisne.com/>

- Články tykající se úmrtí syrského chlapce

Do vzorku nebyly vybrány:

- Články, které neobsahovaly rozhovor (články, jež obsahovaly rozhovor, reflektovaly především myšlenky toho, s kým se rozhovor dělal, a neodrážely politiku novin)
- Články, v rámci kterých je téma syrských uprchlíků a azylantů zobrazené jako vedlejší
- Články převzaté z jiných novin či z mediálních agentur nebyly vybrány do základního souboru z důvodu toho, že se jedná o kopírování jiných mediálních zdrojů

Základní soubor měl na konci 9. článků.

Důvodem výběru Nezávislých novin bylo to, že se jedná o noviny, které vznikly z několika důvodů: měly působit na území celé BaH, měly být nezávislémi ze strany státu a trhu a měly by mít stejný přístup ke každému ze třech národů žijících na území BaH.

2. Realizace výzkumu

2.1. Analýza diskurzivních praktik použitých pro reprezentaci konfliktů na hranicemi států Balkánské trasy

2.1.1. Uzavírání hranic mezi Slovinskem a Chorvatskem, Maďarskem a Chorvatskem a mezi Srbskem a Maďarskem

Od září do listopadu 2015 projel velký počet uprchlíků územím států Maďarska, Srbska, Chorvatska a Slovinska. Tyto státy byly nuceny uzavřít hranice. V tomto období Maďarsko a Slovinsko stavěly dráty nad svými hraničními přechody. Desátého října 2015 vznikl problém kvůli uprchlíkům na hranici mezi Chorvatskem a Maďarskem. Maďarsko ten den zavřelo hranice s Chorvatskem. 12. listopadu Slovinsko stavělo drát na hranici s Chorvatskem.

Celá situace s uzavíráním hranic je označena jako chaotická. Taková atmosféra je představena skrze slova, jako jsou: *krize, vstupní barikády, vodní děla nebo upozornění, urgentní situace*. Tím celá tato situace připomíná, že se jedná o válečný konflikt. Symbolizace války je

přítomná ve dvou od třech analyzovaných článků a především dominuje v člancích věnováním uzavíráním hranic mezi Chorvatským a Slovinským. V jednom z článků novinář píše, že se na hranici mezi Chorvatským a Slovinským nachází 140 vojáků, či úkol je pomoci policii zastavit uprchlíci. Spolupráce policie a vojákům představuje symbolizace problému syrských uprchlíků, migrantů a azylantů jako obrovského. **Obrněná vozidla** metafora války, ale i zároveň probuzení strachu u čtenáře a ukazování na závažnost situace.

„Upozornění kvůli uprchlíkům: Slovinsko stavi drát, Merkelová vyzývá k zajištění vnějších hranic EU“¹⁵⁵

Situace na hranice mezi Slovinským a Chorvatským je prezentovaná titulkem:

„Uprchlíká Golgota, Slovinská policie používá pepřový sprej proti uprchlíkům“¹⁵⁶

Uprchlíká golgota, slovo „**golgota**“¹⁵⁷ označuje mučení, skrze které prochází syrský uprchlíky, migranty a azylanty a zároveň je slovo, které srovnává mučení uprchlíkům s mučení Ježíše, který na golgotě byl ukřižován.

Uprchlíci jsou prezentováni především jako pasivní, jsou v pozadí děje, jsou reprezentováni obecně a nejsou vůbec citováni. Predikace se projevuje skrze slova, jako jsou: **nemocní, nervózní a rozzlobení uprchlíci, ilegální příchod**. Neexistuje slovo, kterým by uprchlíci mohli být označeni v pozitivním kontextu. Dominující metafory používané pro označení uprchlíkům jsou: **Vlna uprchlíků a masový příliv migrantů**. Tyto metafory, používané pro označení příjezdu uprchlíků, ukazují jak se význam, který se normálně používá pro označení např. zvyšování hladiny moře, přenesl na uprchlíky. Tento význam označuje něco, co přichází a co se nemůže zastavit. S těmito metaforami je spojené slovo **kontrola**. **Kontrola přílivu uprchlíků** naznačuje, že příjezd migrantům je něco, co se musí kontrolovat. Její význam je opoziční významům spjatých s Maďary, Chorvaty či Slovinci. Naproti těm významům stojí věta: **Maďarská vláda prohlásila, že je hranice "uzavřena" za účelem "chránit občany Maďarska a Evropy**, která jasně ukazuje na opozice v textech. Na jedné straně kontrola, vlna, na druhé straně barikády, vodní děla a chránit občany. Transitivity ukazuje, že tyto významy jsou mezi sebou v opozici a tvoří dichotomii my versus oni. Ideologický čtverec se v textech objevuje skrze dva vztahy. První se reflektuje ve vztahu Maďarů, Chorvatů a Slovinců

---

¹⁵⁵Zdroj: Nezávislé noviny *Uzbuna zbog izbjeglica: Slovenija diže žicu, Merkelova poziva na osiguranje spoljnih granica EU* publ 10. 11. 2015. (cit. 12. 3. 2017.) [Přeloženo do češtiny.]

¹⁵⁶Zdroj: Nezávislé noviny *Izbjeglička Golgota: slovenačka policija upotrebila biber-sprej protiv izbjeglica*, publ 20. 10. 2015. (cit. 09. 06. 2017) [Přeloženo do češtiny]

¹⁵⁷ Slovo golgota se v srštině používá jako symbol pro mučení

s uprchlíky a na druhé straně odrazení opozice my versus oni se taky vidí ve vztahu mezi nimi. Maďaři, Slovinci a Chorvati jsou v textech označení jako **humanitární** a jako obětí, což zase představuje projevy predikace. Typické projevy rasistické ideologie, jde přímo o *obrácení- my jsme tady obětmi*.

„*I když jsou tam vojáci a drát, Slovinsko je země otevřená pro uprchlíky*¹⁵⁸.“

„*Na hranicích jsou dobrovolníci, kteří pomáhají ilegálním uprchlíkům*¹⁵⁹.“

„*Maďarsko muselo zabezpečit hranice, aby zachránilo svoje občany*¹⁶⁰.“

„*Z humanitárních důvodů bude možný přechod pro několik stovek migrantů*¹⁶¹“

Ideologický čtverec, my vs oni, je prezentován skrze problém Chorvatska a Slovinska s uprchlíky. Na jedni straně je citován Slovinský premiér Miro Cerar, který reprezentuje politiku Slovinska a upozorňuje na to, že jeho stát má potřebu chránit svojí hranice vojáky. “ Na druhou stranu, chorvatský premiér, Zoran Milanovic, ukazuje, že Chorvatsk, vláda připravená na příliv uprchlíků, a že nechce dovolit „**chaos**“¹⁶² Jasně zobrazená jedna strana dichotomie, uprchlicí prezentování jenom jako **problém**. V článkům věnováním problému mezi chorvatským a maďarským, citován je jenom Zoltán Kovač, mluvčí maďarské vlády, který ukazuje na to, že Maďarsko je humanitární stát, a že je jenom nucené chránit svojí hranice. Chorvatská strana je ve člancích necitována. Uprchlicí, migranty a azylanty jsou v člancích prezentování jenom skrze čísla.

Druhá dichotomie se projevuje skrze kvantifikace. Chorvatská strana naznačuje, že se na hranici nachází jenom jeden její policista, který stojí sám proti dvaceti slovinským. Kvantifikace dominuje v textech a je tam především proto, aby označila, kolik uprchlíků se nachází na hranicích, nebo jaký počet migrantů se už nachází ve státu. Číslováním se staví ta celá atmosféra přílivu a vlny uprchlíků. Na jedné straně čísla, kterým se zobrazuje např. počet vojáků či policistů jsou přesná (**140 vojáků**), dokud na straně druhé se, pro označení počtu uprchlíků, migrantů či azylantů nepoužívají přesná čísla (**několika stovek uprchlíků**). Přítomná je variace čísel mezi články. Například, v článku „*Stigla žica*“ napsané, že několika

---

¹⁵⁸Nezávislé noviny, článek, *Stigla žica*, publ 11. 11. 2015 (cit. 12. 3. 2017.) [Přeložila Bc. Tea Glizijan]

¹⁵⁹Ibidem (cit. 12. 3. 2017.) Přeloženo do češtiny]

¹⁶⁰Zdroj: Nezávislé noviny článek *Maďarska zatvorila granicu sa Hrvatskom: Izbjeglice se preusmjeravaju prema Sloveniji*, publ 17. 10. 2015. (cit. 12. 3. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

¹⁶¹Zdroj: Nezávislé noviny, článek, *Stigla žica*, publ 11. 11. 2015 (cit. 12. 3. 2017.) [Přeložila Bc. Tea Glizijan]

¹⁶²Zdroj: Nezávislé noviny *Izbjeglička Golgota: slovenačka policija upotrebila biber-sprej protiv izbjeglica*, publ 20. 10. 2015. (cit. 09. 06. 2017) [Přeloženo do češtiny]

tisíc uprchlíků chce přejít hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem, dokud je, ve článku „Izbjeglička golgota, slovenačka policija upotřebila biber-sprej protiv izbjeglica“ napsané, že několika stovek uprchlíků chce tato hranice projít. Ve stejném článku se počet uprchlíků, který mají záměr projít hranice mezi tato dva státy, ke konci textu, zvyšuje. Schéma článků je takové, že odráží myšlenky jedné strany, zatímco druhá strana existuje jenom v pozadí textů. Novinář, jako autor textů, účastníky děje prezentuje nerovnoměrně. To se odráží skrze už zmíněné metafory, přídavná jména a predikace. Citované zdroje jsou různí politici a není citován žádný účastník děje a nikde v textech neexistuje rozhovor s žádným policistou či migrantem. Politika Nezavisnih Novin je být nezávislým a objektivním médiem, z analýzy těchto textů to však není vidět. Dominující slovo je slovo uprchlík, migrant a azylant nejsou používání v analyzovaných článkům, což znamená, že všechny kategorie jsou označené stejným slovem.

2.1.2. Konflikt Srbska a Chorvatska

Konflikt mezi Srbskem a Chorvatském vznikl kvůli tomu, že uprchlíci z území Srbska chtěli projít skrze Chorvatsko a dostat se do Slovinska. 17. 9. 2015 se do Chorvatska dostalo 6200 uprchlíků, což bylo důvodem pro uzavírání hranice Bajakovo-Batrovci 18. 09. 2015 ze strany Chorvatska. Jako jeden z důsledků konfliktu bylo to, že Srbsko nedovolilo průchod zboží skrze tento hraniční přechod a Chorvatsko to stejné zakázalo srbským vozidlům. Bosna a Hercegovina má hranice s oběma konfliktními zeměmi. Pro analýzu tohoto problému jsou vybrány články s výroky politiků obou stran. Články, které obsahují celý rozhovor s představiteli jedné či druhé strany, nejsou analyzovány z důvodu toho, že nepatří do vybraného vzorku.

Data analyzovaných článků ukazují, že uvnitř textů jsou přítomny tři strany konfliktu. V článcích se promítají uprchlický diskurz s diskurzem chorvatsko-srbského konfliktu a společným historickým diskurzem, který tyto dva státy sdílí. Dvě konfliktní strany jsou zobrazeny jako aktivní a konkrétní. V článcích jsou zobrazena jména reprezentantů obou stran. Dichotomie my versus oni se projevovala skrze to, že se každá strana pokoušela zdůvodnit, proč konflikt vůbec vznikl. Srbsko se pokoušelo ospravedlnit tím, že oni nemají na výběr, musí reagovat na to, co Chorvatsko udělalo a na druhou stranu Chorvati si stěžovali na to, že Srbsko záměrně odesílá uprchlíky.

„Ranko Ostojic obvinil Srbsko, že pořád odesílá uprchlíky do Chorvatska¹⁶³“

„Připravili jsme protiopatření, politická, právní a ekonomická, která budou přímo zaměřeny proti chorvatským podnikům," uvedl Ljajic s tím, že se jedná o celý balík kompatibilních opatření, která mají za cíl reagovat na to, co udělalo Chorvatsko“.¹⁶⁴

Na rozdíl od předchozích analyzovaných článků, věnovaných uzavírání hranic mezi Maďarským, Chorvatským a Slovinskem, se zde objevuje konflikt přímo mezi dvěma státy. Není zde jeden konflikt, nýbrž dva. My versus Oni (Chorvatsko versus Srbsko) a my versus oni (Srbsko a Chorvatsko versus uprchlíci). Konflikt mezi Chorvatskem a Srbskem je v článcích zdůrazňován, a to proto, že se jedná o sousední státy Bosny a Hercegoviny, a také proto, že tyto dva státy mají stejnou válečnou historii. Zdůrazňuje se nejen problém přílivu uprchlíků, azylantů a migrantů, ale také nové konflikty a nedorozumění mezi Srbskem a Chorvatskem, vyplývající z této přílivové vlny.

Dichotomie my versus oni, jako Chorvatsko versus uprchlíci je představena větou: „*Chorvatsko je pro lidstvo, ale to neznamená, že se stane centrem pro vysídlené osoby.*“ Slovo, které tady zastupuje Chorvatskou stranu, je slovo **lidstvo**, zatímco uprchlíci jsou označeni jako **vysídlené osoby**. Tato dichotomie představuje hlavní projevy predikace v textech. Ještě jedním znakem prezentace opozic a predikace je používání zájmen. Data ukazují, že se v textech nejčastěji používají zájmena *my a oni*, *naši a jejich*. Tranzitivita ukazuje, že uprchlíci jsou úplně vyloučeni z děje. I když jsou hlavním důvodem, proč konflikt vůbec vznikl, uprchlíci se nacházejí v pozadí děje a trpí dějem. To znamená, že jsou zobrazeni jako pasivní a o nich se mluví jako o objektech problémů, které vedly k ještě většímu problému. Taky jsou reprezentováni jenom skrze čísla, která ukazují, kolik migrantů přešlo hraniční přechod. Žádný migrant není citován. V článcích se opakují výrazy: **odeslat uprchlíky, akční převoz uprchlíků, nasměrování uprchlíků**, které ukazují, že uprchlíci trpí dějem. Taky jsou metaforami, protože se slova odeslat a nasměrování, obvykle spojují s objekty (odeslat poštu, nasměrovat dopravu atd.). Nezávislé Noviny jako představitel státu, který má hranice se Srbskem a s Chorvatskem, poukázaly na problém z obou úhlu. Novináři se především zaměřovali na to, že mají představit obě strany konfliktu. Uprchlíci jsou na druhu stranu úplně vyloučeni. V žádném článku neexistují informace o tom, jaké důsledky pro uprchlíky má konflikt mezi těmito dvěma státy.

¹⁶³ Zdroj: Nezávislé noviny *Ostojic: Srbija da ne šalje izbeglice i otvaramo granicu*, publ. 21. 09. 2015. (cit. 12. 03. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

¹⁶⁴ Ibidem (cit. 12. 03. 2017.) Přeloženo do češtiny]

2.2. Analýza diskurzivních praktik použitých pro reprezentaci zakopnutí syrského uprchlíka s pomocí ze strany Maďarské kameramanky

Maďarsko, jako stát nepatří k Balkánu, ale důvody pro zahrnutí Maďarska do analýzy jsou ty, že tento stát má hranice s balkánskými státy - Chorvatskem, Slovinskem a Srbskem a taky, že se na území tohoto státu se odehrál jeden z největších příběhů, který představil Maďarsko jako stát netolerantní vůči uprchlíkům. Osmého září v roce 2015 maďarská kameramanka podrazila nohy uprchlíkovi s dítětem. O problému existovaly jenom tři články.

Data z článku Nezávislých novin ukazují, že celá situace je pojmenována jako *trestný čin z nenávisťi*. Slova používaná pro popis celé situace jsou: *chaos, incident a rasismus*. My versus oni se projevuje ve vztahu kameramanky s uprchlíky. *Myslela jsem, že jsem byla napadená, a že se musím bránit*. Slova napadená a bránit představují opozici v textu. Analýza tranzitivity ukazuje, že obě strany jsou reprezentované nerovnoměrně. Noviny citují kameramanku, ale žádný migrant není citován. Účastníci děje jsou v centru děje, ale jenom jedna strana vysvětluje děj. Neexistuje vyjádření uprchlíků, místo toho je v jednom článku vyjádření představitele helsinského parlamentu. Migranti jsou představeni konkrétně a jako aktivní účastníci děje, v textech se naznačuje jméno hlavního účastníka děje. Pojmenování účastníků děje je taky nerovnoměrné. Jméno uprchlíka je se objevuje pouze **JEDNOU** a je spjaté se slovy *uprchlík či migrant*. Slovo uprchlík je tedy projevem stereotypizace. Kameramanka je představena také jako aktivní účastník děje a ve všech textech je jasně označené její jméno. Ona je označená slovem kameramanka, tj. skrze svoji profesi. Číslování se mění. V jednom článku novinář ukazuje, že na místě bylo 100 uprchlíků a v dalším se to číslo zvětšuje na několika stovek.

„Skupina 100 uprchlíků prorazila kordon a začala utíkat¹⁶⁵“

„Stovky přistěhovalců prorazily policejní kordon¹⁶⁶“

---

¹⁶⁵Zdroj: Nezávislé noviny článek RSE: *Snimateljka koja je šutnula migrante počinila zločin iz mržnje* publ. 09. 09. 2015 (cit. 12. 03. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

¹⁶⁶Zdroj: Nezávislé noviny článek *Fotografija utopljenog dječaka digla svijet na noge*, publ 03. 09. 2015. (cit. 12. 03. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

2.3. Analýza diskurzivních praktik použitých pro reprezentaci úmrtí syrského chlapce

Druhého září média z celého světa publikovala fotografie mrtvého syrského chlapce. Fotografie zobrazovala tříletého Aylana Kurdího, který ležel na pláži v Turecku. Aylan se spolu s dalšími 21 uprchlíky pokoušel dostat do Řecka. Na cestě se utopil.

Celá situace je pojmenována jako tragická. Analýza ukazuje, že dominují slova: **hrozný, zneklidňující, zlost a hněv**, kterými je celá situace popsána. Jako další jsou použita přídavná jména, která tady představují elementy predikace. Jsou jimi popsány mrtvý chlapec a policista, který ho našel: **malý chlapec, mrtvé syrské dítě**, zatímco pro policistu je použito přídavné jméno **bolestný pohled policisty**. Data dále ukazují, že se ideologický čtverec projevuje číselnou reprezentací, kterou celá situace dostává emotivní charakter.

„Dávají lidskou tvář tisícům zoufalých uprchlíků, kteří riskují své životy, aby dosáhly země západní Evropy“¹⁶⁷.

Dávají lidskou tvář tisícům zoufalých uprchlíků, je metafora použitá pro popis celé události. Dávat lidskou tvář něčemu je metafora, která znamená něco zkonkretizovat, dát něčemu identitu. Opozice v textech jsou prezentované z pohledu toho, jestli fotografie mrtvého chlapce měly nebo neměly být publikované. Citovanými zdroji byli uživatelé sociálních sítí, ze kterých jedni byli pro a druzí proti publikování fotografie. Druhá opozice v textech se projevovala mezi médii a evropskými politiky. První skupina popisuje situaci jako: **největší krize ještě od druhé světové války**, zatímco evropští politici naznačují, že **Západ by již neměl umožňovat islámskému státu ovládnout syrské území**. Analýza ukazuje, že migranti jsou prezentováni jako skupina obecně, pasivně, v pozadí děje. Migranti jsou nejčastěji v textech vztahování ke slovům: **problém a příliv**. Uprchlíkům je připisován status objektu, a ne subjektu: **spravedlivé rozdělení uprchlíků mezi jednotlivými zeměmi**.

Jméno syrského chlapce se objevuje jenom ve článku pod názvem *„Evropski premijeri zgroženi fotografijom mrtvog dječaka“¹⁶⁸*

---

¹⁶⁷ ibidem

¹⁶⁸ Zdroj: Nezávislé noviny, evropski premijeri zgroženi fotografijom mrtvog dječaka, publ 03. 09. 2015. (cit. 12. 03. 2017.) [Přeloženo do češtiny]

3. Shrnutí analýzy

Cílem analýzy diskurzivních praktik Nezávislých novin bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která se týká toho, jak jsou syrští uprchlíci představeni v tomto médiu. Dosažení tohoto cíle bylo možné skrze odpovědi na vedlejší výzkumné otázky. Data ukazují, že uprchlíci jsou prezentováni *pasivně*. Referuje se o nich jako o objektech a hlavní způsob jejich reprezentace je číslování. Tím se projevuje tranzitivita a taky agregace i kolektivizace. Analyzovaným kategoriím jsou připisovány stejné vlastnosti, většinou skrze slova vlna nebo rozzlobení a nervózní uprchlíci. Slova uprchlík, migrant a azylant jsou představena jako synonyma a používají se pro označení přicházejících Syřanů. Neexistuje rozdíl mezi těmito slovy. Slovo uprchlík nereprezentuje jenom stereotypizaci, ono taky představuje **referenční strategii**¹⁶⁹. Referenční strategie má za úkol nejenom reprezentovat sociální normy a významy, ale také vytvořit koherentní vztah mezi jedněmi a druhými sociálními aktéry uvnitř textů. Slovo uprchlík má v článcích konotaci jako „někdo, kdo sem nepatří“, tímto slovem je označen i člověk, kterému podrazila nohy maďarská kameramanka. Jeho jméno se objevuje jenom ve třetím článku věnovaném tomuto tématu. Ve všech článcích dominuje deskriptivní styl psaní, kterým se novináři pokoušeli představit situaci jako dramatickou. Uprchlícký diskurz je něco, s čím se Bosna a Hercegovina seznámila během předchozích let. Data neukázala žádnou propojenost této uprchlické krize s Jugoslávskou uprchlickou krizí v 90. letech. Co se týče problémů, který vznikly na Balkáně kvůli příjezdu velkého počtu syřských uprchlíků, migrantů a azylantů, ty byly rozděleny na dvě části. První se týkala hraničních přechodů mezi Maďarskem, Chorvatskem a Slovinskem. Nezávislé noviny dávaly přednost vztahu mezi těmito třemi státy, a tomu co by z těch konfliktů mohlo dále vyplývat. I když byly hlavním důvodem těch konfliktů, o syřských uprchlících se psalo jako o třetí straně, tj. jako o problému, který má být vyřešen mezi konfliktními stranami. O nich se referovalo zájmem „oni“, jenom když se mluvilo o tom, jak mají být **transportováni**, nebo jak by se měl zastavit **jejich příliv**. Prvky rasistické ideologie se mohly najít v rámci vztahu konfliktních stran s uprchlíky. První strana je označena jako oběť, zatímco druhá jako nezastavená síla, které se první strana má bránit. Nezávislé noviny se pokoušely dodržovat nezávislost tak, že citovaly názory obou konfliktních stran, a snažily se nezasahovat do konfliktu. Politický diskurz Bosny a Hercegoviny je takový, že stát se snaží vybudovat neutrální pozici k státům v regionu. I když jedna strana konfliktu bylo Chorvatsko, jehož

---

¹⁶⁹Termín, kterým Wodák a Reisgl označují pojmenovávání aktérům v diskurze

několik procent občanů bydlí na území BaH, data neukázala žádnou jednostrannost ze strany Nezávislých novin k tomuto státu. Dále data ukázala, že, i když se jedná o seriózním deníku, v několika titulcích se objevily prvky senzačního stylu: „*Krise nezpomaluje, přišel lakovaný drát*“. Další analýza se týkala konfliktu Srbska a Chorvatska, což je problém, který byl geograficky bližší Bosně a Hercegovině. Analýza ukázala, že tady došlo k propojení diskurzu uprchlíků a historicky přítomného diskurzivního vztahu Chorvatska a Srbska. Slovo *sankce*, které se objevilo v několika článcích poukazuje na existenci elementu historického válečného diskurzu. Tady už jsou v konfliktu dvě strany, jejichž občané bydleli, nebo stále bydlí na území BaH. Nezávislé noviny zase publikovaly vyjádření politiků obou stran a snažily se dodržovat elementy objektivitu. Hlavní důraz byl kladen na to, kdo má pravdu, jestli hranice zůstane zavřená a co se stane se zbožím, které má projít tímto hraničním přechodem, zatímco uprchlíci jsou zase odsunutí do pozadí děje. V dalších dvou případech se poprvé uprchlíci dostávají do centra pozornosti a poprvé jsou konkrétně prezentováni, i když zase nejsou zobrazeni jako aktivní či jako ti, kteří jsou iniciátorem děje. V prvním případě se jedná o události v Maďarsku, kde kameramanka podrazila nohy jednomu z uprchlíků. Tady se analyzovaly diskurzivní praktiky použité pro zobrazení těchto událostí. I když noviny už věděly přesně, kdo je obětí této události, jeho jméno bylo publikováno jenom jednou, tím se poprvé objevují elementy individualizace. Ve všech ostatních případech se o něm referovalo jako o uprchlíkovi. Data ukazují, že objektivita nebyla dodržovaná nejdříve tím, že je kameramanka přímo citovaná, zatímco vyjádření druhé strany neexistuje. Dále je v titulcích přítomen senzační styl a v článcích se projevuje skrze epitety, číslování a hyperbolizaci. Další výzkumná otázka se týkala popisu strategií Nezávislých novin při psaní o utopení syrského chlapce na cestě do Řecka. Data ukázala, že v tomto případě senzační styl psaní byl více přítomný než u předchozích dvou. Noviny se soustředily na to, zda-li bylo etické zveřejnit fotografie mrtvého dítěte či nikoliv. Problém uprchlické krize se zase posunul z centra pozornosti. Praktiky, které Nezávislé noviny použily pro reprezentaci této události, mají emotivní charakter. V článcích dominovaly metafory, řečnické otázky a styl psaní je deskriptivní. Tímto tyto noviny vystoupily ze svého mediálního diskurzu. To, co se projevuje ve všech analyzovaných článcích, je schéma článku. V každém z nich novináři používali senzační titulky, pak je následovala vyjádření stran, které jsou hlavními účastníky děje, a na konci by bylo shrnutí informací, které novinářům byly dostupné v době vzniku článku. Schéma článku se podobá narativní struktuře. Články začínají úvodem, po kterém následuje, vyvrchol děj, návrh vyřešení problému, vyhodnocování a dodatečný komentář. V článcích je velmi málo novinářského textu, většina informací dostupných čtenářům pochází z citovaných

zdrojů. Zdroje, které novináři nejčastěji citovali, byly politici, což poukazuje na neexistenci investigativní žurnalistiky. Občané, policisté, vojáci, uprchlíci nejsou v článkách citováni vůbec. Schéma článku se opakuje také v tom, že vždy existují dvě strany, které jsou v konfliktu. Články neobsahují žádný background, a o uprchlících se píše jen v kontextu těch syrských, ačkoli přicházející také z Afgánistánu či Iráku. Diskuze o tom, jak vyřešit příliv uprchlíků, azylantů a migrantů se v článkách neobjevuje. Pro diskurzivní konstrukci syrských uprchlíků a azylantů, Nezávislé noviny používají následující praktiky:

- Uprchlíci, migranti a azylanti zobrazení jako ti, kteří dějem trpí
- Uprchlíci, migranti a azylanti částečné či úplně vyloučení z děje
- Uprchlíkům, migrantům a azylantům připsat status objektu, či problému
- Stereotypizace uprchlíků opakováním slova uprchlík, které zastupuje jejich reálnou identitu
- Používání přídavných jmen, kterými se uprchlické krizi připisuje negativní charakter
- Používání metafor, kterými jsou uprchlíci označeni jako nezastavitelná skupina
- Prvky senzačního stylu psaní a odstupování od politiky seriózního deníku
- Prvky rasistické ideologie, strana, která je iniciátorem děje se ukazuje jako oběť
- Opoziční představení - každý z analyzovaných článků zobrazuje minimálně dva aktéry děje, kteří jsou mezi sebou oponenty. Uprchlíci jsou prezentováni jako třetí strana, jako společný oponent dvěma hlavními stranám v konfliktu.
- Dichotomie my versus oni - Uprchlíci jako oni, kteří přinášejí chaos a jsou zdrojem problému, my jako humánní, jako ti, kteří se musí zachránit
- My versus oni: číslování, které vyvolává pocit strachu. Neexistence prvků, které by čtenářům přiblížily migrantskou krizi
- Neexistence prvků, kterými by novináři rámcovali událost. Novináři dodržovali objektivitu.
- Dehumanizace, agregace, kolektivizace
- Uprchlíci, migranti a azylanti jako vedlejší téma

Ve srovnání se zahraničními studii, tato studie ukázala, že v bosenských médiích je nenávisť vůči syrským uprchlíkům, azylantům a migrantům menší. V sociálním systému Bosny a Hercegoviny a celého Balkánu existují problémy, který jsou v centru pozornosti. Tyto problémy znovu způsobily napětí mezi zeměmi na Balkáně. Hlavním důvodem pro opětovný vznik napětí je příjezd syrských uprchlíků, migrantů a azylantů. I když je to tak, Nezávislé noviny, se na rozdíl od novin analyzovaných v zahraničních studiích více soustředí na napětí, než na jeho samotný důvod. Analyzované kategorie jsou především představené jako vedlejší témata. V zahraničních studiích existuje jasný rozdíl v tom, kdo je uprchlík, kdo migrant, kdo imigrant a kdo azylant, v bosenských jsou všichni označováni jako migrant. Tato studie má něco společného se studií ze zahraničí. Nejdříve je to humanizace. Popisování situace uprchlíků jako strašné a popisování jejich způsobu života v táborech pro uprchlíky se objevuje jak u bosenských, tak i v zahraničních médiích. V bosenských novinách se humanizace projevuje i skrze ideologický čtverec, ve kterém je jedna strana ukazována jako ta, která pomáhá a druhá jako ta, která pomoc potřebuje. Ideologický čtverec se v zahraničních studiích objevuje v rámci volebních kampaní. Dále je společné spojování analyzovaných kategorií s problémy, který vznikají v společnosti. Na Balkáně to jsou problémy na hranicích, zatímco v zahraničí se jedná spíše o ekonomické problémy vzniklé kvůli přicházejícím Syřanům. Dále prvky kolektivizace, pasivizace a agregace jsou přítomny ve všech studiích a jsou vyjadřovány připisováním stejných vlastností syrským uprchlíkům, migrantům či azylantům a taky skrze číslování. Ve srovnání s studií Amely Delic, data potvrzují její výsledky. Autorka tvrdí, že je v bosenskými medií více prostoru věnované osobními příběhy lidech, kteří jsou v konfliktu s uprchlíky, než samotnými uprchlíkům azylantům či migrantům. Analyzováním článků věnováním zakopnutí syrského chlapce ze strany maďarské novinářky, jsme dostaly stejné výsledky. Dalším bodem, ve které se tyto dvě studií shodují je dehumanizace uprchlíků, azylantů a migrantů (viz, víš). Prvky islamizace nebyly přítomní v analyzovaným článkům, ale tomu se tato studie nevěnovala.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala analýze diskurzivních praktik ze strany Nezávislých novin použitých pro diskurzivní konstrukci syrských uprchlíků, azylantů a migrantů. Téma vzniklo na základě problému syrské uprchlické krize, která vyvrcholila v roce 2015. Na Balkáně kvůli migrantům, uprchlíkům a azylantům vznikly nové problémy a nás zajímalo, jak na to reagovaly bosenské Nezávislé noviny. Cílem bylo provést studii, která by se věnovala problematice na Balkáně a zároveň rozšiřovala už existující zahraniční studie.

Cílem diplomové práce bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: „Jaké diskurzivní praktiky jsou používány bosenskými Nezávislými novinami a jaké diskurzivní konstrukce syrských uprchlíků se objevují v textech“, konkrétně pak, jak zmíněné médium skrze nominalizaci, predikaci, argumentaci a číslování tvoří mediální obraz syrských uprchlíků, azylantů a migrantů. Zvolená metodologie byla inspirována studií ze zahraničí, hlavně skupinou výzkumníků z Univerzity v Lancasteru. Konkrétně byla při analýze použita kombinace přístupů ke KAD ze strany autorů: Ruth Wodakové, Teuna van Dijka a Normana Fairclougha. Počet analyzovaných článků je devět.

Analýza problémů na Balkáně ukázala, že bosenské noviny pro konstrukci diskurzivního obrazu syrských uprchlíků, azylantů a migrantů používaly textuální diskurzivní praktiky jako nástroj zobrazení. Analýzou jsme zjistili, že v článcích o problémech na Balkáně existují prvky nominalizace, stereotypizace, predikace, dehumanizace, humanizace, pasivace, hyperbolizace a kolektivizace. Jasně rozdělené strany konfliktu ukazují na přítomnost dichotomie my versus oni a styl psaní novináře je deskriptivní. Tím jsme odpověděli na vedlejší výzkumnou otázku: „Jaké diskurzivní praktiky používají bosenské Nezávislé Noviny pro diskurzivní konstrukce konfliktů mezi hranicemi na Balkáně?“

Dále jsme se věnovali události, která proběhla v Maďarsku a soustředili jsme se na diskurzivní praktiky použité pro její reprezentaci. Data ukázala, že se tady poprvé objevují prvky individualizace a konkretizace, a to tím, že je uprchlík představen vlastním jménem. Další je jednostrannost psaní, ve které je jenom jedna strana konfliktu zobrazená a druhá úplně vyloučená. Opakující se projevy dehumanizace, pasivace, hyperbolizace, nominalizace, predikace a kolektivizace. Tím jsme odpověděli na výzkumnou otázku: Jaké diskurzivní

praktiky používají bosenské Nezávislé Noviny pro popisování zakopnutí syrského uprchlíka v Maďarsku.

Odpověď na další výzkumné otázky: „Jaké diskurzivní praktiky jsou použité pro informování o smrti syrského chlapce“ jsme hledali v článcích na toto téma. Data ukázala, že se opakuje stejné schéma zobrazování syrských uprchlíků, azylantů a migrantů. Zase jsou tam prvky humanizace, kolektivizace, pasivace, nominalizace a predikace.

Odpovědi na další dvě výzkumné otázky:

- Jak jsou jazykově pojmenovány osoby, události, procesy, jednání, objekty?
- Jaké charakteristiky, vlastnosti a rysy jsou jim přisuzovány?

Podle získaných dat jsou uprchlíci, migranti a azylanti pojmenováni skrze metafory něčeho, co přichází a co nelze zastavit. Všechny analyzované situace jsou popisovány přídavnými jmény použitými pro označení dramatických a chaotických situací. Jednání mezi opozičními subjekty je popisované přídavnými jmény použitými pro označení napětí. Vlastnosti připisované uprchlíkům, azylantům a migrantům charakterizují problém a hrozbu.

Odpověďmi na vedlejší výzkumné otázky jsou jasně popsány praktiky použité ze strany bosenských Nezávislých novin, čímž jsme odpověděli na hlavní výzkumnou otázku a tím jsme také splnili hlavní cíl práce.

Tato práce byla přínosná v tom, že rozšířila zkoumání tématu uprchlické krize na pole Bosny a Hercegoviny, čímž je poprvé analyzováno médium státu jihovýchodní Evropy a umožněno srovnání této studie se studiemi Západní Evropy. Analýzu lze také dále rozšířit na další státy na Balkáně a srovnávat diskurzivní konstrukce syrských uprchlíků, azylantů a migrantů jejich médií s médii v Bosně a Hercegovině.

BIBLIOGRAFIE

Tištěné publikace:

ALTHUSER Luis, *On the reproduction of capitalism, Ideology and ideological state apparatuses*, Verso, London, 2014 ISBN 978-1781681640

BOLL-STIFTUNG, Heinrich- Focus on Hungary: Refugees, Asylum and Migration, Political Capital, Budapest, 2015

DELIC, Amela, predstavljanje izbjeglica na informativnim web portalima u Bosni i Hercegovini, Drustvene i humanističke studije, Tuzla 2016

DJURIĆ Ivana i ZORIĆ Vladimir, „Foreclosing the other, building the war: a comparative analysis Croatian and Serbian press discourses during the conflict in Croatia“ in KOLSTO Pol, *Media discourse and the Yugoslav conflicts: Representations of self and other*, London, Ashgate Publishing company 2009

FAIRCLOUGH Norman, *Analysing discourse, textual analysis for social research*, Taylor and Francis eLibrary, New York, 2004 0-203-69781-2

FAIRCLOUGH, Norman. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. New York: Longman, 1995 str 12 ISBN 05-822-1984-1.

FAIRCLOUGH, Norman. *Language and power*. 2nd ed. New York: Longman, 1989. ISBN 0-582-03133-8

FISKE, John. *Television culture*. 2nd ed. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0415596473

FOUCAULT Michel, *Řad diskurzu* (ed) Lubica Vychovalá, Agora, 2006 ISBN80-969394-3-2

FOWLER Roger, *Language in the news, discourse and ideology of the press*, Routledge, 1991, New York, 0-415-01419-0

FOUCAULT, Michel, *Archeologie věděni*, Hermann & synové, 2002

FRIEDRICH, Ungerer „Emotions and emotional language in English and German news stories“, in *The language of emotions*, Susan Niemeir- Rene Driven (ed.), Bejamins, Amsterdam 1997,

- GRAMSCI, Antonio *Selection from the prison notebooks, The electric book company*, London 1999 ISBN 1-901843-05-X
- HABERMAS Jurgen *The Structural Transformation of the Public Sphere*, Polity Press, London, 1989, ISBN 978-0-7456-0274-5
- HALL, Stuart „Coding and Encoding in the Television Discourse.“ In Hall et al. (ed.) *Culture, Media, Language*, Hutchinson, London, 1980
- JEFFERS, Alison, *Refugees, Theatre and Crisis: Performing Global Identities*: University of Manchester, Manchester, 2002
- JEVTOVIC Zoran, ARACKI Z, Serbia between humanity and (UN) security, in *The migrant crisis: European perspective and national discourse*, autor Christina Griessler, Vienna, 2017
- KUKIĆ, Slavo (2010), „Mediji u BiH-stanje i mogući pravci razvoja“. In (ed.) Ivan Markešić *Hrvati u BiH: ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*, Pravni fakultet i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, ISBN 978-953-270-044-2
- POL, Kolsto (ed.) *Media discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of self and other*. London: Ashgate Publishing Company, 2009. ISBN 978-0-7546-7629-4.
- REISIGL, Martin a WODAK Ruth. *Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism*. Druhé. New York: Routledge, 2001, ISBN 04-152-3150-7
- SEDLÁKOVÁ Renata, *Výzkum médií, nejužívanější metody a techniky*, Grada Publishing, Praha, 2014 ISBN 978-80-247-3568-9
- SKOPLJANAC, Brunner, Nena et al, *Media and War*, Centre for Transition and Civil Society Research, Zagreb 2000 ISBN 9-539-64623-5
- ŠABIC, Senada, Humanitarianism and its limits: The refugee crisis response in Croatia, in *The migrant crisis: European perspective and national discourse*, autor Christina Griessler, Vienna 2017
- TOWNSEND, Riley *The European Migrant Crisis* Lulu.com, London 2015
- Van DIJK Teun, (ed.) *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, SAGE, London 2011, ISBN-13: 978-1848606494
- Van DIJK Teun, *Discourse and power*, Pgrave MacMillan, New York, 2008, ISBN 0-2305-7409-2

Van DIJK, Teun, Ideology a multidisciplinary approach, SAGE, London, 1998, ISBN 0-7619-5654-9

WODAK Ruth, (ed.) Gender and discourse, SAGE, London, 1997 ISBN 0-7619-5099-0

WODAK, Ruth a MEYER Michael. Methods of critical discourse analysis. Druhé. Thousand Oaks [Calif.]: SAGE, 2001. ISBN 07-619-6153-4.

ZLATKOVIC Jelena, IZBJEGLICE IZ BOSNE I HERCEGOVINE U HRVATSKOJ: Uzrok dolaska, regulacija i organizacija prihvata, Institut za migracija i narodnosti: Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1992

ZUPANČIČ Jernej, The european refugee and migrant crisis and Slovenian, European Journal of geopolitics, 2016

Analyzované články:

Nezávislé noviny, Evropski premijeri zgroženi fotografijom mrtvog dječaka, publ 03. 09. 2015

Nezávislé noviny, Fotografija utopljenog dječaka digla svijet na noge, publ. 03. 09. 2015..

Nezávislé noviny Izbjeglička Golgota: slovenačka policija upotrebila biber-sprej protiv izbjeglica, publ 20. 10. 2015

Nezávislé noviny, Izbjeglice probile kordon na granici sa Hrvatskom, publ 20.10.2015.

Nezávislé noviny Mađarska zatvorila granicu sa Hrvatskom: Izbjeglice se preusmjeravaju prema Sloveniji, publ 17. 10. 2015

Nezávislé noviny Ostojić: Srbija da ne šalje izbeglice i otvaramo granicu, publ. 21. 09. 2015

Nezávislé noviny RSE: Snimateljka koja je šutnula migrante počinila zločin iz mržnje publ. 09. 09. 2015

Nezávislé noviny, članek, Stigla žica, publ 11. 11. 2015

Nezávislé noviny Uzbuna zbog izbjeglica: Slovenija diže žicu, Merkelova poziva na osiguranje spoljnih granica EU publ 10. 11. 201

ONLINE:

ANNEX, European schemes for relocation and resettlement, dostupné z https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_annex_en.pdf

BAKER Paul, GABRIELATOS Costas et al, „A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press“ Discourse and Society, SAGE 2008 Dostupné z http://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/corpus/ZJU/xpapers/Baker_2008_CDA.pdf

Bosnia and Herzegovina migration profile for year 2015, Ministry of security, 2016 dostupné z http://marri-rc.org.mk/download/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA/MIGRATION-PROFILE/MIGRATION-PROFILE_2015_-ENG.pdf

Glossary of terminology relating to asylum seekers and refugees in UK. Refugee council Dostupné z: <http://www.refugeecouncil.org.uk/glossary>

KHOSRAVNIK, Majid, The representation of refugees, asylum seekers and immigrants in British newspapers A critical discourse analysis, Journal of Language and Politics, John Benjamins Publishing Company, 2010, str 11-12 dostupne z https://www.researchgate.net/profile/Majid_Khosravnik/publication/233639465_The_Representation_of_Refugees_Asymylum_Seekers_and_Immigrants_in_British_Newspapers_A_Critical_Discourse_Analysis/links/562f536708ae4742240abf0f.pdf

Komeserijat za izbjeglice i migracije Srbije, dostupne z <http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=SER>

KUBURIĆ, Ratko, „Uloga medija u formiranju identiteta religijski drugog u Bosni i Hercegovini“, Diskurzi, 2003, http://www.diskursi.com/uploads/2011/10/202_pdfsam_001_CASOPIS+DISKURSI.pdf

LALIĆ, Velibor a ĐURIĆ Slađana: „Policing hate crimes in Bosnia and Herzegovina, Policing and Society“, Policing and society, 2017,

<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10439463.2017.1281275>

DOI:

10.1080/10439463.2017.1281275

MIČIĆ, Aleksandar a MAŠAL Goran Bosna i Hercegovina i izbjeglička kriza u regionu i Evropskoj Uniji, Parlament Bosne i Hercegovine, 2015, Dostupné z: <https://www.parlament.ba/Publication/Read/4727?title=bosna-i-hercegovina-i-izbjeglicka-kriza-u-regionu-i-evropskoj-uniji-&pageId=0>

PEJIĆ Nenad. Media's responsibility for the war in former Yugoslavia Trier, 1998 Universitat Trier. Dostupné z: <https://www.uni-trier.de/fileadmin/forschung/ZES/Schriftenreihe/031.pdf>

UPADHYAY K., Dinoj „Special Report on Migrant Crisis in Europe: Causes, Responses and Complexities“, Indian council of world affairs, New Delhi, 2016 dostupne z <http://www.icwa.in/pdfs/guestcolumn/2014/MigrantCrisisinEurope26042016.pdf>

Ústav Bosny a Hercegoviny, členy 3,126,127,131 dostupny z <http://msb.gov.ba/Zakoni/zakoni/?id=3400>

Van DIJK, Teun „New(s) Racism: a Discourse Analytical Approach“. In: Simon Cottle (Ed.), Ethnic Minorities and the Media,. Milton Keynes, UK: Open University Press., 2000 dostupne z <https://pdfs.semanticscholar.org/dc0e/d424307e8c84360bac6d031d6bc299d92c19.pdf>

Van DIJK, Teun. Principles of Critical Discourse Analysis. SAGE Journal, 1993, (2). Dostupné z: <http://discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf>

VanDIJK, Teun. Politics, ideology and discourse. Discourse in society. Barcelona: Elsevier, 2006, Dostupné z: <http://discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf>

What is a Refugee. UNHCR: The UN refugee agency Dostupné z: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/>

What is a Refugee. UNHCR: The UN refugee agency Dostupné z: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/>

WODAK, Ruth a RHEINDORF Markus a, Borders, Fences, and Limits, Protecting Austria From Refugees: Metadiscursive Negotiation of Meaning in the Current Refugee Crisis,

Journal of migrant and refugee studies, 2017 (online) dostupné z
<http://dx.doi.org/10.1080/15562948.2017.1302032>

<http://www.iom.int/news/iom-latest-data-europe-migrant-emergency>

<http://www.vzs.ba/>

SEZNAM POUŽÍTÝCH ZKRATEK:

BaH- Bosna a Hercegovina

HDZ- Hrvatska Demokratska Zajednica

RAK- Regulatorna agencija za komunikacije

OHR- Office of High Representative

UNCHR- The UN Refugee Agency

EU- European Union

MARRI- Migration, Asylum, Refugees Regional initiative

KAD- Kritická analýza diskurzu

ANOTACE:

Předmětem diplomové práce je analýza diskurzivních praktik, které jsou používány ze strany bosenských Nezávislých novin pro mediální reprezentace syrských uprchlíků, migrantů a azylantů. Teoretická část práce popisuje jugoslávský mediální systém, mediální systém Bosny a Hercegoviny a definuje pojmy uprchlík, azylant a migrant. V tyto části práce je představena metoda použitá pro analýzu. Za ní navazuje praktická část práce, která zkoumá mediální obraz, už zmíněných kategorií.

Klíčová slova: uprchlík, migrant, azylant, uprchlická krize, diskurz, kritická analýza diskurzu

ANNOTATION:

The subject of the thesis is to analyse discursive practice in Bosnian newspapers called Nezavisne novine, used for representation of Syrian refugees, asylum seekers and migrants. Theoretical part of thesis describes media system in former Yugoslavia, media system in Bosnia and Herzegovina and defines terms refugee, migrant and asylum seeker. Here is also presented a method used to analyse discursive practice. After this is practical part, in which analysis is made.

Key terms: refugee, migrant, asylum seeker, refugee crises, discourse, critical discourse analysis